

Onsdagen den 28 februari

Kl. 10.00

Onsdagen den
28 februari 1973

Finansdebatt

§ 1 Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

§ 2 Meddelande ang. plena onsdagen den 28 februari och torsdagen den 1 mars

Herr TALMANNEN yttrade:

Sedan finansdebatten avslutats och votering ägt rum beträffande finansutskottets betänkande nr 1 fortsätter sammanträdet med behandling av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden. Dagens överläggningar kommer att avslutas senast omkring kl. 24.00.

Kammarens arbetsplenum i morgon, torsdagen den 1 mars, inleds med en frågestund på omkring en timme. Först bland beslutsärendena upptas socialförsäkringsutskottets betänkande nr 2 om sänkning av pensionsåldern m. m. Det kan bli nödvändigt att anordna kvällsplenum även på torsdagen.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1584 och 1585 till civilutskottet,
nr 1586 till lagutskottet samt
nr 1587 – 1589 till näringsutskottet.

§ 4 Föredrogs, men bordlades åter försvarsutskottets betänkande nr 7, näringsutskottets betänkanden nr 6 – 8 och 10 – 12 samt civilutskottets betänkanden nr 1 – 4.

§ 5 **Finansdebatt**

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 framlagda finansplan för budgetåret 1973/74 jämte motioner.

I propositionen 1973:1, bilaga 1, hade Kungl. Maj:t under återopande av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1973 såvitt nu var i fråga föreslagit riksdagen att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för statsregleringen som förordats i statsrådsprotokollet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat motionerna 1973:241 av herr Bohman m. fl. (m) vari såvitt nu var i fråga hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle

1. anhålla att Kungl. Maj:t sammankallade en stabiliseringspolitisk konferens med representanter för regeringen, de demokratiska oppositionspartierna, näringslivet och parterna på arbetsmarknaden med uppgift att utarbeta ett program mot inflationen,

2. uttala att den ekonomiska politiken gavs en sådan utformning att långtgående kreditrestriktioner kunde undvikas,

3. uttala att den ekonomiska politiken i ökad utsträckning borde inriktas på generella åtgärder samt

4. ge till känna vad i motionen anförts rörande riktlinjerna för den ekonomiska politiken i övrigt,

1973:887 av herr Åsling m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen skulle uttala önskvärdheten av att lantbruket tillfördes ökade kapitalresurser så att efterfrågan på långfristiga krediter i form av hypotekslån bättre kunde tillgodoses,

1973:982 av herr Eriksson i Arvika m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, bilaga 1, finansplanen, beslutade att som sin mening uttala att den ekonomiska politiken i större utsträckning än hittills borde inriktas mot bekämpandet av inflationen i enlighet med vad som anförts i motionen,

1973:983 av herrar Fälldin (c) och Helén (fp) vari såvitt nu var i fråga hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, bilaga 1, finansplanen, beslutade

1. att som sin mening uttala att den ekonomiska politiken i större utsträckning än vad som kom till uttryck i regeringens finansplan borde inriktas på att komma till rätta med både de konjunkturellt och de strukturellt betingade sysselsättningsproblemen,

2. att som sin mening uttala att kreditpolitiken och den ekonomiska politiken i övrigt borde inriktas så att fortsatt kapacitetsutbyggnad och förstärkning av näringslivet möjliggjordes,

3. att som sin mening uttala att ett ensidigt utnyttjande av kreditpolitiken som stabiliseringsmetod i en uppåtgående konjunktur inte borde ske,

4. att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till ett system med sparstimulerande åtgärder,

5. att hos Kungl. Maj:t anhålla om att en stabiliseringspolitisk konferens sammankallades med representanter för regering och riksdag, organisationerna på arbetsmarknaden och övriga berörda parter,

6. att hos Kungl. Maj:t anhålla om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd för att bl. a. förbereda stabiliseringspolitiska konferenser samt

7. att som sin mening uttala vad som i övrigt anförts i motionen beträffande riktlinjerna för den ekonomiska politiken,

1973:988 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen i anledning av regeringens proposition 1973:1 som sin mening uttalade vad som anförts i motionen om den ekonomiska politiken och finanspolitiken,

1973:992 av herr Levin (fp) vari hemställda att riksdagen beslutade ge Kungl. Maj:t motionens innehåll beträffande de mindre företagens kreditproblem till känna samt

1973:995 av herr Sundkvist (c) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till ett konjunkturpassat obligatoriskt sparande, i så god tid att det kunde vara verksamt under nästa högkonjunktur.

Utskottet hemställde

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för statsregleringen att riksdagen skulle

a) avslå motionen 1973:241 i denna del,

b) avslå motionen 1973:983 i denna del,

c) avslå motionen 1973:988,

d) med godkännande av vad i propositionen 1973:1, bilaga 1, förordats som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande uttalande om den ekonomiska politikens inriktning på sysselsättningsproblemen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:983 i denna del,

3. beträffande uttalande om den ekonomiska politikens inriktning på generella åtgärder att riksdagen skulle avslå motionen 1973:241 i denna del,

4. beträffande uttalande om den ekonomiska politikens inriktning på förstärkning av näringslivet att riksdagen skulle avslå motionen 1973:983 i denna del,

5. beträffande uttalande om den ekonomiska politikens inriktning mot bekämpandet av inflationen att riksdagen skulle avslå motionen 1973:982,

6. beträffande sammankallande av en stabiliseringspolitisk konferens att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:241 och 1973:983 båda i denna del,

7. beträffande inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd att riksdagen skulle avslå motionen 1973:983 i denna del,

8. beträffande sparstimulerande åtgärder m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:983 i denna del samt motionen 1973:995,

9. beträffande uttalande om kreditpolitiken att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:241 och 1973:983 båda i denna del,

10. beträffande uttalande om proportionell kreditåstramning att riksdagen skulle avslå motionen 1973:992,

11. beträffande uttalande rörande kapitalresurser till lantbruket att riksdagen skulle avslå motionen 1973:887.

Reservation hade avgivits av herrar Löfgren (fp), Kristiansson i Harplinge (c), Burenstam Linder (m), Åsling (c), Möller (fp), Fågelsbo (c) och Brundin (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för statsregleringen

a) skulle avslå motionen 1973:988

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1, bilaga 1, samt motionerna 1973:241 och 1973:983, båda i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

2. beträffande uttalande om den ekonomiska politikens inriktning på sysselsättningsproblemen med bifall till motionen 1973:983, i denna del, som sin mening uttalade att den ekonomiska politiken i större utsträckning än vad som kom till uttryck i finansplanen borde inriktas på att komma till rätta med såväl de konjunkturellt som de strukturellt betingade sysselsättningsproblemen,

3. beträffande uttalande om den ekonomiska politikens inriktning på generella åtgärder i anledning av motionen 1973:241, i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande nödvändigheten av att både generella och selektiva medel kom till användning i den ekonomiska politiken,

4. beträffande uttalande om den ekonomiska politikens inriktning på förstärkning av näringslivet med bifall till motionen 1973:983, i denna del, som sin mening uttalade att kreditpolitiken och den ekonomiska politiken i övrigt borde inriktas så att fortsatt kapacitetsutbyggnad och förstärkning av näringslivet möjliggjordes,

5. beträffande uttalande om den ekonomiska politikens inriktning mot bekämpandet av inflationen att riksdagen med bifall till motionen 1973:982 som sin mening uttalade att den ekonomiska politiken i större utsträckning än hittills borde inriktas mot bekämpandet av inflationen,

6. beträffande sammankallande av en stabiliseringspolitisk konferens med bifall till motionerna 1973:241 och 1973:983, båda i denna del, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en stabiliseringspolitisk konferens sammankallades med representanter för regering och riksdag, organisationerna på arbetsmarknaden och övriga berörda parter i enlighet med vad reservanterna anfört,

7. beträffande inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd med bifall till motionen 1973:983, i denna del, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om inrättandet av ett ekonomiskt-socialt råd i enlighet med vad reservanterna anfört,

8. beträffande sparstimulerande åtgärder m. m. med bifall till motionen 1973:983, i denna del, samt i anledning av motionen 1973:995 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till riksdagen om ett system med sparstimulerande åtgärder i enlighet med vad reservanterna anfört,

9-11. beträffande uttalande om kreditpolitiken, uttalande om proportionell kreditåttstramning och uttalande rörande kapitalresurser till lantbruket i anledning av motionerna 1973:241 och 1973:983, båda i denna del, samt motionerna 1973:887 och 1973:992 som sin mening uttalade att stabiliseringspolitiken borde ges sådan inriktning att långtgående kreditrestriktioner undveks och att industrins, lantbrukets och andra näringars kapitalförsörjning fortlöpande kunde tillgodoses.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Konjunkturuppgången är av alla tecken att döma nu här och sätter sin prägel på den ekonomiska aktiviteten. Det finns sannolikt

anledning att räkna med en rätt snabb uppgång och att konjunkturen kanske blommar ut inom de närmaste 12–14 månaderna. Detta är en av regeringskretsen sedan lång tid ivrigt förebådad utveckling. Med hänsyn därtill är det överraskande att analysen av den ekonomiska utvecklingen i finansplanen är så försiktig, för att inte säga färglös. Färglösheten är påfallande även sett med hänsyn till det politiska livets spektra. Någon inspirationskälla till ideologisk debatt är inte finansplanen, där så värdeladdade ord som socialism och kapitalism uppenbart är bannlysta.

Även finansutskottets majoritet är i sin värdering av finansplanen och den ekonomiska utvecklingen anmärkningsvärt försiktig. Det är inte svårt att förstå orsaken. Åren 1971 och 1972 framstår som ovedersägliga bevis på en misslyckad ekonomisk politik. Att detta manar till försiktighet i värderingar och bedömningar är förstäligt.

Konjunkturuppgången nu beledsagas dessutom av ett större antal osäkra faktorer än normalt. Oron på valutamarknaden har tillfälligt stillats men finns med i bakgrunden. Inflationen blossar upp med växlande styrka i skilda länder, och vi har den för våra förhållanden oroande höga arbetslösheten.

Sett i ett längre perspektiv hopar sig också andra frågetecken. Hur blir utvecklingen i den europeiska gemenskapen och hur påverkar den vår situation? Med vilken styrka kommer förstärkta protektionistiska strävanden att göra sig gällande? Vad innebär på sikt sådana växande problem, som energiförsörjningen kommer att erbjuda, för den industriella utvecklingen och för världshandeln?

Händelserna på valutamarknaden har under senare år utgjort ett dramatiskt inslag i den ekonomiska utvecklingen. Också den senaste krisen, som den 12 februari ledde till dollarns nedskrivning, har bjudit på dramatiska inslag. Såvitt man i dag kan bedöma var beslutet om den svenska kronans anpassning gentemot övriga europeiska valutor, dvs. devalvering med ca 5 procent, väl avvägd och motiverad. Osäkerheten på valutamarknaden finns emellertid kvar och ställer alltjämt stora krav på den valutapolitiska beredskapen. En mera långsiktig lösning på världens valutaproblem framstår allt angelägnare också av den anledningen att valutaoron har en benägenhet att fortlöpande öka klyftan mellan rika och fattiga länder.

Händelserna på valutamarknaden illustrerar på sitt sätt vad som kommer att bli karakteristiskt för 1970-talets utveckling – ett ökat internationellt beroende. Också i omsorgen om vårt ekonomiska oberoende får stagnationen under åren 1971–1972, de mörka åren då den ekonomiska tillväxten här i landet i genomsnitt var mindre än 1 procent, betraktas som ödesdiger. Investeringarna och den privata konsumtionen höll sig på en låg nivå, ja, 1971 noterades t. o. m. en minskning av den privata konsumtionen. Prisstegringarna har samtidigt varit betydande. Från september 1970 till december 1972 uppgick de till inte mindre än 15,9 procent. Skatteuttaget har ökat från budgetåret 1969/70 till budgetåret 1971/72 med ca 16 miljarder, eller med ca 30 procent, och den offentliga sektorns bidrag till tillväxten har blivit starkt begränsat.

För den enskilda människan, liksom för utvecklingen i stort i samhället, är dock den höga arbetslösheten det stora och helt överskug-

gande problemet. Det är betecknande att chefsekonomerna vid arbetsmarknadens största organisationer i januari beräknade att antalet sysselsättningstillfällen skulle minska med 5 000 under detta år. Även finansministern har i uttalanden varit pessimistisk och räknar med en oförändrad sysselsättning jämfört med fjolåret, som ändå var ett utpräglat lågkonjunktår.

Inom kort rycker 30 000 värnpliktiga ut. Enligt en utredning har bara 10 000 av dem arbete. En tredjedel har för avsikt att fortsätta sina studier medan den sista tredjedelen går ut utan förhoppning om arbete.

Trots den milda vintern var antalet arbetssökande enligt statistiska centralbyråns undersökningar i januari 128 000. Enligt samma källa ökade de ofrivilligt deltidssarbetande, dvs. personer som söker heltidsarbete men ändå är hänvisade till deltidssarbete, med 20 000 från december till januari, då siffran uppgick till 97 000. Antalet latent arbetssökande uppgick till 190 000 i januari. Mot denna bakgrund förslår det inte långt att antalet personer i omskolning hålls på en oförändrat hög nivå, dvs. ungefär 50 000, att beredskapsarbetena ökade något till 35 000 och att också antalet arkivarbetare ökade något till drygt 11 000. Enligt dessa undersökningar är alltså över 430 000 människor antingen arbetslösa eller också i en sysselsättningssituation som kan karakteriseras som väntan på en permanent arbetsuppgift. Detta måste stämma till allvarlig eftertanke och förnyade ansträngningar att lösa sysselsättningsproblemen. Det är mot denna bakgrund som centern skisserat ett program för 100 000 nya jobb. Vi vill därmed illustrera vår bestämda vilja att pröva alla tänkbara konkreta åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget. Det sker i medvetandet om att det är den enskildes insats i produktionslivet som är grunden för den ekonomiska tillväxten.

Från den synpunkten är finansplanen en besvikelse, och inte heller har finansutskottets majoritet i sitt betänkande närmare sökt analysera dessa frågor. Strukturomvandlingen av näringslivet är "en avgörande förutsättning för en fortsatt hög framstegstakt och reformpolitik", framhåller socialdemokraterna i utskottet. Det är naturligtvis ett riktigt påpekande, men de frågor som anmäler sig i sammanhanget förbigår man med en talande tystnad. Strukturomvandlingen är väl inget självändamål. Att påskynda strukturomvandlingen utan att samtidigt ha garantier för att den friställda arbetskraften kan få sysselsättning på andra områden skapar ju stora problem.

Denna stora anpassningsprocess har socialdemokratin misslyckats med. De rörlighetsstimulerande medlen har visserligen successivt nyanserats till att nu också gälla omflyttningar inom regioner och mellan näringsgrenar, men de beslut riksdagens majoritet fattade i december om de regionalpolitiska handlingsprogrammen innebär en betydande sänkning av de regionalpolitiska ambitionerna, t. ex. i skogslänen, där man verkligen skulle behöva satsa hårt på en differentiering av näringslivet, dvs. en strukturanpassning – men med minsta möjliga bieffekter.

En aktiv regionalpolitik är alltså i det här konjunkturläget angelägnare än någonsin. I varje högkonjunktur under 1950- och 1960-talen har utvecklingen i den expansiva delen av landet sprungit ifrån utvecklingen t. ex. i skogslänen, som varje gång obevekligt halkat ytterligare efter.

Strukturarbetslösheten innebär slöseri med produktionsresurser och har dessutom en allvarlig social sida, eftersom erfarenheterna visar att utslagning av mindre lönsamma företag också ofta innebär en utslagning av arbetskraft inom de icke lönsamma företagen och branscherna. Här vore det motiverat att gå in med ett direkt sysselsättningsstöd just med hänsyn till strukturanpassningen. Jag föreställer mig att om arbetsmarknadspolitiken vore mera regionalt baserad, skulle det finnas större möjligheter att anpassa ett dylikt sysselsättningsstöd till de lokala förutsättningarna och till skilda förhållanden inom olika företag.

Den ekonomiska tillväxtens betydelse ägnas i förbigående några erkännansamma ord i finansplanen. Vore det inte ett tema som borde ha ägnats litet mer av ambitiös analys i förbindelse med strukturproblemen på arbetsmarknaden? Ekonomisk tillväxt förutsätter inte bara högrationella företag, som förmår svara upp mot samhällets krav i skilda sammanhang, utan även vad jag skulle vilja kalla en undervegetation av småföretag och serviceföretag, där lönsamheten ofta kan vara låg men där mycken expansiv kraft ändå är att hämta. Vi måste alltså få en näringspolitik här i landet som tar till vara den expansionskraft som ligger i den enskildes personliga engagemang och förmåga i de många småföretagen. Det är angeläget lika väl som att ge den anställde i det större företaget ökade möjligheter till personligt engagemang och inflytande i produktionsprocessen. De styrinstrument samhället använder är alltför generellt utformade och i alltför stor utsträckning dimensionerade efter de större företagens förutsättningar. Samhällets styrinstrument – det må gälla skattepolitik, kreditpolitik, sysselsättningsstöd eller andra former – måste göras mera selektiva, avpassade efter företagens individuella situation och förutsättningar. Den höjda löneskatten drabbar de personalintensiva företagen mest. Investeringsavdraget för maskininvesteringar gynnar de kapitalstarka rationaliseringsmöjliga företagen mest. Detta nämner jag för att illustrera bristen på samordning med ett par inslag i den aktuella konjunkturpolitiken.

I ett skede när man har anledning att satsa på den ekonomiska tillväxten är det självklart att också stabiliseringspolitiken måste ägnas all tillbörlig uppmärksamhet. Den aktuella diskussionen om i vilken grad politikerna skall vara involverade i kraftmätningen mellan arbetsmarknadens parter illustrerar, om inte annat, att politikerna har ett klart ansvar för att arbetsmarknadens parter vid sina förhandlingar också har möjlighet att ta med allmänt ekonomiska och samhällspolitiska överväganden. Vi sitter alla i samma båt och måste vara på vår vakt mot en inflationistisk utveckling som försvagar vår internationella konkurrenskraft och skapar nya fördelningsproblem inom landet. Denna komplicerade sammanvägning av skilda faktorer, som bestämmer inriktningen av samhällsekonomi, gör det enligt vår mening nödvändigt att nu äntligen införa stabiliseringspolitiska konferenser som ett samrådsförfarande, varvid enskilda grupper i samhället har bättre möjligheter att bedöma utvecklingen och sin egen roll.

Oppositionens program för den ekonomiska politiken under den närmaste tiden, sådant det nu skisseras i reservationen till finansutskottets betänkande, betonar också nödvändigheten av en hög beredskap när

det gäller sparstimulerande åtgärder i ett skede av konjunkturen när överhettningstendenserna kan göra sig påmind. På samma sätt måste statsmakterna fortsätta att föra en aktiv kamp mot prisökningar för att även på den sektorn säkra stabiliseringspolitiken.

Finanspolitiskt har budgeten karakteriserats som expansiv i kraft av sitt underskott på nära 6 miljarder kronor. Den bedömningen är naturligtvis beroende på vilka konjunkturförväntningar man har. Som jag inledningsvis framhöll finns det anledning förmoda att en rätt snabb konjunkturuppgång är på väg, men samtidigt är konjunkturbilden mer splittrad än vid tidigare konjunkturuppgångar. Under alla förhållanden illustrerar den kvardröjande strukturarbetslösheten att det finns stora outnyttjade produktionsresurser. Ser man alltså frågan utifrån budgetteknisk synpunkt och med hänsyn till kapitalmarknaden finns det ett visst fog för finansministerns karakteristik av budgeten. Ser man budgeten utifrån tillväxten i ekonomin och tillgängliga produktionsresurser är dock inte budgeten särskilt expansiv.

Sett mot den här bakgrunden är det anmärkningsvärt att både finansministern och utskottsmajoriteten stannat vid att ett underskott på just 6 miljarder kronor anger något slags toleransgräns för upplåningen. Sysselsättningsfrågorna är nu så angelägna att man för konkret sysselsättningsfrämjande åtgärder också får vara beredd att acceptera en expansivare finanspolitik. Betalningsbalansens gynnsamma utveckling borde också i och för sig nu ha medverkat till att hämningarna visavi en aktivare syn på möjligheterna till ekonomisk tillväxt skulle ha släppt.

Var går då skiljelinjen mellan regeringen och oppositionen i synen på den ekonomiska politiken i det här skedet? Ja, skiljelinjen är i varje fall – som jag tidigare antydde – inte av ideologisk art. Finansplanen och utskottsmajoritetens betänkande är i hög grad en blandekonomisk produkt utan några käcka trumpetstötter av socialistisk modell, men det finns ändå väsentliga skillnader i synen.

Vi betonar starkt regionalpolitikens roll för den ekonomiska utvecklingen. De regionala differenserna på arbetsmarknaden när det gäller den ekonomiska aktiviteten rymmer i sig själva mycket av konjunkturproblemet. Även i den högkonjunktur som nu står för dörren kommer överhettningen i ekonomin i egentlig mening att vara avgränsad till några få regioner i vårt land. I en decentralisering av samhällsfunktioner och näringsliv ligger alltså väsentliga möjligheter till en stabilare ekonomisk utveckling.

Vi förordar en aktivare och efter skilda företagstypers inneboende möjligheter och krav differentierad näringspolitik. Det är nödvändigt om man skall rädda expansionskraften i produktionslivet, där den anställdes och företagarens möjlighet till aktivt engagemang måste främjas. Vi hävdar vidare att strukturarbetslösheten måste bekämpas med till skilda näringsgrenars och företags situation bättre avpassade sysselsättningsstödande åtgärder. Det måste vidare bli en bättre överensstämmelse mellan åtgärder som styr produktionslivet och åtgärder som skapar förutsättningar och stimulerar den ekonomiska tillväxten. Konjunkturpolitiken i stort, slutligen, måste bli aktivare, rörligare och mindre dogmatisk än den framstod under åren 1971 och 1972.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid finansutskottets betänkande nr 1 fogade reservationen.

Nr 31

Onsdagen den
28 februari 1973

Finansdebatt

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Den finansplan som utskottet behandlar i det nu aktuella betänkandet är ett digert aktstycke. Den rymmer många bedömningar av olika slag. Helt naturligt innehåller den sakuppgifter som inte kräver bemötande, och det förekommer avsnitt där finansministern nu långt mer än tidigare ger uttryck för att en förutsatt investeringsutveckling är beroende av en god lönsamhet och att en ekonomisk tillväxt utgör ett medel att nå de allmänna välfärdsmålen., Regeringen måste känna sig allvarligt bekymrad över de senaste två årens utveckling. Det är inte heller svårt att förstå att finansministern skönmålar på många punkter.

Därför har också från den icke-socialistiska oppositionen framförts motioner som ger uttryck för en mer realistisk bedömning. Det är också dessa motioner som ligger till grund för den reservation som gemensamt avgivits av utskottets representanter för centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet. Jag skall i detta sammanhang anföra några synpunkter i anslutning till reservationen.

Stagnationen och arbetslösheten har lett till miljardstora välfärdsförluster. Åren 1971 och 1972 kan med rätta kallas de förlorade åren i svensk ekonomi. Inte minst vi i folkpartiet har gjort denna bedömning. Den ogynnsamma ekonomiska utvecklingen har kommit till uttryck på flera sätt. Vi har i reservationen givit exempel härpå.

Den ekonomiska tillväxten under 1971 och 1972 har varit extremt låg och uppgår för dessa år till i genomsnitt mindre än 1 procent, vilket är en lägre tillväxttakt än i jämförbara länder. Investeringarna, särskilt industrins, har legat på en låg nivå. Den privata konsumtionens utveckling har varit mycket svag, och för 1971 noterades t. o. m. en minskning. Priserna har ökat kraftigt, och ökningen av konsumtionsindex från september 1970 till december 1972 har uppgått till 15,9 procent. Det totala skatteuttaget har från budgetåret 1969/70 till 1971/72 ökat med ca 16 miljarder kronor eller ca 30 procent. Sverige har det högsta samlade uttaget i världen av skatter och sociala avgifter. Arbetslösheten har varit och är alltfjämt rekordhög.

Från vår reservation vill jag återropa den tabell som återfinns på s. 23. I motsats till utskottsmajoritetens tabell på s. 12 redovisar den också det extremt dåliga året 1971 med flera minustecken. Här ligger beviset för finanspolitikens misslyckande. Man må i ord skyla över verkligheten i finansplanen och i utskottsmajoritetens betänkande aldrig så mycket – verkligheten talar sitt tydliga spåk av egen kraft.

Den ekonomiska stagnationen får en belysande beskrivning i vår tabell över försörjningsbalansen. Det framgår bl. a. att både bruttonationalprodukten och den privata konsumtionen minskade 1971 och att bruttonationalproduktens ökning 1972 stannade vid ca 2 procent. Industrins investeringsökning uppgick 1971 och 1972 till ca 2 respektive 4 procent.

Reservanterna slår med skärpa fast, att regeringen bär den aldeles

övervägande delen av ansvaret för den ogynnsamma utvecklingen. Konjunkturpolitiken och den ekonomiska politiken i övrigt har snarare förstärkt än motverkat de negativa följderna av en internationell konjunkturförsvagning. Hade regeringen godtagit och genomfört de förslag som framförts från vår sida, så skulle resultatet ha varit annorlunda.

Regeringen får bära ansvaret för den svaga sysselsättningen. Den har skapat otrygghet för hundratusentals människor. Problemen beträffande sysselsättningen på kort och lång sikt behandlas enligt vår uppfattning i finansplanen på ett alltför summariskt och lättvindigt sätt. Tillräckligt framåtsyftande initiativ för att komma till rätta med situationen anges inte.

Vad gäller konjunkturläget förutses i finansplanen en allmän uppgång i konjunkturen i vårt land under 1973. Exporten väntas öka kraftigt som en följd av ett väntat internationellt uppsving. Förväntningarna om en allmän konjunkturuppgång knyts även bl. a. till stegrad privatkonsumtion och en omsvängning i lagerutvecklingen.

Vi anför i reservationen att vi i och för sig instämmer i att det finns förutsättningar för en uppgång i konjunkturen. Som framförts i motionerna 1973:241 från moderata samlingspartiet och 1973:983 från centerpartiet och folkpartiet finns det emellertid också inslag i bl. a. den internationella utvecklingen som gör den svenska konjunkturbilden mer splittrad och svårtolkad än vad som framgår av finansplanen. När det gäller den inhemska efterfrågan under 1973 anser vi att bedömningen i finansplanen måste betraktas som tämligen optimistisk. Här kommer vi också in på frågan om möjligheter till ökad sysselsättning. En fortsatt dämpning kan förväntas av kommunala aktiviteter liksom en minskad byggnadsverksamhet. Båda dessa sektorer utgör i sysselsättningshänseende viktiga delar av vår ekonomi. Det kan också befaras att hushållens reala inkomster kommer att bli mindre än vad som förutses i finansplanen. Hänsyn måste också tas till den höjda löneskattens genomslag på priserna. Detta kan komma att hålla tillbaka konsumtionsutvecklingen och dämpa efterfrågan.

Enligt vår uppfattning erfordras fortsatta stimulansåtgärder för att näringslivets kapacitet skall utnyttjas fullt och sysselsättningen därmed förbättras. Åtgärder bör sättas in som ger omedelbar verkan för vintern och våren 1973. I takt med att konjunkturen förbättras bör tyngdpunkten i den ekonomiska politiken kunna förskjutas i riktning mot åtgärder som är speciellt inriktade på att komma till rätta med strukturarbetslösheten.

När det gäller målen för den ekonomiska politiken råder det enighet – full sysselsättning, snabb ekonomisk tillväxt, rimlig prisstabilitet, balans i utrikesbetalningarna, inkomstutjämning och regional balans. I motionerna 241 och 983 framhålls att ett omslag i konjunkturen kan väntas skärpa de regionala skillnaderna, eftersom sysselsättningen i skogslänen som regel påverkas långsammare av konjunkturförändringar än i andra delar av landet. Stor uppmärksamhet måste därför ägnas åt de regionala problemen under 1973 och framåt.

Sysselsättningen har stått i centrum för uppmärksamheten i varje

debatt om ekonomi under de senaste åren. Tyvärr är problemet fortfarande brännande aktuellt -- jag vill säga att det är det allt överskuggande problemet i dagens Sverige. Det är en oroande utveckling vi får bevittna, då även nya grupper -- kvinnor, tjänstemän och ungdom -- snabbt dras in i en situation som är bitter för den enskilde, ett nederlag för den ekonomiska politiken och ett bakslag för den ansvariga regeringen.

I reservationen har vi pekat på nödvändigheten av att vi ser och säger sanningen om den verkliga arbetslösheten. Den officiella statistikens uppgifter är i och för sig mycket allvarliga, men de återspeglar trots allt inte hela verkligheten. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att ingående återge vad vi anfört i detta avseende i vår reservation, men några uppgifter måste jag relatera.

Enligt arbetskraftsundersökningarna inom SCB uppgick den öppna arbetslösheten i december till 100 000 personer. Enligt samma källa hade 77 000 personer ofrivilligt deltidsarbete. Det fanns 82 000 latent arbetssökande, som skulle ha sökt arbete om sådant funnits på vederbörandes ort. Vid samma tidpunkt deltog enligt AMS ca 50 000 personer i omskolning. I beredskapsarbeten sysselsattes ca 32 000 personer, i arkivarbeten 11 000 och i skyddad verkstad 13 000. Härtill kommer uppskattningsvis ca 10 000 som har vad man kan kalla "påtvungad" akademisk vidareutbildning och 25 000 som förtidspensionerats av främst arbetsmarknadsskäl.

Det har ibland uppgivits att antalet personer i arbete aldrig varit större än nu. Enligt vår mening är detta en missvisande beskrivning, och jag ber att få hänvisa till vad vi har anfört i reservationen som belägg för vår uppfattning.

Läget är synnerligen bekymmersamt för vissa grupper. Det gäller bl. a. byggnadsarbetarna, som drabbats av en strukturell nedgång i byggandet. Också för tjänstemännen sker en försämring av sysselsättningsläget. Samtidigt kommer fler och fler från universiteten med akademisk utbildning och söker sig ut på arbetsmarknaden. Den offentliga sektorn är återhållsam med anställningar för att undvika skattehöjningar.

Mot den här redovisade bakgrunden ter det sig nödvändigt att den ekonomiska politiken i större utsträckning än vad som kommer till uttryck i finansplanen inriktas på att komma till rätta med sysselsättningsproblemen. Vi tillstyrker ett uttalande av denna innebörd från riksdagens sida i enlighet med vad som yrkats i motionen 1973:983 från centern och folkpartiet. Vi erinrar också om att riksdagen kommer att få ta ställning till yrkanden om anslag på tilläggsstat för innevarande budgetår med sysselsättningsfrämjande syfte.

I fråga om begreppet stabiliseringspolitik har vi en hel del att säga. Vi har oupphörligen attackerat regeringen -- och finansministern i synnerhet -- med krav på åtgärder som gör att "det lönar sig att arbeta". Vi har nu hamnat så långt bort i orimligheternas värld att det för vanliga löntagare -- och särskilt för barnfamiljerna -- kan bli endast en eller annan tia kvar av en nyförtjänad hundralapp. För vissa grupper blir det inte ens det utan reallöneutvecklingen har gått kräftgång de senaste åren. Sedan vi skrev vår reservation har det också kommit färskta uttalanden från LO-håll som

visar att man där gör liknande bedömningar. Herr Dahlén kommer också att vidare utveckla denna sak, varför jag kan nöja mig med att här kort beröra den.

Vi upprepar också i år våra förslag om sammankallande av en stabiliseringspolitisk konferens med representanter för riksdag, regering, arbetsmarknadens organisationer, näringslivsorganisationer och andra berörda parter. Det sker i motionerna 1973:241 och 1973:983. I sistnämnda motion anholder vi också på nytt om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd med uppgift att bl. a. förbereda den föreslagna stabiliseringspolitiska konferensen. Jag hemställer om bifall till dessa yrkanden. Efter de nya signaler som kommit även från LO-håll måste jag fråga mig hur länge regeringen kan underlåta att ansluta sig till dessa våra förslag.

I detta sammanhang vill jag gärna återge något från ett uttalande av folkpartiets ledare Gunnar Helén av den 21 februari i år: "Även LO:s andre ordförande har nu gått till angrepp mot de orimliga marginaleffekterna. Han konstaterar, precis som vi har gjort, att detta är ett problem främst för inkomsttagare i mellaninkomstskikten. Han konstaterar, precis som vi har gjort, att det är kombinationen av höga marginalskatter, stigande priser och bortfallna bostadsbidrag som i praktiken helt urholkar många löntagares löneförbättringar. Det leder också till krav på mycket höga nominella löneflyft utan motsvarande reallöneökning, vilket i sin tur får konsekvenser för hela arbetsmarknaden och löntagarnas trygghet. Det är nödvändigt att regeringen inser sitt ansvar för den här situationen."

Jag skall inte citera hela Gunnar Heléns uttalande, men han slår också fast att politikerna inte skall lägga sig i löneförhandlingarna. Det är arbetsmarknadsorganisationernas sak att klara. Men politikerna har ett ansvar för att det skapas så goda förutsättningar som möjligt för framgångsrika avtalsförhandlingar. Han uppmanar också regeringen att snarast inkalla en stabiliseringspolitisk konferens.

När det gäller sparstimulerande åtgärder hänvisar jag till vad som anförs i reservationen med anledning av motionerna 1973:241 och 1973:983 samt 1973:995 och ansluter mig till reservationens hemställan.

I fråga om kampen mot prisstegringarna kommer herr Möller att ingående redovisa våra synpunkter i anslutning till motionen 1973:982.

Kreditpolitiken ges en ganska ingående behandling i vår reservation. I motionerna 1973:241, 1973:983 och 1973:992 hemställas om uttalande av riksdagen som går ut på att långtgående kreditrestriktioner och ett ensidigt utnyttjande av kreditpolitiken som stabiliseringspolitisk metod i en uppåtgående konjunktur bör undvikas. Det är erfarenheter från tidigare åtstramningar som ger oss anledning att starkt understryka dessa synpunkter. Jag ansluter mig till reservationens hemställan beträffande dessa motioner liksom beträffande motionen 1973:887 angående lantbrukets kapitalresurser.

Finanspolitiken har ett särskilt kapitel i vår reservation. Vi redovisar hur finansministerns prognoser slagit fel på mycket betydande belopp, och jag hänvisar även i övrigt till vad vi anfört i reservationen beträffande det finanspolitiska resonemanget och dess begränsning till frågan om budgetsaldots utveckling.

Det skulle för övrigt vara frestande att lämna en provkarta på de felbedömningar som finansministern vid olika tidpunkter gjort i fråga om prognoser. Det börjar nu finnas säker statistik som i efterhand utgör bevis på de misslyckade bedömningarna.

Jag har fäst mig vid vad en ekonom, Lars Matthiessen, har skrivit i det första numret av tidskriften Ekonomisk debatt. Han kommer där med förslag om förbättringar av prognosmaterialet. Han för också fram tanken att vi borde ha ett fristående prognosinstitut, t. ex. vid något universitet, som fritt och oberoende kunde få ägna sig åt att på prognosmarknaden konkurrera med konjunkturinstitutet, vilket säkert gör ett mycket bra arbete men som kunde stimuleras av ett konkurrerande prognosinstitut.

Vi kan behöva en bred ekonomisk debatt. Det tjänar också finansministern på. Många förvånas säkert över att långtidsutredningen 1970 spådde brist på arbetskraft när vi nu har hundratusentals människor som är undersysselsatta. Många har också förvånats över att finansministern och andra i rikets ledning gång på gång har talat om att vi går mot ljusare tider, samtidigt som antalet friställningar och företagsnedläggningar ökar. Det finns risk för att prognoser och långtidsutredningar hamnar i vanrykte och skapar en onödigt pessimism som kan förvärra ett redan oroande läge. Vi måste på nytt få förtroende för framtiden.

Jag vill också hänvisa till vad vi har anfört beträffande vissa förslag, som kommer att behandlas av riksdagen i andra sammanhang. Här fäster jag uppmärksamheten även på förslagen beträffande besparingar och ökad effektivitet inom statsförvaltningen och på den kommunala sektorn. Vi hälsar med tillfredsställelse att utfästelser har gjorts om en seriös prövning av sådana förslag.

Vi erinrar i reservationen också om olika förslag från folkpartiet, centerpartiet och moderata samlingspartiet, vilka kommer att behandlas i andra sammanhang och som går ut på att säkra nya jobb, stimulera investeringar och nyetableringar och förbättra i första hand de mindre och medelstora företagens villkor i olika avseenden.

I samband med vår behandling av de valutapolitiska aspekterna konstaterar vi att finansplanen räknar med ett fortsatt överskott för 1973. Denna bedömning kan vara riktig, men vi påpekar också att en uppgång i konjunkturerna kan komma att leda till påfrestningar på den svenska valutaservan. En utbyggnad av främst exportindustrins kapacitet är därför nödvändig.

I anledning av den oro som åstadkommit genom devalveringen av USA-dollar har vi ansett det lämpligt att inte nu göra alltför bestämda uttalanden. Växelkursjusteringen av vår valuta bör kunna innebära en stimulans på vissa betydelsefulla marknader, men ett ökat tryck från amerikanska exportörer måste vi räkna med.

Avslutningsvis vill jag återge den sammanfattning av våra i reservationen anförda åtgärder för en ekonomisk utveckling i vårt land, som bör leda till fler jobb, ökad trygghet i sysselsättningen, bättre regional balans, bättre internationell konkurrenskraft och god ekonomisk tillväxt.

Flera och tryggare jobb genom

vidgad omedelbar sysselsättningsstimulans för att häva den höga

arbetslösheten,

stöd till fortsatt kapacitetsutbyggnad och förstärkning av näringslivet bl. a. genom en väl avpassad och smidigt fungerande kredit- och kapitalmarknad,

fortsatt och ökad satsning på en industriell expansion så att den ökade strukturella arbetslösheten motverkas,

åtgärder som ökar lönsamheten och därmed investeringsbenägenheten inom näringslivet,

utjämning av regionala skillnader i sysselsättningshänseende.

En aktiv stabiliseringspolitik genom

anordnande av stabiliseringspolitiska konferenser förberedda av ett ekonomisk-socialt råd,

beredskapsplanering av sparstimulerande åtgärder som snabbt kan sättas in i lämpliga konjunktur- och finanspolitiska situationer.

Förbättring av hushållens ekonomiska situation genom

aktiv kamp mot prisökningar,

inflationsskydd i skattesystemet och övriga åtgärder på beskattningens område som medverkar till rimliga nettoresultat av löne- och andra inkomstförbättringar.

En bättre och effektivare offentlig sektor genom

förbättrad planerings- och budgetteknik,

utbyggd regional planering,

besparingsåtgärder.

De nämnda punkterna utgör i korthet ett helt program för en ekonomisk politik, som siktar till att skapa en ökad och mer tryggad sysselsättning i en ekonomi inriktad på en tillväxt som ger utrymme för fortsatta reformer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationens hemställan under punkterna 1--11.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Det är många som har kritiserat den ekonomiska politiken, många utanför de rent partipolitiska leden. Vi har haft täta debatter i riksdagen om den ekonomiska politiken. Men ändå har det under den senaste tiden kommit fram ytterligare material som väl tål att granska när vi nu här i riksdagen gör en förnyad titt på det ekonomiska skeendet i landet.

Trots talet om en konjunkturuppgång ligger arbetslösheten på en rekordhög nivå, och detta trots den milda vintern, som rimligen borde ha gjort utgångsläget bättre än annars i sysselsättningshänseende. Vi har vidare fått en intressant analys av den ekonomiska politiken under de senaste åren, gjord av Lars Matthiessen, som även herr Löfgren citerade, i den nyutkomna tidskriften Ekonomisk debatt. Matthiessen gör olika beräkningar som klart visar att herr Strängs ekonomiska politik inte har varit väl anpassad till de ekonomiska förändringarna under de senaste åren. I själva verket har det offentligas åtgärder under den lågkonjunktur vi har haft snarast gjort ont värre.

Socialdemokraterna brukar försvara sig med att den höga arbetslösheten mest är en synvilla. Den skulle bero på att människor som tidigare

inte har sökt sig ut på arbetsmarknaden nu börjat göra det. Med hänsyn till den vikt som regeringen fäster vid den tankegången har det sitt intresse att citera den slutsats som Matthiessen kommer till efter sin solida genomgång av vad som har hänt. Han säger:

”Under 1971 steg den öppna arbetslösheten i Sverige till den högsta nivån sedan den djupa avmattningen 1958. Det är emellertid knappast rimligt att bara betrakta den öppna arbetslösheten. Medräknas även potentiella arbetslösa som är engagerade i beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och andra AMS-aktiviteter är det ganska klart att arbetslösheten under 1971 blev större än under något tidigare efterkrigsår. Detta omdöme torde stå sig även om hänsyn tas till att en del av den tidigare dolda - ickeregistrerade - arbetslösheten numera framträder som öppen arbetslöshet.”

Det är ett underkännande av regeringens främsta argument när det gäller att försvara den svaga ekonomiska politik man fört under de senaste åren. Matthiessens uttalande gäller förhållandena 1971, men vi vet alla att arbetslösheten sedan dess ytterligare ökat.

Regeringen har också haft en annan försvarslinje, nämligen den att nedgången här i Sverige beror på en försvagning i det internationella ekonomiska läget. Även den försvarslinjen är svag - det har LO-ekonomerna i en skrift i höstas påvisat. Lars Matthiessen kommer i sin granskning till precis samma slutsats. I själva verket är det snarare den dåliga ekonomiska utvecklingen i Sverige som har bidragit till att förvärra omständigheterna i andra länder. Vi har exporterat arbetslöshet till andra länder. Om omvärldens efterfrågan på svenska varor hade utvecklats lika klen som den svenska efterfrågan på utländska varor har gjort, hade det faktiskt inneburit ett bortfall av ytterligare ca 50 000 arbetstillfällen. Det visar klart att regeringen söker ett felaktigt försvar när den försöker göra gällande att de internationella svårigheterna skulle ha spritt sig till Sverige.

Mot denna bakgrund, herr talman, gör fördubblingen av löneskatten vid årsskiftet ett mycket underligt intryck. Det har gjorts olika beräkningar av hur många arbetstillfällen som har fallit bort genom denna ökning av löneskatten, och den gemensamma slutsatsen av dessa beräkningar tycks visa att det skulle röra sig om ca 15 000 arbetstillfällen. Bengt Pettersson vid konjunkturinstitutet har t. ex. gjort en kalkyl och fått fram den siffran.

Den planlöshet, som denna ökning av löneskatten visar mot bakgrund av det besvärliga sysselsättningsläget, understryks ytterligare av att regeringen endast några veckor efter höjningen av löneskatten tvingades att skriva ner den svenska kronans yttre värde. Den ena dagen fördubblar man löneskatten för att klämma åt näringslivet, nästa dag tvingas man devalvera för att hjälpa detta näringsliv.

Jag kan inte förstå annat, herr Sträng och herr Ekström, än att det är enskilda människor, löntagare, som får sitta emellan. Genom en sådan politik får vi en lägre sysselsättning i förening med högre priser. Det måste vara groteskt att föra en sådan ekonomisk politik att man ena dagen anser sig behöva höja löneskatten och nästa dag anser att man måste devalvera den svenska kronan.

Jag tror att den sortens ekonomiska politik kommer att innebära att prisstegringarna under 1973 blir klart större än de som herr Sträng har angivit i finansplanen. Prisstegringarna blir ju nästan alltid större än vad herr Sträng säger i finansplanen, men för närvarande skulle jag vilja göra gällande att trycket uppåt när det gäller priserna kommer att bli ännu mera påtagligt än det hade behövt vara, och det är mycket beklagligt.

Vad skall man då göra för att förbättra sysselsättningsläget för närvarande? Man kan naturligtvis sätta sin lit till en internationell uppgång, vilket skulle innebära att en större efterfrågan på svenska varor skulle förbättra utgångspunkterna här i Sverige så mycket att en stor del av våra nuvarande bekymmer skulle komma att undanröjas. Det är väl också bakgrunden till den mycket optimistiska bedömning som herr Åsling gjorde i sitt anförande. Men den lit man sätter till den internationella uppgången visar väldigt klart i hur hög grad vi här i Sverige är beroende av vår omvärld. Det är vi väl alla starkt medvetna om. Därför är det beklagligt att vi befinner oss på ett så stort avstånd från EG, där olika beslut fattas som har stor betydelse för oss, och att vi icke kan låta vår röst bli hörd i de olika sammanhangen som uppenbarligen kommer att spela en så stor roll t. ex. för utvecklingen av sysselsättningen här hos oss.

Jag tror dock inte att sysselsättningen kommer att visa någon gynnsam utveckling, även om vi skulle få en produktionsuppgång i olika företag. Det kommer antagligen att vara fortsatta sysselsättningssvårigheter även under 1973. Men även om det skulle bli en förbättring på sysselsättnings- sidan är det i hög grad dags att nu tänka igenom vilka erfarenheter man kan dra av den ekonomiska politik som har bedrivits under de senaste åren. De svårigheter som vi haft under de senaste åren får icke ses som enbart tillfälliga. Det är alls icke bara några konjunkturstörningar som snabbt kan försvinna. Det är långsiktiga, allvarliga bekymmer som har kommit att ansätta den svenska ekonomin.

En slutsats som jag har dragit av denna politik är att man måste satsa mera på allmänna, pådrivande åtgärder, en mera generell ekonomisk politik, i avvägningen mellan sådan generell politik och s. k. selektiva åtgärder, punktinsatser av olika slag.

Det råder inget tvivel om att punktinsatser behövs, en selektiv politik. Framför allt kan man tänka sig att det behövs under en högkonjunktur. Men svagheten i regeringens uppläggning är att regeringen under en lågkonjunktur i så hög grad har satsat på sådana här punktinsatser. Man kan inte se annat än att denna uppläggning varit ganska misslyckad.

En viktig avigsida med selektiv politik och punktinsatser är att man då måste vänta tills det onda redan har inträffat. Man kan inte köra i gång omskolningskurser, AMS-insatser och beredskapsarbeten, förrän det man vill bota redan har hänt. Med en allmän ekonomisk politik kan man däremot se till att arbetslöshet, företagsnedläggelser och annat inte behöver ske. Selektiv politik kan inte användas för att förebygga, vilket kanske är den allvarligaste nackdelen med den uppläggning som regeringen i så hög grad kommit att älska.

Regeringen brukar fråga: Hur kan vi avhjälpa arbetslösheten i

Vilhelmina genom att inte ha så hög löneskatt? Så kommer väl också herr Ekström att fråga om en stund. Den frågan är, herr talman, fel ställd, eftersom arbetslösheten i Vilhelmina, Dorotea, Fredrika och på andra ställen inte skulle vara så pass påtaglig, om inte regeringen hade varit alltför litet intresserad av förebyggande åtgärder.

En annan försvarslinje som regeringen brukar ha för sin överdrivna uppläggning av den selektiva politiken under en lågkonjunktur är att det numera existerar så våldsamma "struktursvårigheter" på arbetsmarknaden. Ja, det finns struktursvårigheter på arbetsmarknaden, men det är fel att tro att det under de senaste åren har förekommit en så fantastisk ökning av dessa struktursvårigheter. Min klara uppfattning — jag tror att den delas av många bedömare som har försökt studera frågorna — är att detta överdrivna tal om struktursvårigheter är någonting som regeringen har använt för att få en ursäkt och för att inte behöva bära sitt ansvar. Mycket av vad som kallas för struktursvårigheter, svårigheter för de äldre arbetslösa, svårigheter för ungdomen att få arbete, är utan tvivel svårigheter som på det hela taget skulle ha kunnat undanröjas, om man satsat på en mera allmän, stödjande ekonomisk politik av den typ som föreslagits från oppositionshåll i så många olika omgångar.

Låt oss ta några exempel på vad som skulle ha kunnat göras. Det är alldeles klart att man skulle kunna uppnå många regionala förbättringar genom att ta bort löneskatten helt och hållet i stödområdet. För att förbättra de äldres ställning på arbetsmarknaden skulle man kunna minska ATP-avgifterna i de åldersgrupperna. Om man inriktade sig på en politik som innebär att det inte blir så många företagsnedläggelser, tror jag att de äldre skulle få en bättre ställning. Genom att existerande företag har svårigheter med lönsamhet och annat blir det oftast så att de äldre stannar kvar i företaget. De gör där ett väldigt fint arbete, men när företaget går omkull kan de ha svårigheter att hävda sig på den öppna marknaden. Kunde man sedan få bättre fräs på nyföretagandet, skulle ungdomsarbetslösheten vara mindre påfrestande än den är för närvarande.

Andra nackdelar med den intensiva detaljstyrning av den ekonomiska politiken som regeringen har satsat på är att mindre och medelstora företag mycket lätt råkar komma i kläm. Det är svårt att utforma selektiva punktinsatser och en detaljstyrning på ett sådant sätt att det inte framför allt blir de stora företagen som drar fördel därav. Jag tror att herr Åsling var inne på detta i sina exempel på investeringssubventionerna, som för närvarande utgår med 30 procent. Detta är ett typexempel på åtgärder som är svåra att nyttiggöra för mindre och medelstora företag. Det är djupt oroande, om man för en politik som är bekymmersam för mindre och medelstora företag, därför att betydligt mera av sysselsättningen i landet finns i just mindre och medelstora företag än i andra. De stora företagen — Volvo och andra — står det stora rubriker om på tidningarnas handelssidor varje dag, men man bör inte föranledas att tro att det är dessa företag som svarar för en dominerande del av sysselsättningen bara därför att de dominerar nyhetssidorna; det är det faktiskt inte. Dessutom är det på det viset att de mindre och medelstora företagen svarar för betydelsefulla bidrag till den nyutveckling som sker i

näringslivet och som måste ske för att man skall kunna ge sig själv ekonomisk styrka i näringslivet för sysselsättning och god ekonomi för framtiden.

Alla dessa punktinsatser leder också till ett bidragstänkande bland företagare, vilket inte är bra. Det kan ju inte vara bra när man skall pröva krediter i banker, herr Sträng! Det kan inte vara bra, om den standardfråga bankdirektörerna ställer till de företagare som söker lån är: Har ni nu sökt alla bidrag som går att få? Det blir därigenom en felaktig uppläggning av det ekonomiska tänkandet inom näringslivet.

Sådana punktinsatser leder vidare till försämringar för konkurrenterna. Om man med AMS-pengar exempelvis smäller upp en skidfabrik i Haparanda, är det inget tvivel om att det kommer att gå sämre för de skidfabrikanter som finns på andra håll – och som för övrigt till en del redan har fått AMS-bidrag. Det måste vara en märkvärdig politik man för när man lappar på det viset. Jag skulle icke vilja utesluta, herr talman, att på grund därav många företagare ser ett nytt hot här, nämligen hotet att från en dag till en annan alla deras kalkyler och beräkningar kan kastas över ända genom att konkurrenterna fått AMS-bidrag och att de därför avhåller sig från en satsning som de annars skulle ha gjort. Jag menar inte att man skall upphöra med punktinsatserna – de spelar en stor roll – men jag menar att det är fel att i så hög grad som regeringen har gjort under de senare åren spänna den hästen för kärran. Det skulle fordras en verklig utvärdering och en analys, herr Sträng, i finansplaner och i andra sammanhang av hur den förda politiken har kommit att verka.

Att få i gång nyföretagande är någonting som vi för närvarande verkligen måste fundera på. Vad kan man göra för att få i gång nyföretagande? Vi vet ju att nystartandet av företag i hög grad har kommit att nedgå, även om det inte precis har avstannat. Jag är oroad över att det i finansplaner och i socialdemokraternas uppläggning är så föga diskussion på den punkten. Det är ägnat att inge oro för framtiden, om man inte får sådana förbättrade förutsättningar.

Det krafttag som socialdemokraterna vill ta är att man skall låta AP-fonderna köpa aktier, men jag undrar i vad mån det förfarandet verkligen kommer att innebära något krafttag. Den fråga som man har anledning att ställa – och den har jag ställt i ett antal debatter utan att få något svar – är: Hur får egentligen exempelvis Volvo mera pengar till att skapa någonting nytt bara därför att AP-fonden köper Volvoaktier? Jag har aldrig fått något svar på den frågan, utom av Ingvar Carlsson i en debatt i Tyresö för några veckor sedan, då han sent omsider medgav att tanken inte var att t. ex. Volvo skulle få mera pengar till sitt satsande, utan att det var fråga om att ändra maktförhållandena, såsom herr Carlsson uttryckte det. Det betyder med andra ord att tanken är att socialisera näringslivet den vägen. Jag tror emellertid, herr talman, att en sådan socialisering vore löntagarfientlig. Det tycker jag de faktiska erfarenheterna av statliga satsningar på det ekonomiska området har visat.

Pensionerar vi det enskilda näringslivet med pensionspengar, får vi mindre pengar att pensionera pensionärer. Vi kommer att få en så mycket sämre ekonomisk utveckling i landet. I stället fordras det

åtgärder som medför ökad lönsamhet, vilken ger förutsättningar för ett nyföretagande. Men det är då viktigt att slå fast att sådana åtgärder måste vara förenade med en politik, som strävar efter att åstadkomma ett spritt ägande, så att man inte får en skev inkomst- och förmögenhetsfördelning.

Varför skulle man inte kunna göra det möjligt för enskilda människor att bygga upp egna tillgångar bättre än för närvarande? Varför skulle man inte göra det möjligt att öka chanserna att ha sitt eget hem, pengar på bank eller andel i företag? Det är en sådan politik vi vill förespråka, en politik inriktad på människor med mindre och medelstora inkomster som icke har haft chansen att redan bygga upp en skattepliktig förmögenhet. Det är där man skall anstränga sig att förbättra möjligheterna till ett spritt ägande, för att få en jämnare inkomst- och förmögenhetsfördelning, samtidigt som man kan ha kvar ett enskilt näringsliv med alla dess drivkrafter. Om socialdemokraternas ekonomiska recept för framtiden är mera stat, kommun, AMS-bidrag och AP-aktier, kommer det att bli ett beträngt läge för den enskilda människan både ekonomiskt och politiskt.

Andra viktiga principfrågor, som vi har kommit att ställas inför under de senaste veckorna, ligger på det skattepolitiska området. En fråga gäller rollfördelningen mellan staten och det enskilda näringslivet. Ett annat vägskaäl som vi står inför är hur man skall utforma skattepolitiken. Här har många nya signaler kommit. De har kommit därför att det inför löneförhandlingarna i höst är uppenbart att man även inom LO har börjat oro sig över skattesystemets kris: en nyförtjänad hundralapp ger, som herr Löfgren sade, bara en eller annan tia kvar, och denna tia räcker inte för att täcka de prisstegringar som nöter hål i hushållskassan. Där är vi inne i den socialdemokratiska skattepolitikens återvändsgränd. Detta är en karusell mellan löner, priser och skatter, som gör alla snurriga och som även måste göra dem snurriga som för närvarande funderar på hur man skall utforma nästa års löneörelse. När SACO för några år sedan befann sig i den här situationen, klämdes SACO åt, men det blir ju inte lika enkelt för herr Sträng att klämma åt hela LO.

Denna kritik har vi framfört från den här talarstolen och från många andra talarstolar under ett antal år. Socialdemokraterna, som alltid varit inriktade på att höja skatterna, försöker för närvarande i annonser och i andra sammanhang göra gällande att de representerar det stora skattesänkarpartiet. Därför är det nödvändigt att göra en granskning av vad som verkligen händer under föregående år i vad gäller skattehöjningar och skattesänkningar. Jag skulle vilja återkomma till ett uttalande som herr Sträng gjorde den 1 mars förra året, då vi här i riksdagen hade motsvarande debatt som i dag. Herr Sträng sade då: "Jag tror att det, hur otäckt det än kan låta, är en korrekt bedömning att här säga ifrån att det inte är möjligt att göra några nämnvärda förändringar genom att fingra på marginaleffekterna i skattebördan."

En eller en och en halv månad därefter lade herr Sträng fram någonting som han kallade för skattesänkingsförslag men som egentligen var ett skattehöjningsförslag – man ville öka mervärdeskatten upp till 20 procent. Totalt skulle det ha blivit en skattehöjning för svenska folket. När de borgerliga partierna sade nej till den skattehöjningen, genomförde regeringen en annan skattehöjning, nämligen en fördubbling av löneskat-

ten. Regeringen hoppade då på ett kommunistförslag som den gjorde till sitt. Detta skedde trots att en ledande socialdemokrat – herr Brandt – i en tidningsintervju några dagar dessförinnan sade: ” – – jag är med på LO:s tankar om en minskning av företagsbeskattningen – – – det går inte att beskatta företagen hårdare, sedan må de som ligger till vänster säga vad de vill.”

Trots att såväl jag som många andra vid ett eller annat tillfälle citerat detta uttalande av herr Brandt har vi aldrig lyckats få honom att förklara det.

Verkligheten är den att regeringen förra våren sade nej till t. ex. moderata samlingspartiets skattesänkingsförslag, inriktat på de genomsnittliga inkomsttagarna. Man genomförde i stället en skattehöjning som man kallar för en skattesänkning. Sedan dess har man höjt skatten ytterligare på bensin, bilar och förpackningar. Man har vidare genom inflationen låtit människor komma upp i inkomstlägen där de drabbas av hårdare skatter utan att de för den skull har fått en större köpkraft. Det är alltså i själva verket skattehöjningar som har genomförts. De som tvivlar på det kan ju se på statsutgifternas utveckling eller påminna sig hur det gick när regeringen inför föregående val sade att det skulle bli skattesänkningar för två tredjedelar av svenska folket. Man kan också ta sig en titt på de oroade uttalanden som har gjorts från fackligt håll när man där sett på den skattepolitiska verkligheten inför nästa års lönerörelse.

Det har under debatten framkommit olika förslag om hur man skall bära sig åt för att klara sig ur den här skatteknipan. Från LO-håll har det lagts fram åtminstone ett någorlunda konkret förslag, men såvitt jag förstår innebär det förslaget att man mer eller mindre skulle ta kål på den fackliga friheten och att finansministern i fortsättningen helt skulle få avgörandet i sin hand i stället för att man som nu har en kraftmätning mellan arbetsmarknadens parter. Det är alltså fråga om en våldsam överflyttning av ytterligare makt till den centrala staten som jag tror skulle innebära ganska stora påfrestningar. Om man går den vägen får man betala ett högt pris för socialdemokraternas högskattepolitik.

Det är därför inte förvånande att LO:s andre ordförande Gunnar Nilsson har yttrat sig i betydligt försiktigare ordalag i dessa frågor. Han är djupt oroad över det skattepolitiska läget, men när han talar om hur man skall gå till väga uttalar han sig på ett betydligt mer försiktigt sätt. I den mån man kan uttolka vad han egentligen vill, kan jag inte förstå annat än att det i ganska hög grad rimmar med de tankar som utvecklas i centerpartiets, folkpartiets och moderaternas gemensamma reservation, som vi för närvarande diskuterar, nämligen att det skulle behövas en stabiliseringspolitisk konferens, där man satte sig ned och verkligen diskuterade igenom det samspel som finns mellan löner, priser och skatter samt försökte komma fram till vilket bidrag politiker skulle kunna ge genom att ändra skattepolitiken så att rimliga förutsättningar skapades för de lönerörelser som nu skall börja. Jag kan inte förstå annat än att det måste innebära att man genomför gradvisa sänkningar av marginalskatterna. Det är en metod som måste tillgripas för att man skall kunna skapa rimliga förutsättningar för löneförhandlingar och slippa den

enormt ökade maktkoncentrationen till staten som blir följderna om politiker helt skulle överta det som de fria fackliga organisationerna hittills har lyckats klara.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som de borgerliga partierna har avgivit till finansutskottets betänkande nr 1. Jag vill understryka det värdefulla i att det är en gemensam borgerlig reservation som skisserar en alternativ ekonomisk politik.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisternas bedömning av det ekonomiska läget, av den ekonomiska politik som statsmakterna för och av de åtgärder som i stället borde genomföras i syfte att bekämpa arbetslösheten och prisstegringarna har utförligt redovisats i ett antal partimotioner till riksdagen. En av dessa motioner behandlas i detta sammanhang. I finansutskottets betänkande ges följande sammanfattning som jag i och för sig inte har några anmärkningar mot:

”I motionen 1973:988 (vpk) ges en sammanhängande beskrivning av hur motionärerna tolkar den ekonomiska utvecklingen i Sverige under efterkrigstiden. Den ekonomiska utvecklingen skulle från mitten av 1960-talet ha förbytts i tilltagande stagnation. Regeringens politik beskrivs som alltför kortsiktig och inriktad på att stärka kapitalismen. Mot detta ställer motionärerna en politik som syftar till att bana väg för en socialistisk samhällsomvandling. Bland konkreta förslag som motionärerna nämner är startande av statligt ägda basindustrier, förstärkning av vissa näringsgrenar, åtgärder mot kapitalflykten och en annorlunda utformad skattepolitik.”

Hur ser då socialdemokraterna i finansutskottet på en sådan beskrivning? De säger att de inte kan ”dela motionärernas syn på den hittillsvarande ekonomiska utvecklingen och på det nuvarande läget i vårt land”. Ja, annat väntade vi väl inte heller. Det är länge sedan man från socialdemokratiskt håll vågade göra en realistisk analys av det kapitalistiska samhället. Men kanske hade vi hoppats att socialdemokraterna i finansutskottet i varje fall skulle våga ta upp en del av det sakmaterial som framläggs i vår motion. Men man tycks från regeringspartiets sida hysa den fromma förhoppningen att om man inte talar om arbetslöshet, om stagnation, om monopolisering, om prisstegringar, så finns dessa företeelser inte. Det är den attityd som strutsen brukar beskyllas för: att gömma huvudet i sanden för att på det sättet undgå faran.

Vänsterpartiet kommunisterna har ju inga representanter i finansutskottet och kan därför inte påverka vad utskottet skriver, inte heller framlägga någon reservation. Det föreligger här alltså bara två texter, en socialdemokratisk och en borgerlig. Det bisarra är nu att den borgerliga texten i vissa stycken ger en mera realistisk bild av den aktuella ekonomiska verkligheten, medan den socialdemokratiska är överslättande och avsedd att tona ned problemen.

I den borgerliga reservationen konstateras helt riktigt följande: att den ekonomiska tillväxten under 1971 och 1972 har varit extremt låg, att investeringarna legat på en låg nivå, att den privata konsumtionsutvecklingen har varit mycket svag och att för 1971 t. o. m. noterades en

minskning, att priserna har ökat kraftigt och att arbetslösheten har varit och alltjämt är rekordhög.

Ja, mina damer och herrar på den borgerliga kanten, sådan är kapitalismen. Sådant är det ekonomiska system som era partier med all makt strävar att bevara.

Men jag kan inte finna att ni drar några som helst riktiga slutsatser av de konstateranden ni gör. Ni vill att detta utlevda ekonomiska system skall vara kvar. Den huvudsakliga medicin ni anvisar är åtgärder som "ökar lönsamheten", dvs. ökar kapitalets profiter. Men detta är ju den metod regeringen med ert benägna bistånd försökt under åren av ekonomisk kris. Den politiken har inte gjort slut på arbetslösheten och inte stoppat prisstegringarna. Om denna medicin ges i ännu starkare doser, som de borgerliga vill, kan den kanske något påskynda ett uppsving, men bara till priset av att nästa ekonomiska kris kommer ännu snabbare. Och den hjälper inte alls mot de långsiktiga orsakerna till massarbetslösheten – koncentrationen, monopoliseringen, den minskade användningen av levande arbete i produktionsprocessen. Dessa orsaker förstärks endast av de medel som man från borgerligt håll vill använda. När de borgerliga partierna därför vill att riksdagen skall göra uttalanden om skärpt kamp mot arbetslösheten och mot prisstegringarna så kan detta låta bra, men det är från de borgerligas sida intet annat än skrymteri.

Det finns ju heller inget sammanhang mellan de borgerligas rätt realistiska beskrivning av det ekonomiska läget och deras analys av orsakerna till detta. Kapitalismens ekonomiska system vågar de inte anklaga, trots att även borgerliga nationalekonomer numera allmänt medger – i varje fall sådana som inte sitter i riksdagen – att detta system med regelbundenhet alstrar ekonomiska kriser med stor arbetslöshet. Nej, de borgerliga ledamöterna i finansutskottet "vill med skärpa slå fast, att regeringen bär den alldeles övervägande delen av ansvaret för den ogynnsamma utvecklingen".

Regeringen skulle alltså vara mäktigare än kapitalismen. Har man på borgerligt håll verkligen funderat över innebörden i sådana uttalanden? De innebär ju att hela grundvalen för de borgerliga partiernas ideologi fullständigt rasar samman. Hittills har vi fått höra att det är det privata näringslivet och familjerna Wallenberg m. fl. som är samhällets stöttepelare. Har nu finansminister Sträng ersatt dessa? Och vad innebär det när den borgerliga hälften av finansutskottet i nästa stycke i sin skrift förklarar att det nu finns förutsättningar för en uppgång i konjunkturen i Sverige? Om regeringen avgör allt måste ju detta också bero av regeringen. Har alltså herr Sträng enligt borgerlig uppfattning kommit på bättre tankar så att han plötsligt, efter att i två år ha satsat på ekonomisk kris, nu vill ha ett ekonomiskt uppsving – kanske därför att vi närmar oss ett val? Och avser de borgerliga partierna alltså att i valrörelsen säga att regeringen har den alldeles övervägande delen av förtjänsten för att det vid den tidpunkten eventuellt kan konstateras en uppgång i den ekonomiska konjunkturen?

Dessa frågor inställer sig osökt efter genomläsningen av den borgerliga texten, och jag har velat ställa dem här därför att det är en så total brist

på sammanhang och analys i de borgerliga utskottsledamöternas framställning. Den socialdemokratiska texten är inte mera invändningsfri. Den ger som jag redan framhållit en utslätad bild av de stora problem som finns. Socialdemokraterna tycks numera ha en ännu större tilltro än de borgerliga till att kapitalismen själv skulle besitta läkande krafter vilkas verkan det endast gäller att avvakta. Det måste vara utomordentligt farligt för socialdemokratin, om den vill söka förhindra en frammarsch för de borgerliga partierna, att man ger denna idylliserande och därför falska beskrivning av problemen. De många arbetare och tjänstemän som drabbats av arbetslöshet, de många barnfamiljer och pensionärer som för en hård kamp i det tysta mot prisstegringarna för att få inkomsten att räcka till det nödvändigaste, de unga familjer som får mycket litet kvar av lönen när den höga hyran och skatten är betalda, alla dessa känner inte igen sig i den socialdemokratiska teckningen av läget.

Över huvud taget är det anmärkningsvärt att man från socialdemokratiskt håll gör analysen av det ekonomiska läget och utvecklingen, som ju präglas både av en av kapitalismens regelbundet återkommande periodiska kriser och av det kapitalistiska systemets långsiktigt verkande motsättningar, att man gör analysen av dessa företeelser i den borgerliga nationalekonomins termer och begrepp. Där finns ingen viljeinriktning att söka avskaffa arbetslösheten genom en målmedveten planmässig och socialistiskt inriktad näringspolitik. Man försöker inte ens göra analysen av krisen med hjälp av den socialistiska teorin, som ju dock alltså erkänns av många socialdemokrater.

I stället låter man regeringsinnehavet leda till en sådan försvarsposition för vad kapitalismen ställer till med att de borgerliga partierna, så som jag redan påtalat, kan göra en mera sannfärdig beskrivning än socialdemokratin av arbetslöshetens omfattning och av de nuvarande ekonomiska svårigheterna i allmänhet.

Men arbetarklassen har inte anledning att ställa upp till försvar för det system av utsugning och profitjakt som skapar de ekonomiska kriserna och den stora arbetslösheten. Låt de borgerliga försvara sitt system. När socialdemokratin gör det, visar den att det är något galet med dess politik.

Från vänsterpartiet kommunisternas sida kan vi inte godta vare sig den socialdemokratiska eller den borgerliga beskrivningen av det ekonomiska läget och av de politiska åtgärder som är nödvändiga. Arbetslösheten är en följd av utvecklingstendenser i kapitalismens ekonomiska system. Sysselsättningsproblemen sammanhänger både med den akuta ekonomiska krisen och med mera långsiktigt verkande krafter. För att förstå vad som måste göras är det enligt vår mening nödvändigt att utgå ifrån de förändringar i den svenska kapitalismens utveckling som är märkbara särskilt från mitten av 1960-talet. Här finns en vändpunkt i efterkrigstidens ekonomiska utveckling i Sverige. Fram till den punkten har den svenska kapitalismen, fränsett de periodiska kriserna, haft en relativt gynnsam och närmast ökande ekonomisk utveckling under efterkrigstiden, men från mitten av 1960-talet förbyts denna utveckling i avsaktning och en relativ stagnation, ett relativt stillastående.

En rad viktiga förändringar i utvecklingen av grundläggande ekono-

miska faktorer kan iakttas. Industrins tillväxttakt minskar under 1960-talets senaste hälft. Kapitalkoncentrationen, som bl. a. kommer till uttryck i sammanslagningen av företag, ökar samtidigt i takt och omfattning som aldrig tidigare i Sveriges ekonomiska historia. Kapitalintensiteten i industrin, dvs. förhållandet mellan kapitalbeståndet och antalet anställda, ökar kraftigt under samma tid.

Med denna stagnation i tillväxten, ökad kapitalkoncentration och tilltagande kapitalintensitet i driften har följt en ökning av arbetslösheten. Trots att 1970 var ett högkonjunkturår visar folk- och bostadsräkningen att antalet förvärvsarbetande minskade från 1965 till 1970. Vad som gjort att sysselsättningen någorlunda kunnat hävdas är den stora ansvällningen av antalet anställda i statlig och kommunal tjänst. Antalet förvärvsarbetande inom industrin minskade däremot kraftigt under perioden.

Den grundläggande orsaken till denna utveckling ligger i det kapitalistiska systemet som sådant. Den svenska ekonomin står i dag inför kroniska tillväxtproblem, som hör samman med kapitalismens nuvarande utvecklingsstadium. Det s. k. privata näringslivet kan inte klara att skapa tillräckligt med arbetstillfällen. Staten måste i allt större utsträckning spela rollen som stöttepelare för kapitalisternas ekonomi. Staten har nära förbundet sig med kapitalägarnas ledande skikt – storfinansien eller monopolkapitalet.

Men denna, som man kan kalla den, statsmonopolistiska kapitalism kan inte heller lösa problemet att skapa full sysselsättning och att stoppa inflationen. Det ser vi av utvecklingen under de senaste åren. Statliga insatser med lättnader för kapitalet och flera reservarbeten, dvs. den politik regeringen bedrivit mot krisen, kan öka i omfattning men inte hur mycket som helst på grund av prisstegringar och ökande skatter. Staten satsar på storkapitalet, och därmed skärps alla motsättningar inom ekonomin. Arbetslöshet och prisstegringar uppträder numera samtidigt. Till de ekonomiska kriserna kommer de långsiktiga verkningarna av ökad koncentration – av kapital, av makt, av befolkning till vissa områden – och av ökad monopolisering.

Sysselsättningsproblemet blir permanent. Det finns även under det som kallas högkonjunkturer och uppsving. Det löses inte därför att ekonomisk kris efterföljs av uppgång. Undersysselsättningen och arbetslösheten blir bestående. Det uppstår en ständig arbetslöshetsarmé i samhället.

Sysselsättningsproblemet under 1970-talet är mycket stort. Enligt vissa beräkningar krävs ett tillskott av inte mindre än 900 000 nya arbetstillfällen fram till mitten av 1980-talet för att garantera full sysselsättning. Om den genomsnittliga arbetstiden minskas med 10 procent reduceras behovet av nya arbetstillfällen med grovt hälften, men det handlar ändå om mellan 400 000 och 500 000 nya jobb.

Hur skall den regerande socialdemokratin klara den uppgiften? Har man över huvud taget funderat på den eller dröjer man sig kvar i den senaste långtidsutredningens dimmiga föreställning om att det stora problemet var bristen på arbetskraft under 1970-talet? Hur vill de borgerliga angripa det problemet om de till äventyrs skulle erövra

regeringsmakten? Ingenting sidan ägnar sig åt den långsiktiga planering av ekonomi och politik som är nödvändig.

Enligt kommunisternas uppfattning krävs det för att säkra full sysselsättning under 1970-talet ett omfattande statligt produktions- och sysselsättningsprogram. Åtgärder behövs på följande områden:

1. Nya statliga industrier, dvs. produktionsinvesteringar, som direkt främjar tillväxten.

2. Ett stort forskningsprogram, där man satsar på snabbare teknologiskt framåtskridande.

3. Investeringar i sociala bristområden – exempel som kan nämnas är sanering av stadsmiljöer, socialpolitiska och socialmedicinska insatser, utbyggnad av barnstugorna.

4. Investeringar i den kollektiva trafikapparaten.

5. Lagstiftningsåtgärder som förbättrar sysselsättningsläget, t. ex. kortare arbetstid.

De nya statsägda industrierna bör genom sin inriktning och lokalisering söka bli drivmotorer för den ekonomiska utvecklingen i regionerna. I denna mening blir de alltså basindustrier. Finansieringen ställer naturligtvis betydande anspråk. Den bör ske dels via AP-fonderna, dels ur en särskild fondavgift för alla företag över en viss minimistorlek.

Vi döljer inte att detta industripolitiska program måste genomföras i kamp mot de kapitalistiska makthavarna. Programmet syftar till att förbåda och förbereda övergången till socialism, där den sociala nyttan ersätter vinstmaximering och rovdrift som vägledare för produktionen. Industrialiseringsprogrammet måste därför få en kvalitativt annorlunda inriktning än kapitalistiskt produktionsliv. Det måste syfta till att förbättra standarden för de arbetande människorna i annan mening än att blott skapa ökad produktion, oavsett vilka produkter det gäller. I de nya statsägda företagen måste lönarbetarna från början ha ett avgörande inflytande. AP-fonderna är deras, och de bör använda dem för att bryta storfinansens makt.

Vänsterpartiet kommunisternas politik för kampen mot arbetslöshet och prisstegringar, för ökad makt och bättre levnadsstandard åt de arbetande kan kort sammanfattas i följande punkter:

Skapande av statligt ägda basindustrier inom moderna industrigrenar för att öka antalet arbetstillfällen och stoppa avfolkningen av skogslänen. Industrier också till Stockholm.

Förstatligande av affärsbankerna, det privata försäkringsväsendet handeln med bensin och olja, byggnadsmaterialindustrin och läkemedelsindustrin.

Åtgärder mot kapitalflykten så att inte storfinansens som i fjol kan investera 2 000 miljoner kronor utomlands samtidigt som arbetslösheten är stor i Sverige.

Stopp för prisstegringarna och åtgärder för att pressa ned livsmedelspriser och hyror. Utvidgning av prisstoppet. Avskaffande av moms på maten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 988.

Onsdagen den
28 februari 1973

Finansdebatt

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Oppositionens uppgift är givetvis att måla i mörka färger, och det har man gjort även i dag.

Jag har tidigare från denna talarstol sagt att under månaderna före 1970 års val var det allt överskuggande temat vår valutareserv. Ingen av talarna har i dag nämnt den positiva utvecklingen härefter. Och det förstår jag. År 1970 slet man faktiskt siffrorna från statistikmakarna för att se hur illa ställt det var – man tog valutareserven som ett bevis på att den ekonomiska politiken var felaktig. Situationen var den att vi då hade en valutareserv på ungefär 3 500 miljoner kronor. I slutet av 1971 var den 4 574 miljoner kronor, i slutet av 1972 uppgick den till 5 714 miljoner kronor och 1973 till 8 156 miljoner kronor, en rekordsiffra för vårt land.

Jag vet också att finansutskottets ledamöter varje dag får Sveriges riksbanks statistikkontors lilla publikation "Ur Tidningarna". Det exemplar som vi fick för en vecka sedan visar följande. Industriproduktionsindex ökade från 118 i december 1971 till 129 i december 1972. Från industrins olika branscher redovisas en del intressanta siffror: produktionsökningar för massaindustrin med 35 procent, för pappersindustrin med 19 procent, för järnmalmgruvor och trävaruindustri med 12 procent, för järn-, stål- och metallverk med 11 procent, för verkstadsindustri med 8 procent osv. Det passar givetvis inte i debatten i dag att från reservanternas sida anföra dessa siffror som bevis på vår situation just nu.

Herr Åsling verkade vara ledsen över att det inte fanns någon ideologisk skiljelinje i finansutskottets betänkande – det fanns inga käckä trumpetstötter, som han uttryckte det. Kanske herr Åsling närmare vill förklara varför han saknade trumpetstötarna. Allmänt har ju ändå den statsverksproposition som förelagts årets riksdag ansetts innehålla så många och för oppositionen överraskande förslag att det är underligt att man nu riktar anmärkningar mot socialdemokratin för att den inte skulle vilja fortsätta det reformarbete som varit riktlinjen för oss under flera decennier.

Här har lästs upp önskelistor. Herr Löfgren hade en lång lista med önskemål, och många av dem skulle vi givetvis kunna instämma i. Även herr Hermansson hade en sådan önskelista. Herrarna drar alltså de här önskelistorna och säger också emellanåt att de är era punktprogram. Men vad som saknas är förslag hur önskemålen skall kunna förverkligas. Ni är inte lika duktiga att tala om framkomstvägarna.

Herr Burenstam Linder förvånade mig i högsta grad. Under en och en halv minut lyckades han framföra en rad för mig ganska motsägelsefulla synpunkter. Han talade om löneskatten – ni envisas ju på den där kanten med att alltid tala om löneskatten trots att ni vet att det heter arbetsgivaravgiften – och kopplade samman arbetsgivaravgiften med devalveringen eller nedskrivningen av den svenska kronan. Först hade alltså arbetsgivaravgiften höjts och strax efteråt kom nedskrivningen av den svenska kronan. Jag fattade inte riktigt vad herr Burenstam Linder menade med sambandet. Strax därpå sade han nämligen att vår situation här i landet inte beror på förhållandena i omvärlden och konjunkturerna i

andra länder. Så gick det några sekunder igen, och då talade herr Burenstam Linder om vårt beroende av omvärlden. Det var verkligen en snabb exposé över många olika synpunkter.

Herr talman! Det är alldeles klart att man aldrig kan upphöra att förundra sig över att den borgerliga oppositionen i finansutskottet gång på gång kan föga en gemensam reservation till utskottets betänkande nr 1 över finansplanen och i anslutning därtill väckta motioner. Förväningen grundar sig på det faktum att det aktstycke som reservanterna presenterar i flera avseenden är motsägelsefullt i förhållande till de motioner partierna väckt rörande riktlinjer för den ekonomiska politiken. Så här går det till: Först väcks motioner, av vilka det på väsentliga punkter framgår att skiljaktiga meningar råder hos de olika oppositionspartierna. Sedan kommer utskottsbehandlingen. Där börjar en samskrivning, och vi får en reservation av vilken vi kan utläsa att reservanterna har hämtat litet här och litet där. De kommer fram till en minsta gemensam nämnare. Därefter följer finansdebatten, som vi har i dag. Då återuppstår de här motionerna med den profilering som utmärker dem. Till sist kommer besluten i kammaren någon gång i kväll, där reservationens hemställan i de olika punkterna återigen leder till en allmän enighet på den borgerliga kanten.

En stor del av anförandena hittills har ägnats åt att ge en bild av vad man anser ha hänt åren 1971 och 1972. Säkert är kammarens ledamöter mig tacksamma om jag inte utförligt tar upp den debatten – den har vi fört här bra många gånger nu, senast för en månad sedan. Men det är ju inte ur vägen att försöka bestämma sig för vad man tror om framtiden också och vilken ekonomisk politik man i anledning därav vill föra – det är trots allt av den anledningen vi har en finansdebatt i dag.

Men låt mig, herr talman, först med några få meningar kommentera vad som sagts här tidigare om utvecklingen under 1971 och 1972. Vi var, när budgeten för 1971/72 lades fast på våren 1971, i allt väsentligt ense om en stram finanspolitik. Moderaterna ville ha den stramare, det skall sägas. De borgerliga var alla rädda därför att sparandet var så lågt. När konjunkturen fortsatte att försvagas slog regeringen under sommaren 1971 på mycket kraftigt i sysselsättningspolitiken: statliga industribeställningar, bostadsbyggande, statligt byggande, beredskapsarbeten osv. På hösten kom borgerliga förslag, och regeringen kom med sin summering av vad som redan hade satts i gång plus ytterligare förslag, även sådana som skulle slå på konsumtionen. Vi fick från sakkunnigt håll den bedömningen att förslagen ur samhällsekonomisk synpunkt var varandra likvärdiga; centerns förslag var litet svagare. Men vad som hade förlorats när konsumenterna sänkte sin konsumtion och fördubblade sitt sparande under orostiden på arbetsmarknaden gick förstås inte att ta igen. Man kan kanske säga att vi gick miste om tillväxten det året. Men vem skall anklagas för det? Några förslag om hur vi skulle ha agerat för att få en bruttonationalproduktsökning 1971 om låt oss säga 4 procent har jag aldrig sett. Nu i efterhand kanske de kommer.

Ni har talat om de förlorade åren; herr Löfgren var inne på det här i debatten. Ni söker alltså på den borgerliga kanten framställa saken som om ni på ett mycket tidigare stadium än vi kunde förutsäga händelseför-

loppet. Det är och förblir en efterhandskonstruktion.

Vi har t. ex. pekat på lagerinvesteringarnas roll och den privata konsumtionen. Jag skall inte fördjupa mig i det, men lagerinvesteringarna betydde en förändring på omkring 3,5 procent av bruttonationalprodukten.

Så har vi hushållssparandet, som 1971 sprang upp i 6 procent. Hushållen sparade alltså 6 procent av sina disponibla inkomster. Samma höga siffra var det 1972. Det var något som ingen hade kunnat förutse, eftersom det var någonting nytt i en lågkonjunktur.

Kommunerna – det vill jag starkt betona – investerade 1970 som aldrig förr. Den 1 januari 1971 skulle en sammanläggning komma för många kommuner. Vad hände? Man investerade. En rad kommuner sade att vi skall inte komma med några tillgångar i äktenskapet med andra kommuner, utan vi skall nu investera och se om vårt hus. År 1971 kom så de nya kommunerna med stora skattehöjningar, och ungefär samma sak hände 1972.

Detta visar att det behövs en samordning av finanspolitiken. Det inträffade är ett exempel på att den kommunala ekonomiska utvecklingen har stor betydelse i konjunkturpolitiken. Under åren 1971 och 1972 gick det tyvärr på tvärs med vad som ur hela samhällsekonomin synpunkt hade varit angeläget.

Den här problemställningen om kommunernas roll när det gäller konjunktursvängningarna blir ofta förbisedd i den allmänna diskussionen – det är bara staten ni talar om. Det är troligt att den pågående utredningen om kommunernas ekonomi kommer in just på dessa problem.

Utredningen har återopats i ett helt annat sammanhang i mittenpartiernas motion, nämligen ur den gamla vanliga vinkeln. Staten skall lämna större bidrag till kommuner och landsting så att dessa även efter år 1974 skall kunna hålla sina skattesatser. Det här är det vanliga resonemanget. Mera bidrag från staten, och när sedan finansministern föreslår inkomstkällor ett ramaskri över skattestrycket. Kom ihåg att varje procent i statsbidrag till kommunerna utgör ungefär 500 miljoner kronor!

I motionen från mittenpartierna presenterar man en sorts beräkning av hur mycket stat och kommun gått miste om under 1971 och 1972. Sådana beräkningar är ungefär lika meningsfulla som att räkna fram hur mycket vi årligen – även i högkonjunktur – förlorar jämfört med om vi haft Japans bruttonationalproduktsökning, som ligger 6 å 8 procent högre per år. Det är för övrigt märkligt att bl. a. centern i den här frågan sätter sådan tilltro till bruttonationalprodukten, som man i andra sammanhang anser vara en dålig mätare på välfärdsökningen. Vad är det värt i bruttonationalprodukttermer att ha fria avtalsrörelser? Den frågan ställer jag mig.

Jag vill i detta sammanhang säga att jag med stort intresse läst herr Olof Johanssons i Stockholm motion till årets riksdag angående beräkningen av bruttonationalprodukten. Jag delar i mycket hans synpunkter, även om vi måste komma ihåg att bruttonationalproduktsmättet fyller en stor funktion. Dels är det ett bra mått om man vill analysera resurstillgång och resurstillväxt, dels är det ett mått som

räknats fram på ungefär samma sätt i andra industrialiserade länder och därmed medger vissa slag av jämförelser. Vad som är tokigt är att det ibland sätts likhetstecken mellan BNP-tillväxt och välfärdstillväxt. BNP är icke något välfärdsmått och har aldrig avsetts vara det. Vad vi alltså behöver anstränga oss att göra är att få fram goda och internationellt gångbara metoder att mäta välfärd och välfärdsutveckling. Men det är svårt eftersom välfärd är ett synnerligen subjektivt och mångfasetterat begrepp. Vi här i landet har ju dock kommit en bra bit på vägen genom det arbete som utförts inom ramen för låginkomstutredningen.

Herr talman! Den finansplan som vi nu behandlar avser 1973, men den bildar utgångspunkt för en statsbudget som omfattar också första halvåret 1974 och för en rad andra beslut vilka sträcker sig ännu längre fram i tiden. Det finns en risk att man blir för nära bunden till vad som har hänt i det närmast förflutna och till nuets händelser, när man skall fatta beslut om en framtid som omfattar en mycket lång tidsperiod.

Vid de fördragningar vi haft i utskottet av bl. a. konjunkturinstitutets chef har vi ingående gått igenom orderläge, produktionsutveckling, lagerhållning och exportprognoser. Konjunkturindikatorerna pekar relativt brant uppåt, men osäkerhet föreligger i fråga om den takt varmed den här konjunkturuppgången slår igenom i förbättrad sysselsättning och minskad arbetslöshet.

Det framgår av de sammanfattande beräkningar som arbetsmarknadsstyrelsen, statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet gjort att vi, räknat över hela året, har haft en svag men dock ökning av antalet sysselsatta personer både 1971 och 1972 jämfört med 1970 med dess högt uppskrivade efterfrågan på arbetskraft. Det har kunnat ske genom betydande särskilda sysselsättningsinsatser, men det har inte hindrat en hög -- alltför hög -- arbetslöshet, långt från de ambitioner vi har i vårt land. Låt oss oreserverat slå fast det! Men det är samtidigt långtifrån den genomklappning på den svenska arbetsmarknaden som man velat ge intryck av på borgerligt håll. Särskilt gäller detta om man beaktar att antalet varsel nu minskat väsentligt och att den dolda arbetslösheten i meningen latent arbetssökande nu är avsevärt lägre än den var under förra konjunktursvackan. Vi har sålunda haft fler öppet arbetslösa men färre totalt arbetslösa. Det är alltså inte säkert att arbetslösheten totalt sett ökat, vilket de flesta tycks tro. Jag vill också säga att jag tycker det är märkligt att i den borgerliga reservationen till finansutskottets betänkande få läsa som någonting negativt att vi kunnat vidga möjligheterna till tidigare pension för vissa grupper. Det är väl häråt vi strävat, att vi skall kunna sänka pensionsåldern för de äldre som riskerar att slita ut sig i arbetslivet och att vi i stället bereder arbete för dem som inte tidigare kunnat komma ut i arbetslivet genom brist på barntillsyn m. m. Låt oss hålla fast vid att det är åt det hållet vi strävar.

När det gäller sysselsättningen under 1973 vill jag säga att utvecklingen på byggsidan inger stora bekymmer. Här kommer att krävas mycket betydande fortsatta insatser för att sysselsätta den tillgängliga byggarbetskraften. På industrisidan kan vi nog vänta en rätt kraftigt ökad efterfrågan på folk till produktionen. Den bedömningen gör arbetsmarknadsstyrelsen, och rapporterna från de enskilda industrierna ute i landet

går ju också i den riktningen.

Får jag i förbigående, herr talman, säga att den framställning som återfinns i reservationen på s. 25 angående sysselsättningen inte är korrekt. Chefekonomerna på LO, TCO och SAF har inte alls gjort någon gemensam beräkning av sysselsättningsutvecklingen. Det som åsyftas torde vara en muntlig diskussion på ABF-stämman om främst den långsiktiga sysselsättningsutvecklingen. Jag vet, för jag var där. Det var inte fråga om någon grundligare diskussion av i vilken utsträckning dessa tendenser gällde för 1973. Jag vill påpeka att man inte sällan tenderar att underskatta det omslag som sker på industrisidan när konjunkturen svänger uppåt. I 1969 års preliminära nationalbudget beräknades antalet sysselsatta inom industrin minska med 1 procent mellan 1968 och 1969. I verkligheten blev det en uppgång med 1,7 procent för antalet arbetare i industrin. Under loppet av 1969 blev ökningen så kraftig som 4,3 procent, dvs. antalet anställda industriarbetare ökade med bortåt 50 000 under loppet av 1969, om jag räknar från januari 1969 till januari 1970. Jag vill också påpeka att återhållsamheten inom den offentliga sektorn ju inte leder till anställningsstopp sett över hela fältet, utan antalet personer inom den offentliga sektorn ökar kraftigt också under 1973. I den preliminära nationalbudgeten räknar man med plus 3 procent, dvs. 25 000–30 000 personer.

Vi vet också att en ökning i industriaktiviteten, om den blir stark, drar med sig handel och privat service uppåt.

Jag vill säga det här för att modifiera en bild som tenderar att bli målad – som jag tidigare sade – i alltför mörka färger. Och det bör också sägas att det givetvis är den faktiska efterfrågan som i sina huvuddrag bestämmer utvecklingen. Företagen har förvisso i dag pengar och möjligheter att anställa flera – det framgår av likviditeten – och det gör de också när så erfordras. Man behöver inte låna ut pengar till dem för att de skall kunna göra det. Att skaffa 100 000 nya jobb under ett år är inte någon särskilt hög målsättning. Det anmäls årligen mer än en halv miljon jobb bara till den offentliga arbetsförmedlingen. Däremot är det en mycket hög målsättning att öka sysselsättningen med 100 000 personer på ett år. Väljer man ut enskilda kvartal och månader, så hittar man emellertid exempel på det också. Mellan första och fjärde kvartalen 1970 ökade sysselsättningen med 110 000 personer. Sett över helår ökade sysselsättningen i Sverige med 86 000 personer mellan 1969 och 1970, och mellan 1967 och 1970 ökade den med nära 160 000 personer. Vi har också den högsta sysselsättningen av alla länder med jämförbar statistik.

Vi har nu en längre tid gjort ytterst kraftiga insatser för att hålla uppe och öka industrins investeringar. Produktionskapaciteten ökar successivt – vilket jag inledningsvis framhöll – så att vi nu kan öka varuexporten. Vi har fått ett överskott i handelsbalansen. Det måste vi hålla kvar även i den bättre konjunkturen. Något annat alternativ finns inte för vårt land. Vi måste också klara bytesbalansen. Det är alldeles uppenbart att vi måste fortsätta med dessa ansträngningar. Långsiktigt minskar sysselsättningen inom industrin och andra varuproducerande sektorer och ökar i stället inom tjänstesektorerna, framför allt inom den offentliga sektorn. Om vi då skall kunna öka även sysselsättningen totalt sett, måste

produktionsökningen inom industrin vara så pass stor att vi tål den ökade import och annan efterfrågan som det för med sig.

Detta är rätt självklart. Men då vill jag säga till mina vänner i utskottet som haft ordet här: Vill ni värna om sysselsättningen, lägg då ned den hetskampanj mot den offentliga sektorn, som då och då väller fram särskilt på moderat håll. Och jag säger till min kollega herr Åsling: Driv inte någon kampanj mot arbetsgivaravgiften! Den behövs och kommer att behövas, om vi skall kunna betala våra gemensamma utgifter och öka sysselsättningen i samhället.

Utskottsmajoriteten avstyrker förslaget att man inrättar ett ekonomiskt-socialt råd och beslutar om s. k. stabiliseringspolitiska konferenser. Sådana förslag har framförts år efter år, och jag vill här hänvisa till utskottsmajoritetens motiveringar för sitt avstyrkande, vilka återfinns på s. 16 och 17 i finansutskottets betänkande. De motiveringarna anser jag vara tungt vägande även nu. Men jag vill dröja något ytterligare vid de motiv för konferenser av detta slag som anförs i moderatmotionen 241 och mittenmotionen 983.

I moderatmotionen säger man att prisstabilitet inte är möjlig, så länge lönekostnaderna ökar väsentligt snabbare än produktiviteten, och det förhållandet skulle lägga ett tungt ansvar på avtalsmarknadens parter och på regeringen. I mittenmotionen heter det i motiveringen att lönerörelsen 1971 blev ovanligt komplicerad, därför att ovisshet rådde om det samhällsekonomiska utrymmet. Det har dokumenterat behovet av de stabiliseringspolitiska konferenserna, menar man. Innebörden i motionärernas förslag är sålunda helt klar. Man skall inför avtalsrörelsen kalla samman arbetsmarknadens parter och tala om för dem vad det lönepolitiska utrymmet är och vad landet kräver av dem.

Vi socialdemokrater har en annan bedömning. Det som är kanske allra viktigast att slå vakt om på den svenska arbetsmarknaden är avtalsparternas egenansvar för en bedömning av löneutrymmet och för effekterna av skilda lönekrav på priser, konkurrenskraft, företagsvinster m. m. Om man gröper ur detta ansvar, så återstår bara statliga diktat över hela löneemarknaden. I det stora hela har avtalsmarknadens parter fullt ut motsvarat det ansvar som lagts på dem.

Att nu anföra, som man gör i mittenmotionen, att 1970–1971 års avtalsrörelse är ett bevis häremot är som jag ser det inte bara fel utan fullständigt halsbrytande. Det var ju just för att de stora parterna på arbetsmarknaden tog sitt ansvar som det blev en uppgörelse. En fråga är befogad: Har man på den borgerliga sidan verkligen satt sig ned och tänkt igenom vad det skulle innebära att formalisera kontakter och information på det sätt som man föreslår? Vi i utskottsmajoriteten tror det skulle vara förödande för de värdefulla strävanden vi – inte minst just nu – kan skönja på avtalsmarknaden.

De diskussioner som på sistone förts på LO-håll om en lönepolitisk linje där man tar in effekterna även av skatterna i bedömningen, kan jag inte finna är ett argument för att på ett tidigt stadium gripa in i avtalsförhandlingarna med dessa stabiliseringspolitiska konferenser, något som hävdas i den borgerliga reservationen.

Vad kan man nu utläsa ur den borgerliga reservationen? Vilken

bedömning har man av framtiden? Vilken politik förordar man?

Jag rekommenderar ledamöterna ett studium av reservationen. Den är på 12 sidor. I fråga om det förflutna är man tvärsäker, men i fråga om framtiden är buden många. Det är faktiskt inte så lätt att veta var reservanterna egentligen står. Låt mig ta ett par exempel.

I den moderata partimotionen gör man till ett huvudnummer att den ekonomiska politiken i ökad utsträckning bör inriktas på generella medel. Den linjen har herr Burenstam Linder i dag som så många gånger tidigare talat för. Vi i utskottsmajoriteten har sagt att ett så formulerat krav kan tolkas som att man inte vill ha arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska åtgärder av det slag som de stora riksdagsbesluten här i höstas. Vi har också sagt att nu i konjunkturuppgången behövs det säkert ännu fler särskilt riktade åtgärder om vi skall komma till rätta med de regionala olikheterna, de stora branschskillnaderna och kunna göra särskilda insatser för de svårplacerade.

Om t. ex. ett varv har råkat i svårigheter, löser man det med s. k. generella åtgärder? Knappast. Om man vill höja sysselsättningen för kvinnor i Västerbotten, skall man då säga nej till Algots, därför att det stöd som där kommer att utgå inte kan betecknas som generellt? Stå då upp och säg det, inte bara nu utan också när vi diskuterar regionalpolitiken.

Vad sägs då i reservationen? Jo, där vill man ge Kungl. Maj:t till känna det nödvändiga i att både generella och selektiva åtgärder kommer till användning i den ekonomiska politiken. Det är verkligen halsbrytande — ty just bedömningen av både generella och selektiva åtgärder återfinns såväl i finansplanen som i finansutskottets majoritetsskrivning. Det behöver alltså inte ges till känna. Moderatmotionen kräver däremot en ökad inriktning på generella metoder. Det kan vi i utskottsmajoriteten inte ansluta oss till och yrkar sålunda avslag.

Nå, men titta på motiveringen, förstår jag att herrar Löfgren och Åsling kommer att säga. Ja, gärna det. I motiveringen vill ni ju rent av tillstyrka moderatmotionen om en ökad inriktning på generella metoder i den ekonomiska politiken!

Allt det som uttalats i mittenpartiernas motion om behovet av särskilt riktade åtgärder har kommit i skymundan. Det är moderaterna som här tagit befälet, och det är intressant, eftersom det från mittenpartihåll gång på gång upprepas, att i en eventuell borgerlig regering får moderaterna vara med på de båda andra partiernas villkor.

Nog borde centerledaren Fälldin känna sig desavouerad av sina vänner i finansutskottet, eftersom han i den allmänpolitiska debatten för en månad sedan hade en klar uppfattning om det olämpliga i att nu sätta in generella konjunkturstimulerande åtgärder av mer omfattande slag.

Jag vill alltså för säkerhets skull fråga herr Åsling: När nu de regionala skillnaderna tenderar öka i konjunkturuppgången, då skall vi väl ändå inte genom ökad användning av generella medel riskera att öka de regionala skillnaderna och arbetslösheten? Jag kan ställa samma fråga till herrar Löfgren och Burenstam Linder. Eftersom det här är så oklart skrivet vill jag faktiskt pejla er inställning på den här punkten. Ni kan också svara på min fråga.

Jag vill anföra ytterligare några exempel på bristande vilja i reservationen att ta ställning i sakfrågorna. I finansplanen konstateras att den internationella konjunkturuppgången som började ta fart under fjolåret nu beräknas fortsätta med ökad styrka. I Sverige kan vi räkna med återgång till en förhållandevis snabb ekonomisk tillväxt under 1973.

I mittenpartiernas motion finns följande konjunktursyn: "Det är obestridligt att finansplanens antaganden om en konjunkturförbättring är riktiga."

Det oförbehållsamma erkännandet från mittenpartierna passade inte när moderaterna fick komma med och skriva. I reservationen heter det utslätat: "Utskottet kan i och för sig instämma i att förutsättningar finns för en uppgång i konjunkturen."

Man säger vidare att det också finns "inslag i bl. a. den internationella utvecklingen, som gör den svenska konjunkturbilden mer splittrad och svårtolkad än vad som framgår av finansplanen". Avsikten är fullt klar. Utan att nu våga föreslå expansiva åtgärder vill man, om utvecklingen skulle avvika från vad som nu bedöms rimligt, fram på höstkanten kunna peka på s. 24 i betänkandet och säga: "Vad var det vi sa, vi varnade ju."

Men en gardering åt alldeles motsatt håll är inte heller så dum att ha. I finansplanen räknas med ett fortsatt överskott i bytesbalansen för år 1973. Detta utesluter inte heller reservanterna, men på s. 32 vill de "samtidigt påpeka, att en mer påtaglig uppgång i konjunkturen än vad som här förutsatts på nytt kan komma att leda till påfrestningar på den svenska valutareserven".

Där synes man alltså räkna med en långt kraftigare uppgång än vad finansplanen räknar med och varnar för de påfrestningar på valutareserven som då skulle uppkomma. Även där finns alltså utrymme för ett "vad var det vi sa" -- men av rakt motsatt innebörd.

Det finns rader av sådana här inkonsekvenser och reservutgångar i den borgerliga reservationen.

Man vill ha ett uttalande att den ekonomiska politiken i högre utsträckning än hittills inriktas på att bekämpa inflationen. Det kan ju vara bra att visa tillbaka på att man 1973 varnade för inflationsfaran. Men man överlåter gärna åt andra att ta ansvaret. Man begär ingen stramare finanspolitik, snarare tvärtom.

Inte heller vill man ha kreditåtstramningar som drabbar någon -- det kan ju också vara bra att visa tillbaka på att man i finansutskottet varnade om rätten att låna pengar.

Av Kungl. Maj:t begärs ett förslag till sparstimulerande åtgärder utan att man själv har lagt en enda tanke till grund för hur ett sådant förslag skulle vara utformat och fastän riksdagen så sent som i fjol fattade beslut om ett sådant system.

Det är väl inte heller så litet inkonsekvent att tro att man bromsar inflationstendenser genom en ökad indexreglering.

Herr talman! Man bör kunna acceptera att det finns flera små rum i ett gryt, där rävar av ganska skilda schatteringar skall samsas. Men hur många reservutgångar får grytet egentligen ha?

Men för att nu återvända till politiken: Hur skall man kunna göra anspråk på att företräda en gemensam ekonomisk politik, när man

lämnar varje central fråga obesvarad och håller varje alternativ öppet? Det är inte ett alternativ till regeringspolitiken som återfinns i reservationen. Det är en hel byrå av undanstoppade brasklappar.

Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1.

Herr ÅSLING (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström förvånar mig en aning när han beskyller också mig för att ha svartmålat beträffande konjunkturutsikterna och för att inte ha nämnt betalningsbalans och valutareserv. Jag började mitt anförande med att åberopa just de ljusa inslagen i dagens konjunkturbild, och jag åberopade också den gynnsamma utvecklingen av valutareserven som ett klart incitament till en aktivare konjunkturpolitik än den som regeringen gör sig till förespråkare för.

Jag är inte ledsen, som herr Ekström uttryckte det, över att finansplanen och i hög grad finansutskottets betänkande inte innehåller några ideologiska skiljelinjer att tala om. Jag bara konstaterar detta. Jag konstaterar också att de socialistiska tongångar som den socialdemokratiska partikongressen i skilda frågor gav uttryck för inte går att omsätta i verkligheten. När man går att tackla vardagens problem i detta hus, får man lämna alla stolta fraser åt sitt öde.

I verkligheten är alltså motsättningarna i de principiella frågorna inte stora. Jag är därför förvånad över herr Ekströms försök till analys av oppositionens gemensamma reservation. Den gemensamma reservationen är framför allt ett uttryck för att vi har en arbetsduglig opposition, som med bortseende från detaljfrågor kan samlas kring gemensamma, viktiga mål i den ekonomiska politiken. Det finns ingen anledning att ifrågasätta detta. Däremot är majoritetens skrivning verkligen överslättande. Den talar i detta sammanhang sitt tydliga och ganska kraftlösa språk.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström påstod att ingen av oss sade någonting om den nuvarande valutareserven. Jo, det gjorde jag. Sedan åberopade herr Ekström vad vi sagt i reservationen just om denna sak.

Herr Ekström påstod vidare att jag har framfört en lång önskelista men att vi ingenting sagt om hur vi skulle kunna förverkliga den. Ja, läs vad som står i reservationen. Där har vi gjort en sammanfattning av alla de olika åtgärder som vi förordat för att uppnå det jag sedan redovisade i den sammanställning som herr Ekström kallade för en önskelista.

Herr Ekström anförde att han år efter år hört talet om stabiliseringspolitiska konferenser och att det inte var någonting nytt. Nej, det är inget annat nytt än att erfarenheterna nu har visat att det är ännu mer angeläget än tidigare att sådana konferenser verkligen kommer till stånd.

Han sade att vi inte skulle gripa in. Nej, det skall vi inte, men det skall väl ske ett sådant klarläggande av situationen, där också regeringen tvingas tala om vilken politik den ämnar föra i framtiden, att de som sedan skall sluta de avtal det gäller verkligen vet vad det är de förhandlar om och inte hamnar i fullkomligt ohållbara situationer i fortsättningen.

Vidare framhöll herr Ekström att uppgiften om bruttonationalprodukten bara är siffror och inte så mycket att tala om. Herr Ekström

vill inte gärna tala om de förlorade åren, vilket jag mycket väl kan förstå. När man i verkligheten kan göra beräkningar som visar att man skulle ha haft ungefär 13 miljarder kronor mer att röra sig med, av vilka stat och kommun fått ungefär hälften, kan jag mycket väl förstå att herr Ekström inte så särskilt gärna vill tala om detta.

Vad kunde man ha använt dessa pengar till? En beräkning ger till resultat en lång lista. SJ:s persontaxor kunde ha sänkts till hälften, vilket hade kostat 400 miljoner kronor. Man skulle ha kunnat sänka löneskatten med 2 procent och ta bort den helt i stödområdet, vilket hade kostat 1 500 miljoner kronor. Inför ett vårdnadsbidrag på 2 400 kronor för alla barn under 3 år, vilket skulle kosta 670 miljoner kronor. Bygg under 1973 dubbelt så många daghem som regeringen beräknar, vilket skulle kosta 100 miljoner kronor. Bygg ut färdtjänsten för handikappade till det dubbla; det skulle kosta 100 miljoner kronor. Inflationsskydd av skatten kostar 800 miljoner kronor. Inför också enhetliga daghemsavgifter, 100 miljoner. Sänk marginalskatten i mellaninkomstlägen – 1 000 miljoner. Höj barnbidraget med 200 kronor per barn – det blir 350 miljoner – och höj folkpensionen med 500 kronor för alla pensionärer, vilket gör 700 miljoner.

Tror ni inte att de människor som kunde ha haft chans att få del av detta begriper att vi verkligen har haft två förlorade år?

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström uttryckte stor förtjusning över valuta-reservens läge. Men varför har man då devalverat, om det inte fanns några bekymmer här?

Herr talman! Herr Ekström hade svårt att förstå det påpekande som jag gjorde, nämligen att det är en något förvånansvärd politik att ena dagen klämma åt näringslivet genom att införa en löneskatt som kostar ett par miljarder kronor och sedan – nästa dag eller nästa vecka – devalvera för att hjälpa detta näringsliv. Om herr Ekström har svårt att förstå det påpekandet kan inte jag hjälpa det, men det är en självklar iakttagelse, gjord icke bara av mig, utan gjord t. ex. av professor Lindbeck i ett uttalande i samband med denna växelkursändring.

Vad angår de förlorade åren, herr talman, tyckte herr Ekström det var så dumt att göra en jämförelse som gick ut på att fråga: Hur mycket större hade vår nationalprodukt och våra samlade resurser kunnat vara, om vi hade varit ungefär lika bra som genomsnittet av andra länder? Han sade att det var ett dumt resonemang; man skulle ju i stället ha kunnat jämföra Sverige med Japan, som har haft en mycket hög tillväxt. Det intressanta är väl att man inte skall jämföra Sverige med ett speciellt annat land, utan att man bör jämföra med genomsnittet för andra länder. Det är den enda rimliga basen för internationella jämförelser. Gör man en sådan jämförelse, kommer man, såsom herr Löfgren påpekade, fram till att vi här i Sverige skulle ha haft drygt 10 miljarder kronor mera i samlade inkomster, om vi hade fört en rimligare politik.

Herr Ekström försökte göra gällande att det inte har funnits några förslag från borgerlig sida om hur denna rimligare politik skulle ha varit utformad. Men det är ändå ganska magstarkt, herr talman! Vi måste ju

alla här komma väl ihåg regeringens uppläggning av debatten, säg hösten 1971. Då sades det att om man gjorde allt som borgerligheten föreslog, skulle följden bli den mest fanstastiska överhettning av ekonomin. Det var argumenten 1971. Varför då inte för närvarande erkänna att vi vid den tidpunkten hade en hel del bra förslag?

Vad beträffar uttalandet om selektiv politik är min uppfattning att det i den lågkonjunktur som vi haft har gjorts en alltför stor satsning på punktinsatser. De har icke alls kunnat hjälpa för att dra i gång hjulen i tillräcklig omfattning. Man måste av detta dra slutsatser för framtiden, och man måste ha synpunkter på hur man skall få i gång ett nyföretagande. Det hade herr Ekström inte alls något att säga om i sitt långa anförande, men detta är ändå synnerligen viktigt när det gäller att klara upp situationen för framtiden.

Sedan till skattesidan, herr talman! I Allan Larssons artikel i Aftonbladet står det på slutet att med den politik som har förts kommer han i den situationen att han föreslår ett, som han säger, naggande i kanten på den fria förhandlingsrätten. Det är ju en synnerligen allvarlig uppläggning, och det finns här en stor skillnad mellan herr Ekströms uppfattning och den uppfattning som Allan Larsson kommer med och den som Gunnar Nilsson framförde i sitt TT-uttalande.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det råder väl inget tvivel om att herr Åsling var glad över att det enligt finansutskottets betänkande inte finns några ideologiska skillnader mellan vad de borgerliga och socialdemokraterna vill. De som försöker föra arbetarrörelsens traditioner vidare delar inte den glädjen.

Det är, herr talman, inte många år sedan den regerande socialdemokratin sade, att det svenska folket numera levde i ett fullsysselsättnings-samhälle. Arbetslöshet skulle inte längre vara tillåten. Sedan kom den ekonomiska krisen under de senaste åren. Arbetslösheten hade redan börjat att växa från mitten av 1960-talet men dolts genom reservarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Krisen sprängde dammarna. Massarbetslösheten kan inte längre bestridas av regeringen.

Hur stor är den? Det tvistar man om, 100 000, 200 000, 300 000 – siffran beror av beräkningsgrunderna. Men det avgörande är att massarbetslösheten finns där. Vårt parti anser inte att arbetslöshet över huvud taget kan accepteras. Den är någonting av det mest onda som kan drabba både den enskilde och ett samhälle. Arbetslösheten är en bankruttförklaring av det kapitalistiska systemet.

Sysselsättningsproblemen är ingalunda lösta därför att det eventuellt blir en ekonomisk högkonjunktur i höst eller nästa år. Vad tänker socialdemokratin göra för att både i dag och långsiktigt klara det problemet? Hur tänker ni skapa de många nya arbetstillfällen som behövs. Jag ställer frågan direkt till finansutskottets ordförande herr Ekström, eftersom det är en central fråga i denna debatt.

En annan aktuell fråga är den nedskrivning av kronans värde gentemot de flesta valutor som regeringen och riksbanksfullmäktige nyligen beslutat. Finansutskottet tror att det inte skall bli någon prishöjande

effekt av denna nedskrivning. Jag delar inte den tron. Vi får väl så småningom se vem som haft rätt i sin bedömning.

Men det är en annan fråga som jag vill ställa till herr Ekström, som ju här uttryckte sin tillfredsställelse med valutareservens storlek. Anser herr Ekström också att denna valutareserv är väl sammansatt? Är det rimligt att den till sin helt övervägande del vad avser främmande valutor skall bestå av USA-dollar, så att riksbanken får vidkännas stora förluster genom den 10-procentiga nedskrivningen av dollarn? Det skulle vara intressant att få höra finansutskottets synpunkter på den brännande frågan.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan konstatera att jag inte fått några svar på de frågor jag ställde. En av dem gällde moderaternas inflytande i fråga om att förordna generella åtgärder. Jag hade kanske väntat att herr Åsling skulle ha något att säga om detta. Herr Åsling var ledsn över att jag buntade ihop honom med de båda andra partierna, men det är alldeles klart att jag gör så, eftersom ni skrivit ihop er om en gemensam reservation.

Herr Löfgren räknade upp allt som skulle kunna tänkas skapas i detta land, om vi haft en bruttonationalprodukt som varit högre. Ja, ni tror att det är så enkelt med den ekonomiska politiken. Man trycker bara på en knapp och bestämmer sig: nu skall bruttonationalprodukten öka med 4 procent, och så blir det så. Sedan ramlar det ut pengar och man kan få allt det som herr Löfgren räknade upp. Han gjorde det i så snabb takt, att jag nästan trodde att det var en auktionsutropare i farten.

Så där fungerar inte ekonomin, och om ni någon gång själva skulle ha hand om rodret, skulle ni komma att finna att verkligheten är bra mycket bistrare och mera invecklad än vad ni inbillar er.

Det blev ingen riktig förklaring från herr Burenstam Linder om hur han kunde växla uppfattningar inom loppet av en och en halv minut. Herr Burenstam Linder tog upp LO:s resonemang och det som dess andre ordförande uttalat. Han har inte uttalat sig på det sätt som ni uppfattat det. Ni skall väl ändå aldrig tro att den största fackliga organisationen om någon månad kommer att få en ordförande, som menar att LO skulle avhända sig möjligheten att påverka avtalsrörelsen. Han har inte uttryckt sig på det sättet, men ni vill gärna lägga ord i hans mun som han aldrig har sagt.

Till herr Hermansson skulle jag i fråga om valutareserven vilja säga att han ju haft en debatt med finansministern om den för inte så länge sedan. Jag föreställer mig att herr Hermansson, om han så vill, kan få till stånd en ny debatt med finansministern om den fördelning vi har beträffande valutareserven.

Det är litet förvånande med enigheten på den borgerliga kanten. Det måste innebära att mittenpartierna går på samma linje som det moderata samlingspartiet, som ju ändå förordar en väsensskild politik i sin motion. Hela det sociala reformarbetet är bortkastat Allt vad vi har gjort för att bygga upp ett samhälle i solidaritet och trygghet är felaktigt. Vi kunde tidigare emellanåt komma överens med det gamla bondeförbundet, men

det verkar nu som om det nya partiet, centerpartiet, alltför ofta går på samma linje som det moderata samlingspartiet, det gamla högerpartiet.

Herr ÅSLING (c) kort genmäle:

Herr talman! Var i reservationen, herr Ekström, står det om social nedrustning? Centerpartiet tänker för sin del verkligen inte medverka till någon sådan. Reservationen får ses som en sammanskrivning kring vissa klart fastslagna konkreta mål beträffande den ekonomiska politiken.

Herr Ekström har ställt en del frågor till mig, bl. a. om hur vi ser på relationerna mellan selektiva och generella medel i konjunkturpolitiken. Självfallet måste man lägga en grund för konjunkturpolitiken med generella medel. Man måste ha den basen för att med utsikt till effektivitet kunna arbeta med selektiva medel i övrigt.

Jag noterade med intresse att herr Ekström här har erkänt att vi har en alltför hög arbetslöshet. Jag tror dock att han är något för optimistisk när det gäller att bedöma en konjunkturuppgångs konsekvenser för tillgången på arbetstillfällen. Jag vill bara erinra om att man under högkonjunkturen 1968–1969 inte lyckades åstadkomma mer än ca 17 000 nytillskapade arbetstillfällen i industrin. Det finns alltså anledning att varna för en alltför överdriven optimism i det här sammanhanget.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström säger att det inte går att trycka på en knapp, så är allt förändrat. Nej, det skall alla veta.

Men ni måste i alla fall ta ansvaret för att ni inte har lyssnat på de förslag vi har framfört. Hur var det på hösten 1971 när man under hela året från folkpartiets sida fram till dess riksdagsarbetet påbörjades i oktober hade gjort klart att det var nödvändigt att göra någonting? Våra förslag innehöll lösningar som, om ni hade accepterat dem, hade gjort läget helt annorlunda. Under sådana förhållanden kan ni väl inte anklaga oss för att vi skulle rekommendera någonting sådant som att bara trycka på en knapp för att få allt förändrat. När det gäller allt som vi hade kunnat uppnå med en bättre ekonomi i vårt land så är det bra att herr Ekström inte bestrider att vi hade kunnat åstadkomma detta om bruttonationalprodukten hade varit så mycket högre. Herr Ekström kan skratta, men det gör inte de människor som har egen praktisk erfarenhet av hur bruttonationalprodukten påverkar deras situation och som menar att förhållandena inte är som de bör vara.

Herr Ekström har inte svarat på det jag anförde om möjligheterna till ett fristående konjunkturinstitut. Det vore värdefullt att få veta om han tycker att det är någonting att fundera på. Vilka åtgärder vill herr Ekström föreslå för att förbättra sysselsättningen, särskilt på litet längre sikt?

Det är inte vidare rekommenderande för finansutskottets ordförande när han i ett beträngt läge väljer att beskriva oppositionens olika partier såsom rävar som samsas nere i en rävhåla, där de gnager på varandra men där det tydligen finns olika utgångar. Jag behöver inte säga mer. Allmänheten har en helt annan uppfattning om vad de olika oppositionspartierna skulle kunna åstadkomma gemensamt.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! En viktig punkt som herr Ekström tog upp i sitt första anförande är: Vad har egentligen oppositionen sagt om hur man skall kunna råda bot på prisstegringarna. Ett mycket viktigt förslag där, herr Ekström, går ut på att göra det lättare för företag att investera. Man har en idé, man skulle kunna skaffa maskiner och bygga ut. Då kan man också i framtiden medge större löneökningar utan att detta behöver innebära att man skickar kostnaden för dem vidare i form av prisökningar. Det är också därför, herr Ekström, som det är en så viktig fråga – som herr Ekström inte alls har velat ta upp – hur vi skall klara de svårigheter som finns på nyföretagandets sida.

När det gäller priserna är skattesystemet också väldigt viktigt. Jag är inte riktigt säker på herr Ekströms uppläggning. Här har alltså representanter för de fackliga organisationerna sagt att med de nuvarande skatterna på löneökningarna blir det ingenting kvar, i varje fall inte så mycket att det räcker att täcka prisstegringarnas inverkan på hushållskassan. Vilken väg vill herr Ekström ange? Allan Larsson har lagt upp ett system som innebär att man väsentligen beskär den fackliga friheten. Det vill inte herr Ekström göra, och det vill inte heller jag göra. Vi har anvisat en annan väg. Vi har nämligen sagt oss: Lås oss från politisk sida åstadkomma förändringar i skattesystemet så att det blir rimligare utgångsvillkor när de här lönerörelserna skall sätta i gång. Men herr Ekström vill tydligen inte heller gå den vägen. Vilken väg vill då herr Ekström gå? Vill herr Ekström ha kvar det förhållandet att av en nytjänad hundralapp går nästan alltihop bort i minskade bidrag och ökade skatter? Herr Ekström är verkligen skyldig oss en förklaring på den punkten.

Sedan har herr Ekström på tal om sysselsättningssvårigheterna velat säga att dessa skulle vara så lättförklarliga, för de beror på nedgång i kommunernas aktivitet och ökning i sparande m. m. Nåväl, herr Ekström, det är klart att varje nedgång i sysselsättningen har en förklaring, men vad som fordras sedan är en regering som har sett vilka förklaringarna är och sätter in åtgärder för att råda bot på svårigheterna. Det är det regeringen inte har gjort.

Herr Hermansson talar om bevis på det kapitalistiska systemets bankrutt. Nåväl, då är det intressant att ta en titt på de förklaringar som herr Ekström angav till sysselsättningssvårigheterna. Det var väl att byggsidan har gått ned allvarligt och att kommunerna har kastat om inriktningen av sin politik. Jag skulle vilja göra gällande att de där två sektorerna knappast tillhör det fria näringslivet, utan de är det mest genomplanerade, genomreglerade och stats- och kommunbestämda som finns. Om det är därifrån de nuvarande svårigheterna har utgått, ger det väl snarast bevis för att vi skulle söka oss fram andra vägar än de som regeringen och herr Hermansson vill antyda.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Till det som senast sades här i talarstolen vill jag bara påpeka att jag inte instämmer i herr Ekströms analys. Jag tycker den är för grund som förklaring till arbetslösheten. Därför håller herr Burenstam

Linders polemik mot mig inte alls.

Beträffande de två frågor jag ställde till herr Ekström — om sysselsättningen och om valutareservens sammansättning — så låter jag dem gärna gå vidare till herr finansministern, eftersom finansutskottets ordförande inte hann svara på dem.

Jag skall i stället svara på en fråga som herr Ekström ställde till mig. Han nämnde vad han kallade vår önskelista och sade, att det fanns en del att tänka på i den. Det låter ju höra sig. Men han tillade att vi aldrig talar om hur kraven skall förverkligas. Det stämmer inte. Jag kan upprepa vad vi brukar framhålla.

Avgörande för att genomföra kraven på nya statsägda industrier, förstatligande av vissa näringsgrenar, åtgärder mot kapitalexporten, utvidgning av prisstoppet, slopande av moms på maten osv. är naturligtvis att de bärs upp av en stark rörelse bland folket. Utan en sådan rörelse genomförs inga stora reformer. Vårt parti arbetar för att utveckla denna rörelse.

Eftersom det vidare behövs ändringar av olika lagar för att genomföra de krav jag nämnt, måste det också skapas en majoritet i riksdagen för reformerna. Här kan ju herr Ekström och hans partikamrater medverka för att undanröja svårigheterna. Det har vi verkligen ingenting emot.

Om herr Ekström med sina invändningar avser att våra förslag är orealistiska och att de därför inte kan genomföras, kan jag ta upp ett av de förslag som regeringen är mycket kritisk mot. Det gäller kravet att slopa moms på maten. Det går inte, säger man på socialdemokratiskt håll. Det kostar för mycket för statskassan.

Ja, visst kostar det mycket. För närvarande tar man nämligen ut i runt tal 4 000 miljoner kronor i form av mervärdeskatt på livsmedel, på de matvaror som svenska folket varje år måste köpa. Men vi anser att det finns möjligheter att genomföra en sådan skattereform. Man måste i stället hårdare beskatta kapital, stora förmögenheter, bolagsvinster osv.

Vi har mycket noggrant angivit hur vi menar att en sådan reform skall genomföras: Höjning av förmögenhetsskatten, arvs- och gåvoskatten samt bolagsskatten, förändrade avskrivningsregler, beskattning av stiftelserna, omsättningsskatt på handel med aktier, slopande av avdragsrätten för representation och andra åtgärder, som jag inte här i helhet hinner föredra. Men där finns ett realistiskt alternativ till den nuvarande skattepolitiken och det är det man måste ta ställning till.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Löfgren var glad över att jag inte förnekade att vi, om vi hade haft 13 miljarder till, skulle ha kunnat genomföra olika åtgärder. Självfallet förnekar jag inte det, herr Löfgren, men det är det "om" herr Löfgren nämnde som är den springande punkten.

Vidare var herr Löfgren tydligen ledsn på mig för att jag hade talat om hur det ser ut i ett rävgryt. Men jag tar talmannen och kammarens ledamöter till vittnen på att jag sedan sade: "Nu åter till politiken." Därefter ställde jag frågan hur många reservutgångar man egentligen får ha när man skriver en borgerlig reservation som den som ni har avgivit.

Jag vill till herr Burenstam Linder säga att jag när det gäller den roll vi

politiker har att spela i avtalsförhandlingarna hyser den bestämda meningen att vi som har vår arbetsplats här i riksdagshuset för närvarande skall ligga lågt. Det kan nämligen komma att hända saker i den kommande avtalsuppgörelsen som gör att det inte är lämpligt att nu trampa in i detta sammanhang. De kontakter som nu finns mellan avtalsrörelsen och den politiska sidan och som alltid funnits ger oss möjligheter att, liksom vi tidigare ständigt gjort, justera skatteskalor, bidrag, inkomstgränser och mycket annat i anslutning till de avtalsuppgörelser som träffas. Det finns goda tecken på att det kan blir så den här gången också.

Till herr Hermansson vill jag säga något beträffande sysselsättningen. Vi har i finansutskottet att behandla en motion väckt av fru Theorin och andra socialdemokrater, där man kräver en precisering av målen för sysselsättningen inom olika sektorer. Jag skall inte föregripa vårt ställningstagande i finansutskottet till denna motion, men den innehåller många intressanta synpunkter. Nya arbetstillfällen kan inte skapas av en osynlig hand eller av aldrig så väl utarbetade prognoser. Det behövs en planering. Finansministern framhöll vid den budgetstämma som jag tidigare talade om och som hölls en vecka efter det att statsverkspropositionen hade framlagts, att det är viktigt med en långsiktig ökning av sysselsättningen och att en sådan är en central uppgift för den ekonomiska politiken. Men då behövs det en sysselsättningsplan som utformas av samhället och inte enbart efter arbetsgivarnas redovisade behov av arbetskraft. Och när planen och målen är fastlagda gäller det att överblicka vilka styrmedel som erfordras. Hur långt hänger då borgerligheten med i resonemanget? Det är annat än när centerledaren säger att om var och en av 100 000 arbetsgivare anställer 1 person så blir resultatet 100 000 nya arbetstillfällen. Vad man kan säga om det är, att multiplikationen är riktig. Den är oantastlig, men sedan är det slut med all realism.

Herr talmannen anmälde att herr Löfgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Majoriteten i finansutskottet har i allt väsentligt anslutit sig till den bedömning av det ekonomiska läget som finansministern tidigare gjort i finansplanen. Det innebär att man ser tämligen ljusst på den kommande utvecklingen och, såvitt jag förstår, också på sysselsättningen.

Enligt min mening finns det emellertid mycket som talar för att man måste vara litet mer reserverad. Man kan nu visserligen ganska tydligt iaktta ett omslag i utvecklingen på en del områden. Men flera av de verkligt allvarliga problem som vi haft att brottas med i den svenska ekonomin under senare år är fortfarande olösta. Och vad värre är – regeringen tycks stå lika handfallen när det gäller att hitta lösningar nu som tidigare.

Arbetslösheten ligger på en oförändrat mycket hög nivå. Investeringarna är fortfarande otillräckliga för att säkerställa full sysselsättning

och en fortsatt standardutveckling på längre sikt. Priserna fortsätter att stiga i samma takt som tidigare eller t. o. m. fortare. Arbetslösheten och prisstegringarna får i stor utsträckning bäras av de människor i samhället som har det sämst ställt. De strukturella förändringarna fortgår i så snabb takt att de medför både avbräck i den ekonomiska utvecklingen och bestående ekonomiska skadeverkningar. Därmed ökar otryggheten i arbetslivet.

Förväntningarna om ett uppsving i konjunkturen har framför allt knutits till exportutvecklingen. Otvivelaktigt finns det också en tendens till en gradvis förbättrad efterfrågan i utlandet på svenska varor. Det gäller bl. a. vissa av våra viktigaste industriråvaror som trä, massa, järn och stål. Den senaste tiden har även maskintillverkarna och företag i andra branscher kunnat notera ett ökat antal beställningar. Så har t. ex. varven ökat sina orderböcker ganska påtagligt. För exportindustrin utgör vid sidan av konjunktursituationen i dagsläget också avtalet med EEC ett incitament att öka exportansträngningarna.

Men det föreligger å andra sidan uppenbarligen risker för att exportutvecklingen inte kommer att bli fullt så gynnsam under det närmaste året som finansministern och utskottet har utgått ifrån i sin bedömning. I många länder är man alldeles tydligt rädd för att den inflationistiska utvecklingen skall ta överhanden. Man kan därför tänkas sätta in åtstramningsåtgärder redan på ett tidigt stadium i konjunkturuppgången. De nyligen tillkännagivna skattehöjningarna och kreditbegränsningarna i Västtyskland är ett exempel på detta. Blir en sådan uppfattning mera omfattad i de länder i Västeuropa där konjunkturen nu är på väg uppåt, kommer det naturligtvis att påverka den svenska exporten och därmed också hela den svenska ekonomin.

Situationen på valutaområdet är en annan riskfaktor. Det senaste akuta krisläget bemästrades visserligen relativt snabbt. Utvecklingen får visa om dessa åtgärder är tillräckliga för att bevara stabiliteten någon längre tid. De grundläggande problemen är under alla förhållanden inte lösta. Det är väl troligt att många länder kommer att bli extra försiktiga i sin ekonomiska politik. Även det förhållandet kan komma att hämma den svenska exportkonjunkturen.

Nedskrivningen av den svenska kronan i förhållande till bl. a. den tyska marken bör naturligtvis kunna ge den svenska exportindustrin en viss stimulans. Som helhet tycker jag dock inte att man skall dra för stora växlar på detta. Ändringen av den svenska kronans kurs är trots allt ganska begränsad sedd i relation till alla våra handelspartners. Åtgärden får dock troligen sin största betydelse först på litet längre sikt.

En devalvering i paritet med dollarn skulle, det har den senaste tidens kursutveckling visat, inte ha varit berättigad. Den skulle också inneburi risker för den inhemska prisutvecklingen. Hur den nu vidtagna förändringen kommer att slå i det avscendet är givetvis svårbedömbart, men jag noterar att finansutskottets majoritet inte räknar med att den skall påverka priserna ofördelaktigt utan i stort sett ha en neutral verkan i det här avseendet.

Inom landet är efterfrågan på varor och tjänster fortfarande svag. Någon avgörande förändring är av allt att döma inte heller att vänta.

Sambandet mellan arbetslöshet och efterfrågan på varor och tjänster framstår ytterligt klart. Den höga arbetslösheten har gjort att såväl hushållens, statens som kommunernas inkomster har stagnerat. Stat och kommun har i det läget lika väl som de enskilda fått vinnlägga sig om sparsamhet. Det har i sin tur skapat en grogrund för fortsatt arbetslöshet. Någon avgörande förändring till det bättre är omöjlig att uppnå, om vi inte lyckas bryta oss ur denna onda cirkel.

Får jag, herr talman, i det här sammanhanget passa på att notera att herr Ekström var oroad över att oppositionen i reservationen talar för en hög konjunkturpolitisk beredskap. Jag kan förstå den oron, så dålig beredskap som regeringen och socialdemokratin har haft just på konjunkturpolitikens område under 1971 och 1972. Inte heller präglas utskottsmajoritetens betänkande av någon särskild beredskap eller aktivitet för att råda bot på strukturarbetslösheten. Jag får tvärtom den uppfattningen att regeringen inte tycks ha som ett förstahandsmål att förbättra sysselsättningsläget. Det gör det så mycket mer befogat för oss i centern att kräva att sysselsättningsfrågorna skall sättas i främsta rummet i den ekonomiska politiken. Inte ens om konjunkturförloppet blir så gynnsamt som finansministern och majoriteten i finansutskottet förutsätter kan man räkna med någon varaktig förbättring av sysselsättningen med den inriktning som den ekonomiska politiken nu har.

Som jag underströk redan i remissdebatten räknar man i den preliminära nationalbudgeten med att sysselsättningen mätt i timmar under 1973 kommer att minska med nära 1 procent. Sannolikt, och tyvärr, kommer det liksom hittills att gå ut över bl. a. den äldre arbetskraften och arbetskraft utan utbildning eller tidigare yrkeserfarenhet.

Samtidigt med detta slår regeringen – och därmed också finansutskottets socialdemokratiska del – fast att en fortsatt snabb strukturomvandling inom näringslivet är det viktigaste. Men arbetslösheten är i hög grad just ett resultat av den snabba strukturomvandlingen. Under hela det senaste decenniet har tendensen till ökad arbetslöshet oberoende av konjunktursituationen varit mycket stark. Nya arbetstillfällen har inte tillkommit i takt med dem som försvunnit. Oförmågan att med näringspolitiska och andra ekonomisk-politiska åtgärder skapa tillfredsställande förutsättningar för produktionen har tvingat fram företagsnedläggningar och driftinskränkningar i allt snabbare takt och forcerat fram tekniska produktionsförändringar, som friställt mänsklig arbetskraft så snabbt att det inte varit motiverat vare sig ur ekonomisk synpunkt eller ur allmän välfärdssynpunkt. Etableringen av nya företag har på många viktiga områden helt stannat av.

Strukturförändringarna medför att tusentals människor friställs varje år. Det hade kunnat accepteras, om det hade funnits möjligheter för de friställda att få nytt arbete. Det kusliga i denna utveckling är emellertid att så många nu blir långvarigt arbetslösa. En stor del av dem som blir utan arbete är nära nog förutbestämda för att inte få något nytt arbete på den öppna arbetsmarknaden. De måste i stället söka sig till den skyddade sysselsättningen eller förtidspensioneras. Ekonomiskt blir de därmed någorlunda kompenserade. Men någon valfrihet är det sällan fråga om.

”Arbetets art är väsentligt för att den enskilda människan ska uppleva att hon fått de uppgifter som passar henne bäst”, heter det i jämlikhetsrapporten till förra årets socialdemokratiska partikongress. Det är utan tvivel riktigt. Men det innebär också att den utveckling som vi i dag har i arbetslivet i många fall rycker undan ”självkänslan och upplevelsen av det egna värdet”.

Arbetsmarknadspolitiken och dess olika grenar är ett ovärderligt instrument för att situationen skall kunna bemästras något så när, men arbetsmarknadspolitiken har, som jag understrukit i tidigare kammardebatter, också sina begränsningar. Därför är jag övertygad om att sysselsättningsproblemen kommer att bestå om vi inte är beredda att jämsides med en fortsatt satsning på olika arbetsmarknadspolitiska insatser mera medvetet söka lösa problemen genom att ta itu med dem redan när de uppenbarar sig på det vanliga verkstadsgolv. Vi kan inte som nu vänta på att den ene efter den andre som arbetar skall bli utsparkad och först då ta hand om honom eller henne.

Därför fordras det enligt vår uppfattning nu ett särskilt aktionsprogram för att skapa fler varaktiga arbetstillfällen. Målet bör vara att alla som vill och kan arbeta ges möjligheter till det på den vanliga öppna arbetsmarknaden. Det bör inte vara någon utopi att redan inom en relativt begränsad tid skaffa fram 100 000 nya jobb i enlighet med det program som vi har lagt fram i en särskild motion. Och får jag säga till herr Ekström att exemplifieringen med att vi har ungefär 100 000 företag här i landet och att en ytterligare anställning av 1 man per företag blir 100 000 är ett sätt att dimensionera problemet.

Åtgärderna bör i första hand ta sikte på att öka nyetableringar av företag inom industri- och servicenäringarna. Den nödvändiga produktionsökningen i fråga om främst varor men också industriella och kommersiella servicetjänster kan inte uppnås utan att man fortlöpande etablerar nya företag och utvidgar redan befintliga.

Vi har till årets riksdag redovisat ett paket med åtgärder som vi är övertygade om skall ha en betydande och avgörande verkan för att detta mål skall kunna nås mycket snabbt. Dessa åtgärder är:

1. Bidrag och lån för nyetablering och utvidgning av mindre och medelstora företag.

2. De särskilda stimulansåtgärderna för investeringar i byggnader och maskiner, som nu är knutna till beskattningen, bör genom ett bidragssystem göras tillgängliga också för företag som inte redovisar vinst.

3. En översyn av företagsbeskattningen för att bl. a. åstadkomma mer av likabehandling av nyetablerade å ena sidan och fusionerade företag å andra sidan och för att underlätta generationsskiften i familjeföretagen.

4. Befrielse från löneskatten under tre år för alla företag, stora som små, för den del av lönesumman som svarar mot nettoökningen av antalet anställda.

5. Förstärkning av företagarföreningarna och andra regionala näringspolitiska organ.

6. Förbättrade möjligheter till utbildning för de mindre företagen.

7. Insatser för att stödja exporten från de mindre företagen.

Jämsides med detta fordras det insatser för att fullfölja de arbeten

som redan pågår för att hålla sysselsättningen uppe. Centern har tillsammans med folkpartiet lagt fram olika förslag om detta i särskilda motioner.

Det gäller ökade anslag till vägarna och förstärkt underhåll. Vi föreslår också mer pengar till SJ för underhåll och förbättringar av banor och vagnar. Vi anser det vidare nödvändigt att kommunerna får möjligheter att fullfölja de investeringar på miljövårdsområdet som är planerade. Anslagen för dessa åtgärder är redan förbrukade och måste ökas.

I återuppbyggnadsarbetet i Bangladesh och Vietnam finns det behov av varor och produkter som vi producerar här i Sverige. Vi kan öka stödet till dessa härjade områden under nu löpande budgetår, om hjälpen ges den inriktningen. Dessutom räknar vi med som självklart att regeringen senare kommer att föreslå en höjning av anslagen till arbetsmarknadspolitikerna. Det finns ju sedan en tid en framställning från arbetsmarknadsverket om detta.

Som jag underströk redan under remissdebatten tvekar vi inte att lägga fram dessa förslag, även om det kommer att leda till en ökad statlig upplåning under det nu löpande budgetåret.

Däremot måste man enligt vår uppfattning akta sig mycket noga för att inteckna framtiden, om det inte rör sig om sådana utgifter som ger avkastning i form av ökade skatteinkomster. Dit räknar jag i första hand insatser på det näringspolitiska området för att främja offensiva investeringar.

Det blir ganska snart tillfälle att här i riksdagen ingående diskutera de regionalpolitiska frågorna. Därför skall jag den här gången nöja mig med att konstatera att det verkar som om konjunkturuppgången även den här gången först skulle bli märkbar i de södra och mellersta delarna av landet. Det ställer ökade anspråk på regionalpolitiska insatser. Det får inte bli så, att man ytterligare en gång försöker lösa problemen i en uppåtgående konjunktur med att flytta folk i stor skala. Vi måste i stället försöka utnyttja de ökade möjligheter, som en bättre konjunktur ger att starta nya företag, till att få till stånd nyetableringar av företag inom de områden som har ett mer eller mindre permanent arbetskraftsoverskott.

Utvecklingen i storstadsområdena avviker åtminstone i dagsläget något från tidigare mönster. Det beror sannolikt i stor utsträckning på den situation som råder på byggarbetsmarknaden. Byggandet i storstäderna har länge -- ännu mer än på andra håll -- varit dåligt anpassat till de boendes önskemål när det gäller bostadstyp, miljö osv. Bristituationen har emellertid gjort att det ändå har gått att bli av med lägenheterna.

De höga hyrorna framför allt i de senast byggda husen, orsakade av det höga ränteläget och andra faktorer, har i förening med den långsammare folkökningen lett till att lägenheter nu står tomma. Även den synliga efterfrågan på nya lägenheter har därmed i högre grad inriktats på småhus och andra marknära bostäder. Men det är uppenbart att storstadskommunerna har varit sämre rustade att öka småhusbyggnadet än många mindre kommuner. Till viss del får svårigheterna att upprätthålla sysselsättningen på byggområdet i storstäderna hänföras till det förhållandet.

När det gäller tryggheten i arbetslivet finns det många andra ting som

spelar in än de som jag har nämnt här. Arbetsmiljöområdet är ett viktigt sådant – den ekonomiska tryggheten vid arbetslöshet ett annat.

På arbetsmiljöområdet återkommer centern i år med kravet på att de statsbidrag som utgår för miljöinvesteringar också skall kunna få användas till förbättringar av arbetsplatsmiljön. Enligt nuvarande regler utgår det statliga stödet bara till förbättringar av den yttre miljön. En utvidgning av användningsområdet i enlighet med vårt förslag skulle ge en konkret möjlighet att gå från ord till handling när det gäller arbetsplatsmiljön.

Arbetsmiljöutredningens förslag om reviderade regler för hur den lokala skyddsverksamheten på arbetsplatsen skall vara organiserad, skyddsombudens ställning och tillsynen av arbetarskyddet är fortfarande ute på remiss. Men såvitt jag kunnat finna har förslaget tagits emot mycket positivt, och det tycker jag att det är värt. Förbättrad skyddsverksamhet och en utbyggnad av företagshälsovården måste utgöra viktiga led i ansträngningarna att skapa en tryggare och bättre arbetsplatsmiljö. Statistiken över skador och dödsfall i samband med arbetet talar ett dystert språk.

Också de förslag som har lagts fram av den s. k. Åmanska utredningen syftar till att öka tryggheten i arbetet. Det är en direkt utbyggnad av den s. k. äldrelagstiftningen som tillkom för några år sedan. Den äldre arbetskraften tillerkändes i det sammanhanget bl. a. längre uppsägningstider än vad som tidigare varit vanligt. Arbetsmarknadsmyndigheterna fick också befogenheter att anvisa äldre, svårplacerad arbetskraft till lediganmälda platser.

Nu föreslås den lagstiftningen bli utvidgad så att i princip alla som varit anställda under en viss tid får ett anställningsskydd av motsvarande slag. De stora skillnader i anställningstryggheten som råder mellan olika grupper på arbetsmarknaden måste bort. Förslaget innebär större likformighet och ökad jämlikhet när det gäller uppsägningstider. Stora grupper kroppsarbetare har nu en mycket kort uppsägningstid.

Samtidigt måste man emellertid göra klart för sig att en lagstiftning av det här slaget egentligen fungerar bäst om den bara behöver tillgripas i undantagsfall. För på ett sätt innebär naturligtvis en sådan lagstiftning ett erkännande av att man misslyckats med att skapa trygghet på det här området på så att säga normal väg. Måste man stödja sig på lagens tvingande regler alltför ofta kan man lätt hamna i en situation där företagen inte själva frivilligt vill medverka till att lösa den svårplacerade arbetskraftens problem. Därför är det nödvändigt att införandet av en sådan här lagstiftning kombineras med mera medvetna insatser för att stimulera företagen att verkligen utnyttja den arbetskraft som i dagens läge har svårast att få jobb. I mångt och mycket gäller det naturligtvis att ändra attityderna hos dem som anställer folk. Erfarenhet och pålitlighet uppskattas tyvärr inte alltid i den utsträckning som egentligen är befogad.

Men man bör också komma en bit på vägen med andra medel. En åtgärd som är relativt enkel att genomföra är den som vi har föreslagit i motioner både i år och tidigare, nämligen att ändra reglerna för uttag av ATP-avgift, så att någon avgift inte behöver erläggas för den äldre arbetskraften. Företagen skulle då få en ekonomisk stimulans att även vid

nyanställningar vända sig till sådana som nu kan ha svårt att få arbete.

De senaste åren har det några gånger ifrågasatts, om inte statsmakterna också borde vara med när man bestämmer lönerna. För egen del tror jag inte att det skulle vara så lyckligt om utvecklingen tog den riktningen. Arbetsmarknadsorganisationernas självständighet är en tillgång i det svenska samhällslivet, som man inte gör sig av med utan vidare. Jag är övertygad om att man inom Organisationssverige delar den uppfattningen.

Däremot har statsmakterna självfallet ett ansvar för att det finns bestämda "spelregler" på arbetsmarknaden och för att parterna verkligen kommer till tals med varandra. En sådan institution har vi sedan länge haft i medlingssystemet. Men det har under senare år stått klart, att det också behövs andra möjligheter till kontakter mellan arbetsmarknadsparterna inbördes och med andra berörda parter. Politikerna har, som herr Åsling sagt här tidigare i dag, ett ansvar för att arbetsmarknadsparterna i sina förhandlingar också har möjligheter till allmänt ekonomiska och samhällspolitiska överväganden. Ett forum för sådana kontakter har hittills saknats. Centern har tillsammans med folkpartiet vid upprepade tillfällen anvisat en modell för hur det skulle kunna gå till, och det framgår ju också av oppositionens gemensamma reservation. Jag tänker självfallet på våra förslag om stabiliseringskonferenser eller rundabordskonferenser före de stora avtalsrörelserna. Tiden borde nu vara mogen att äntligen pröva det uppslaget.

Den lönepolitiska debatten har också kommit att kretsa kring sambandet mellan nominella löner, skatter och sociala bidrag. Det är inget tvivel om att man på ett annat sätt än tidigare måste beakta dessa samordningsfrågor. Lönesystemet, skattesystemet och bidragssystemet har i långa stycken byggts upp oberoende av varandra. Därför är det inte så konstigt att man har råkat i den situationen som vi nu är i.

Ingen vill väl påstå att man hittills hittat någon idealisk lösning. De uppslag som under senare tid kommit fram har stimulerat debatten, och det är värdefullt. Men jag är inte säker på att de håller vid en mer ingående granskning. De bör kunna utgöra en god grund för en fortsatt diskussion, och den tror jag kommer att bli livlig.

Men vad man saknar är någon reaktion från finansministern, som ju ytterst är ansvarig för utvecklingen. Måhända lättar finansministern på förlåten i sitt anförande här i dag. Och då skulle jag vilja passa på att fortsätta med några frågor.

Vad är det som gör att finansministern och regeringen tar så lätt på den nuvarande situationen? Vad är det som gör att ni från regeringens sida aldrig talar om hur ni tänker komma till rätta med den utveckling som beskrivs i statsverkspropositionen? I en uppåtgående konjunktur kommer ju sysselsättningen mätt i timmar att sjunka. Vad är det som gör att de stimulansåtgärder ni föreslår så litet tar hänsyn till de mindre företagens situation? Ni kan ju inte vara okunniga om dessa företags avgörande betydelse såväl för den regionala balansen som för hela sysselsättningsläget.

Regeringen har en möjlighet att äntligen ge besked.

Nr 31

Onsdagen den
28 februari 1973

Finansdebatt

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Fyra saker tänkte jag behandla, nämligen vårt lands internationella beroende, socialdemokratins och stabiliseringspolitiken, finansministrarnas försök att omyndigförklara sig i fråga om möjligheterna att föra en bättre balanserad ekonomisk politik samt behovet av långsiktig planering för stat och kommuner, dvs. sparsamhet med skattebetalarnas pengar för att undvika dessa ideliga skattehöjningar.

Valutakriserna är ständigt återkommande påminnelser om Sveriges beroende av internationella förhållanden. Hur stabilt det nuvarande läget är vet ingen. För Sveriges del var det nödvändigt att följa med ett stycke vid sänkningen av dollarns värde. Kostnadsutvecklingen inom landet och konsekvenserna för en del svenska näringsgrenar gjorde detta ofrånkomligt. Det var en förnuftigare åtgärd än att fördubbla löneskatten, herr Sträng. Det instämmer jag med herr Burenstam Linder i. För vår del har vi hävdats att det kunnat vara en fördel om man hade gått en bit till i fråga om devalveringen, men det skall jag inte uppehålla mig vid nu. Jag vill dock understryka angelägenheten av att Sverige i fortsättningen bedriver en smidig valutapolitik. En återgång till den mycket hårda låsningen före 1971 års händelser borde vara utesluten. I stället bör man söka sig fram till ökade möjligheter att bättre anpassa vår valuta till skiftande förutsättningar. Det finns all anledning att åtminstone i vårt land söka omge valutajusteringar med mindre av dramatik.

Om man ser tillbaka på vår ekonomis utveckling kan man lätt konstatera att den blivit alltmer internationaliserad. Import och export är stigande andelar av folkhushållet. Nationalekonomen Gunnar Eliasson redovisade i en undersökning att de stora börsnoterade företagen exporterade i medeltal ca 45 procent av sin produktion. De gjorde drygt 25 procent av sina inköp utomlands. Dessa företag svarade under den undersökta perioden för 45 procent av industrins investeringar och 58 procent av vår totala export av industrivaror. Siffrorna är ju ett exempel på hur intimt kopplad vår produktionsapparat är till ett internationellt sammanhang.

En stegrad utrikeshandel är i princip till fördel för ett lands ekonomi. Utnyttjandet av arbetskraft och kapital blir ju bättre på det sättet. Arbetsfördelningen länderna emellan blir effektivare. Men det bör göras några viktiga tillägg till dessa mycket generella påståenden.

I och med en vidgad internationell samverkan blir vårt land också mer känsligt för förändringar i den internationella konjunkturen. Stora och snabba kast i konjunkturerna kan inte balanseras av genom inhemsk politik – i varje fall inte helt och hållet. Vi kan heller inte avskärma oss helt och hållet från den internationella prisnivåns förändringar.

Jag har redan snuddat vid en faktor av betydelse, nämligen utvecklingen av kostnaderna för produktion av varor inom Sverige. Det är en lika självklar som betydelsefull sanning att om våra kostnader för att producera varor stiger snabbare än i andra länder kan vi råka verkligt illa ut. Hemmamarknadsindustrin kan få obehagligt svår konkurrens av

importerade varor; exportindustrin får svårt att sälja. Det är inte bara takten i kostnadsstegringen som avgör utan också var på skalan ett land befinner sig.

Jag skall avstå från att göra internationella jämförelser i fråga om de senaste årens kostnadsutveckling. Jag nöjer mig med att konstatera att vi i Sverige inte har många som slår oss i fråga om hög kostnadsnivå. Anledningen till att jag bara gör detta enkla konstaterande är att jag vill stimulera finansministern till en ordentlig debatt kring dessa problem så att vi inte leder diskussionen in på sifferexercis. Finansministern kan ju utveckla de ämnen han tar upp på ett sådant sätt att det verkligen kan bli fråga om en rejäl debatt. Det uppskattar jag mycket, och jag hoppas att det kan bli en sådan.

En hög kostnadsnivå inom produktionen kan mötas med olika medel. Att pressa effektiviteten i näringslivet än högre är en metod. Men den har sina givna begränsningar, inte minst ur arbetsmiljösynpunkt. Produktivitetshöjningar kräver i de flesta fall nya investeringar. Som vi alla vet har industrins investeringar inte på flera år motsvarat våra förväntningar. Regeringen har inte så många förslag att komma med när det gäller att förbättra lönsamheten i företagen. Men lönsamhet är ju förutsättningen för att man skall investera, det har ju herr Sträng sagt mycket tydligt i finansplanen.

Från folkpartiets sida har vi sedan många år hävdad att statsmakternas ansvar för att bedriva en stabiliseringspolitik och en ekonomisk politik som ger löntagare och andra verkliga inkomstförbättringar är mycket betydande. När vi i början av 1950-talet slog fast att "det måste löna sig att arbeta" skedde det mot bakgrunden av att skatte- och bidragssystemen var så utformade att löneökningar lönade sig för litet. Efter många överlägsna axelryckningar från socialdemokraternas sida gick man då efter något år med på att undanröja de värsta olägenheterna. Men problemet kom tillbaka under hela 1960-talet, och nu har det kommit med förnyad kraft. Starka prisstegringar har gett det ny aktualitet. En väsentlig sak har också varit de starkt stigande bostadskostnaderna. Vad som blivit över av de höjda inkomsterna har inte varit tillräckligt för att betala vad en ny familjebostad kostar. Till detta kommer ju att inflationen höjer skatterna på ett icke beräknat sätt.

Från folkpartiets sida ansåg vi det därför för flera år sedan nödvändigt att gå till attack. Vi hävdade att vårt krav på att det måste löna sig att arbeta fått förnyad aktualitet.

Vi har för vår del sagt att det vore riktigt att statsmakterna satte sig ned och diskuterade med arbetsmarknadens parter hur man skall komma till rätta med problemet. Man borde diskutera hur skatte- och bidragssystem skulle reformeras för att lämna mer av löneökningarna kvar hos de enskilda människorna. Man borde diskutera hur man skall möta de skattehöjningar inflationen för med sig, och det måste bli någon form av inflationsskydd. Man borde diskutera hur stort det samhällsekonomiska utrymmet är för löne- och inkomstökningar med rimlig prisstabilitet.

Vi för vår del tror att arbetsmarknadens parter har en hel del att säga till både regering och riksdag som är nyttigt att överlägga om. Allt det här har socialdemokraterna tillbakavisat. Man har inte ens velat gå in i verklig

debatt om dessa problem. Som redan påpekats i debatten flera gånger har den blivande LO-ordföranden gett sig in i debatten, och nu tvingas väl regeringen att ta saken på allvar.

Vad tänker herr Sträng egentligen om de här sakerna? Många löntagare upplever hur förmåner faller bort och skatten stiger enbart på grund av att de får mer inflationspengar. Hur länge skall regeringen vänta med att ta upp saken? En ny chans att visa sin goda vilja får socialdemokraterna när riksdagen snart skall behandla vårt krav om åtgärder för att minska bortfallet av bostadsbidrag vid stigande inkomster. Vifta inte bort detta problem! Det är en viktig löntagarfråga. Herr Ekström kommer väl efter sitt inlägg i dag att stödja oss, förmodar jag. Men det löser givetvis inte hela problemet. Skattesystemet är en annan bov i dramat. Höjd skatt på inflationskompensation – inflationskompensation höll jag på att säga, men det är ju också fråga om inflation i ekonomin när det är inflation – är inget bra system. Vore det inte riktigt, herr Sträng, att ge den sittande skatteutredningen direktiv att nu äntligen få ta upp detta problem? Det går inte att trolld bort en knepig sak genom att blunda, det klarar inte ens herr Sträng. Den här frågan kommer åter och åter. Den har minst nio liv.

Det jag nu sagt är delproblem i det större komplex av frågor som arbetsmarknadsorganisationerna och oppositionen diskuterat länge men som finansministern blundat för. Men frågan om stabiliseringspolitiken har en för herr Sträng obehaglig benägenhet att dyka upp igen. Skall herr Sträng även den här gången söka skjuta frågan om ekonomisk stabilitet över till de fackliga organisationerna och arbetsgivarna? Känner finansministern inte ändå nu på sig att det är nödvändigt med en debatt mellan arbetsmarknadens parter och oss politiker? Att statsmakterna inte skall bestämma lönerna är en självklar sak, det har vi alltid betonat när vi diskuterat de här frågorna.

Med den negativa inställning herr Sträng haft till sådana överläggningar har jag inte så stora förhoppningar på märkliga resultat. Jag är rädd för att den nuvarande socialdemokratins ovilja att resonera kan bli ett besvärligt hinder. Men ett försök borde göras.

Kan inte statsmakterna göra någonting mer för att skapa bättre förhållanden i samhällsekonomin? Den frågan ställs inte bara just nu och av arbetsmarknadens organisationer. Den har ställts av alla de svenskar under de två senaste åren som har fått känna av svårigheter. Den har ställts av alla dem som blivit arbetslösa efter att under många år ha gjort en god arbetsinsats. Den har ställts av alla de ungdomar och kvinnor som försökt få jobb utan att lyckas. Den har ställts av de familjer som fått se sin standard sänkas trots nominella lönelöft. Den har ställts av utsatta grupper, handikappade och sjuka inte minst, som i så hög grad fått bära verkningarna av att det genom en stillastående ekonomi funnits alltför små resurser för att fullfölja reformarbetet inom vårdsektorn. Den har också ställts av alla dem som ser att värden av narkomaner och alkoholskadade har sådan brist på pengar.

Regeringens svar på den oroliga och berättigade frågan har med små variationer varit under hela den här tvåårsperioden: "Oroa er inte, svenska folk. Allt ordnar upp sig." Regeringen har tillagt att man inte kan

göra så mycket för att det skall bli fler jobb och bättre fart på ekonomin. Man har gjort allt man har kunnat. Man har sagt att det dystra internationella läget har varit någonting som varit utanför vår kontroll. Och högkonjunkturen, säger man, har väntat bakom hörnet. När den kommer löser sig problemen. — Så har socialdemokraterna oförtrutet summerat i sin propaganda.

Låt mig i all stillhet med två citat påminna om hur regeringen med finansministern i spetsen avfärdat dessa oroliga röster.

Den 13 januari 1971 sades det: "Många människor har ju varit lite uppskrämda under den senare hälften av 1970 och talat om att vi skulle vara inne i en lågkonjunktur osv. De flesta tecken talar för att vi i slutet av 1971 på nytt får en uppstramning i den allmänna konjunkturen internationellt och den kommer att slå igenom även hos oss."

I finansdebatten för två år sedan sades det: "En arbetslöshet under vintermånaderna som inte gått över siffran 60 000 elimineras ganska snart när vårsolen sticker fram. Under sådana förhållanden brukar man klara sig med de sedvanliga resurser som avdelats för ändamålet. Denna arbetslöshet är en klar följd av de klimatologiska förutsättningar som vi har i vårt land och det är något som vi aldrig torde kunna komma ifrån." I år klarar sig inte regeringen med att skylla på sträng kyla, möjligen på herr Strängs kyla.

Vår ekonomi är, som jag redan framhållit, starkt beroende av den internationella ekonomiska utvecklingen. Men av detta får man inte dra slutsatsen att en svensk regering inte kan göra vissa saker på hemmaplan. Den har tvärtom betydande medel i sin hand. Svårigheterna i den svenska ekonomin de senaste åren, som får stora återverkningar för lång tid framåt, beror i hög grad på att regeringen inte utnyttjat det handlingsutrymme som funnits.

Regeringen har hela tiden varit passiv. Arbetsmarknadspolitiska insatser? Javisst. Men däremot har mycket litet gjorts för att få fart på ekonomin, större framtidsinvesteringar och fler jobb på öppna marknaden. Gunnar Heléns förslag att stimulera ekonomin hösten 1971 genom att bl. a. sänka moms tillfälligt visar sig även nu i efterhand vara helt riktigt. Här går en skiljelinje mellan å ena sidan de tre oppositionspartierna och å andra sidan socialdemokratin. Vi har velat ta krafttag mot arbetslösheten, socialdemokraterna har varit tveksamma och handlingsförlamade under långa tider. I regeringens tappning beror de ekonomiska bakslagen 1971 och 1972 främst på den internationella utvecklingen. Den svenska ekonomiska politiken påstås t. o. m. med framgång ha motverkat följderna av denna utveckling på bl. a. sysselsättningen.

En mera korrekt beskrivning av verkligheten är den som professor Erik Dahmén gav i en debatt med finansministern i Nationalekonomiska föreningen nyligen. Professor Dahmén sade: "Sverige har under flera år präglats av en ekonomisk stagnation, som nästan helt saknar motsvarighet i andra industriländer. Däremot har inflationstakten i genomsnitt under en följd av år varit ungefär densamma som i de länder med vilka vi har vår huvudsakliga utrikeshandel."

LO-ekonomerna har mera rakt på sak slagit fast att de ekonomiska svårigheterna i Sverige i allt väsentligt är hemlagade. Och självgjort inte

alltid välgjort.

Många tänkare har försökt att beskriva den svenska blandekonomin. Det senaste bidraget kommer från landets rolighetsminister Tage Danielsson, som har sagt att den svenska ekonomin är en iblandekonomi — ibland går det bra och ibland går det dåligt. De senaste två åren har det gått dåligt, inte bara ibland.

Från folkpartiets sida hävdar vi att det går att handla. Det går att med medvetna åtgärder skapa fler jobb på öppna marknaden. Det går att föra en konjunkturpolitik som dämpar svängningarna i ekonomin, som håller uppe köpkraften när det går neråt och förhindrar överhettning när det går uppåt. Låt mig göra en liten utvikning och hävda att det också går att långtidsplanera på ett annat sätt än nu, så att vi t. ex. får utrymme för en skattereform värd namnet. Långsiktig planering skulle också vara ett verksamt bidrag till en bättre stabiliserings- och konjunkturpolitik.

I den allmänpolitiska debatten den 31 januari i år förklarade sig finansministern i stort sett maktlös när det gällde kraven på bättre hushållning med skattebetalarnas pengar, på sparsamhet, på bättre långsiktig planering. Jag har i all blygsamhet under det gångna året på olika sätt sökt stimulera herr Sträng till en debatt om dessa problem. I januari gav han väl en sammanfattning av sin syn, och det framgick klart att herr Sträng inte tror på möjligheterna att planera bättre. En sextiofemtedel av budgeten, det var den lilla ynka del av miljarderna som man hade att röra sig med. Allt annat var låst. Var detta verkligen herr Strängs slutliga visdomsord i detta sammanhang? I så fall är det mycket allvarligt. Vad kommer då att hända med vårt skattetryck? Med vårt ekonomiska underlag för fortsatta reformer?

För ett år sedan föreslog vi i en utredning inom folkpartiet att kommuner och landsting skulle för de närmaste åren sätta ett skattestopp. Finansministern framförde sedan samma tanke i kommunförbundens styrelser, och det var ju bra att så skedde. Har Socialdemokratiska ungdomsförbundets krav att kommunalskatterna nu skall få gå upp ändrat på herr Strängs uppfattning? Jag hoppas inte det. Det märkliga var att finansministern inte själv gjorde några utfästelser beträffande statens utgifter. Där behövs i lika hög grad återhållsamhet som när det gäller kommunerna. För folkpartiets del har vi dragit konsekvenserna av vår uppfattning om nödvändigheten av planering. Vi förklarar oupphörligen när det gäller nya stora reformkrav att de bör genomföras i takt med de statsfinansiella resursernas tillväxt och inte genom dessa ideliga skattehöjningar. En resursskapande politik blir därför det helt avgörande för möjligheterna för fortsatta reformer.

När den offentliga sektorn nu nått en så väldig omfattning, är det uppenbart för alla som vill se utan skyggglappar att här måste föreligga stora möjligheter till att förbättra planering och rationalisering. AMS t. ex. är ju själv osäker på vad man håller på med. Varför, herr finansminister, inte låta en grupp oberoende experter granska utfallet av dess verksamhet? Jag tror att det i stort sett är mycket väl motiverade saker AMS gör, men verksamheten har ju nått så enorma belopp att det verkligen vore angeläget att granska utfallet. AMS har själv begärt att få se på detta men får inte pengar.

Jag har vid flera tillfällen som exempel på bättre planering pekat på vårdsektorn och behovet av samplanering inom denna. Det som hittills gjorts är inte mycket i förhållande till behovet. Socialministern tillhör inte de mest progressiva krafterna. Eller är det finansministern som sätter stopp för långtidsplanering? Han får ju en chans att förklara sig i dag. Det är i sådana avseenden som återhållsamheten med statliga utgifter kommer in, sparsamheten med skattebetalarnas pengar. Det är beslutsamheten, konsekvensen i den ekonomiska politiken och den långsiktiga planeringen som blir avgörande för om det blir en ny utveckling i fråga om planering och effektivisering, eller om allt skall bli vid det gamla.

Låt mig återgå till konjunkturpolitiken. Finansministern fick höra många sanningar, när han i januari uppträdde i Nationalekonomiska föreningen. Han fick bl. a. höra av en framstående nationalekonom att han ägnar sig åt ett statsfinansiellt bokhålleri, som "spöklikt erinrar om 1920-talets synsätt" och att beslutet om fördubblingen av löneskatten "fattades med en statsfinansiell motivering som inte skulle förväntat någon för 50 år sedan men som nu väckt häpnad i alla fackkretsar".

Regeringen har vägrat föra en smidig och effektiv konjunkturpolitik under de senaste två åren. Det väsentliga i detta sammanhang är följande fråga: Beror det enbart på att man missbedömt konjunkturen eller beror det också – och till väsentlig grad – på att den socialdemokratiska regeringen ändrat sin syn på hur konjunkturpolitik skall föras? Den frågan, herr Sträng, är verkligen central mot bakgrunden av vad som verkligen har hänt under de två åren och alla era förklaringar om att svenska folket kan känna sig lugnt – om några månader är vi i paradiset igen.

Det tänkande som började under 1930-talet – och där Wigforss och Ohlin var pådrivande – går bl. a. ut på att det främst är samhällsekonomin och inte statsfinanserna som skall balanseras. För min del vill jag stryka under att det viktiga är att fullt utnyttja tillgänglig kapacitet i form av maskiner, arbetskraft och byggnader. För att klara detta fordras en anpassningsbar konjunkturpolitik. Staten måste gå in och stimulera efterfrågan i lågkonjunkturer, se till att ekonomin kommer i gång.

Man undrar nu: Är den svenska regeringen och dess finansminister plötsligt beredda att kasta 40 års landvinningar på det ekonomisk-politiska området överbord? Skall det inte längre föras en verkligt rörlig finanspolitik? Nu påstår man ju helt plötsligt att man inte längre vågar stimulera efterfrågan i lågkonjunkturer av rädsla för att man inte skulle få politiskt stöd för åtstramning när *det* behövs. Slutsatsen av det måste bli i klartext, att socialdemokratin ger upp sina tidigare ambitioner att föra en verksam konjunkturpolitik.

För folkpartiets del anser vi att lärdomarna för framtiden måste bli två:

1. Statsmakterna måste bättre utnyttja de konjunkturpolitiska medel man har till sitt förfogande. Skatter skall inte bara höjas utan också sänkas när det behövs för att hålla aktiviteten uppe i ekonomin. Och den rörliga finanspolitiken måste röra sig i tid, annars kan den få rakt motsatt verkan. Ett skräckexempel är stagnationsåret 1971. Nationalekonomen Lars Matthiessen har räknat ut att finanspolitikens direkta effekter 1971

bestod i att den minskade den totala reala efterfrågan med 1,83 procent av bruttonationalprodukten – detta alltså ett år när ett ständigt växande antal människor fick gå arbetslösa på grund av för låg efterfrågan i ekonomin.

2. Man måste ta också nya konjunkturpolitiska instrument i bruk. Dit hör att skapa en bättre grund för framgångsrika avtalsförhandlingar, som jag talade om tidigare. Dit hör att i högre grad inom näringspolitiken pröva bidrag och avgifter som komplement till eller ersättning för skatteavdrag. Som företagsskattesystemet i dag är konstruerat har extra lättnader sina mest stimulerande effekter vid stark expansion och hög lönsamhet, dvs. i en helt annan situation än den som råder under är av lågkonjunktur. Företag utan vinst får ingen nytta av skatteavdrag.

Under 1972 var det säkerligen en halv miljon löntagare i Sverige som direkt berördes av arbetslösheten. Det är mycket oro, ängslan och svårigheter som döljer sig bakom den kalla siffran. Alltsedan jag som ung fick uppleva hur min far vid 58 års ålder skickades i väg av det stora bolaget och sedan aldrig fick något jobb tror jag att jag har en viss känsla för hur de människor som drabbas av arbetslöshet upplever den. Här finns en av anledningarna till att jag personligen är en varm anhängare av en allmän sysselsättningsförsäkring, som ger tillräcklig trygghet åt alla medborgare. Socialdemokraterna har inte kunnat förmås till ett sådant steg.

En av de värsta olyckor som kan drabba en ung människa är att stå utan arbete. Känslan att vara utanför, att inte behövas, kan verka förlamande och uppamma en negativ inställning till samhället som det kan ta lång tid att övervinna. Socialarbetare har uppmärksammat de vådor som uppstår när unga flickor och pojkar som slutat skolan och inte får jobb nu kan lyfta pengar på en del håll och inte alltid förstår att sköta dem. Det är just sysselsättningen som lockar till felaktigt utnyttjande av pengarna. Många upplever ju att utbildning inte är någon garanti till ett jobb. Detta är sociala vådor av mycket stor omfattning, och samhällets resurser måste engageras för att råda bot på dem.

Tjänstemännen har fått vara med om en verklig förändring i sin situation. Arbetslöshet har blivit något alltför välkänt bland dem. Vissa grupper har drabbats särskilt hårt. Av Industritjänstemannaförbundets medlemmar över 60 år är 6 procent arbetslösa. Det är inte svårt att föreställa sig deras bittra känslor.

En konjunkturuppgång löser inte alla dessa problem. Jag kan med instämmande citera vad TCO-chefen Lennart Bodström har sagt: "När skogs- och jordbruken rationaliserades kunde industrin suga upp den arbetskraft som då blev ledig. I dag har industrin börjat lämna ifrån sig arbetskraft. Tjänstesektorn kan absorbera en viss del därav men inte om det skulle bli en bred ström av människor från industrin. Därför måste nya industrier skapas och redan existerande expandera så att varuproduktion och handel ökar. Detta utgör grunden för hög sysselsättning på hela arbetsmarknaden", slutar Bodström. Jag instämmer.

För folkpartiets del avisar vi därför regeringens passivitet. Vi kräver handling för att komma ur ett läge som är besvärligt och som inte konjunkturen automatiskt klarar av åt oss. I vår reservation redovisas en

del av de åtgärder som är nödvändiga. Jag skall inte gå in på dem i detalj, eftersom herr Löfgren så ingående har diskuterat dem. En rad andra åtgärder kommer upp under vårriksdagen, och vi visar i dessa sammanhang vad som enligt vår mening behöver göras. När vi kräver handlingskraft är det verkligen inte detsamma som att kräva mer av improvisationer, mer av selektiva ingrepp och mer av beslut i detaljer fattade i kanslihuset. Vi har sett tillräckligt av den sortens handlingskraft. Vad som behövs är en kursändring, med en regering som konsekvent satsar på att ta vara på de många människornas initiativ och kunnande. Det finns många människor med produktidéer som i dag utnyttjas dåligt.

Skall vi ha mer av centrala direktiv och kommandon – eller skall vi satsa på enskilda initiativ och ramplanering? Det är en fråga om kurs. Här har socialdemokratin och socialliberalismen olika svar. Vi vill sprida makt, där ni vill koncentrera. Vi vill stimulera initiativ, där ni vill dirigera och detaljstyra.

Några avslutande frågor till finansministern:

1. Tror finansministern fortfarande på möjligheten att föra en smidig och effektiv konjunkturpolitik? Eller har herr Sträng övergett sina tidigare ambitioner på det området?

2. Varför inte tillsätta en expertgrupp för att med ledning av de senaste årens dystra erfarenheter se över de konjunkturpolitiska medlen och undersöka hur en effektiv konjunkturpolitik skall kunna föras? Den vi har sett nu är inte värd det namnet.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Vårt lands internationella beroende har än en gång bekräftats. Om vi hade haft en starkare ekonomi, ett bättre sysselsättningsläge och en högre lönsamhet i vårt näringsliv skulle vi ha haft större handlingsfrihet än vad vi hade för några veckor sedan, då vi tvingades att skriva ner den svenska kronans värde i förhållande till större delen av de nordiska och europeiska valutorna. Jag konstaterar detta inte så mycket med adress till finansministern som mera till statsministern. Få svenska statsministrar har som herr Palme tecknat visioner om morgondagens sociala och jämlika välfärdssamhälle. Få har med sådant engagemang utmålrat bristerna i vår yttre och inre miljö och talat om behovet av nya sociala reformer. Men få har som han lyckats skjuta undan Sverigebildens andra sida – möjligheten för de arbetande människorna och det svenska näringslivet att betala priset för visionernas förverkligande.

Det är inte märkvärdigt att de som bär det yttersta ansvaret för den ekonomiska politiken i vårt land söker sig över till morgondagens drömvärld. Sverige har en arbetslöshet – det har alla talare här påvisat i dag – av tidigare icke känd storleksordning. Det totala antalet arbetslösa i februari i år uppgår till 192 000, nära 3 000 flera än i februari 1972. Tillväxten i vår ekonomi har under ett par år legat långt under den som andra länder uppvisat. Företagsdöd och nyföretagande ger trots bättre konjunkturer icke nämnvärda förhoppningar om sjunkande arbetslöshetssiffror. Och i ett sådant läge föredrar självfallet en ansvarig regering att tala om någonting annat.

”Arbetet kommer att förbli centralt i människornas tillvaro”, har

statsministern nyligen förklarat i ett inlägg i Dagens Nyheter. Oron i det moderna industrisamhället beror på löntagarnas otillfredsställelse med förhållandena i arbetslivet, hälsoriskerna, otryggheten, förslitningen, kvinnornas ställning, det bristande inflytandet. Ja, förvisso är det på det sättet. Men osäkerheten och oron har också andra, t. o. m. djupare liggande orsaker. Och det finns även något annat som är centralt i människans arbetstillvaro, någonting som statsministern — med en konsekvens som inte kan vara oavsiktlig — *inte* brukar tala om, nämligen arbetets glädje, människors medfödda lust att satsa för att åstadkomma någonting. Att prestera. Att känna tillfredsställelse över att en intellektuell eller fysisk ansträngning har lett till resultat. Att få lön för mödan. Att göra rätt för sig. Att genom sitt eget arbete lägga grunden för en förbättrad tillvaro för sig och sin familj. Utan människans behov att ta initiativ, att utnyttja sin skaparkraft skulle all utveckling avstanna. Men sådant talar vår statsminister väldigt sällan om. Det är de negativa aspekterna på arbetslivet som ständigt skjuts fram — på ett alltför "schabloniserande" sätt, påstår hans egen finansminister. I andra sammanhang brukar sådant kallas för svartmålning.

Statsministern frågar: "Med vilken samhällssyn och med vilka metoder bör man angripa det moderna industrisamhällets arbetsproblem?" Ja, herr talman, enligt min uppfattning är arbetarskyddslagstiftningen och den administration som samhället bygger upp för göra arbetsmiljön säkrare ett självklart instrument. Men det är inte ett instrument som bara riktar sig mot arbetsledare och arbetsgivare utan lika mycket mot de människor som står mitt i arbetsprocessen, de som då olyckan väl är framme brukar sammanfattas i begreppet "den mänskliga faktorn".

Kring kraven på god arbetsmiljö står i själva verket *alla* enade. Att antyda att just socialdemokraterna skulle företräda en speciell samhällssyn i detta hänseende vittnar i bästa fall om okunnighet både om förhållandena i arbetslivet och om andra meningsriktningars grundsyn, i sämsta fall om politisk illvilja. Och lika felaktig är den ensamrätt som herr Palme vill tillförsäkra sitt parti, då det gäller att på ett *meningsfullt* sätt, jag understryker det ordet, förstärka den enskilde löntagarens inflytande över den egna arbetsmiljön.

Den s. k. ekonomiska demokratin — eller, om man så vill, den industriella demokratin, som jag tycker är ett bättre ord — är inget självändamål. Dess syfte måste vara att bidra till att forma ett samhälle av självständiga och fria människor med möjlighet att påverka sina arbets- och levnadsförhållanden. För ett sådant samhälle är ekonomiskt framåtskridande en nödvändighet. Och därför fordras att företagen leds och sköts på ett skickligt sätt, med andra ord effektivt. Men i begreppet effektivitet ingår självklart också arbetstillfredsställelse och god arbetsmiljö. Ett företag som inte kan tillgodose de synpunkterna är inte effektivt. Skall den enskildes inflytande på arbetsplatsen fördjupas och breddas, så krävs samverkan inte bara mellan arbetsledning och arbetstagarer utan också mellan arbetstagarerna inbördes. Det är inte sällan som problemet uppkommer just där. Det vet alla som sysslar med praktiskt yrkesarbete. Det arbete som bedrivs av det av arbetsmarknadens parter inrättade utvecklingsrådet för samarbetsfrågor visar att det har gått bra

att i samarbete bredda de anställdas möjligheter att påverka arbete och miljö. Man skall också fortsätta på den vägen. Om man gör den industriella demokratin till ett led i maktkampen mellan intressen som man bedömer som oförenliga, så kommer den aldrig att kunna förverkligas. Någon eller några måste alltid utöva vissa lednings- och beslutsfunktioner. Att decentralisera beslut, att låta enskilda eller grupper av enskilda arbetstagare ta och bära ansvaret för det egna arbetet, innebär inte att sådana beslutsfunktioner kan avskaffas. Behovet av styrinstrument och samordning kvarstår – i företag och i förvaltningar.

I debatten har mera sällan sagts något om de många olika intressen som påverkar driften av enskilda företagsenheter och näringslivet i dess helhet. Arbetstagarna utgör *en* intressegrupp. Andra grupper formas av ägare, långivare, leverantörer, konsumenter, stat och kommuner. Ett på blandekonomin principer byggt näringsliv kräver balans mellan dessa olika intressen – annars fungerar inte ekonomin. De olika önskemålen måste därför tillgodoses med minsta möjliga spänningar. Inom den industriella demokratis ram kan exempelvis inte rimligen de människor som arbetar i ett företag i denna sin egenskap avgöra hur mycket företaget skall betala i skatt till staten eller kommunen. Det avgörs enligt den politiska demokratis spelregler. Ett företags produktion bestäms av dess marknad, dess avnämare – konsumenterna, de enskilda människorna. För det samlade svenska näringslivet är marknaden hela vår omvärld. Vårt internationella beroende kan vi inte komma ifrån. Arbetsplatsens sociala förhållanden bestäms i stor utsträckning av lagar och förordningar och olika myndigheters instruktioner och direktiv.

På den statliga och kommunala förvaltningens arbetsplatser är beroendet av de här faktorerna inte lika stort som i enskilda enheter. Inte heller i konkurrensskyddade eller subventionerade statliga eller kommunala företag. På dessa områden borde alltså industriell demokrati ha kunnat genomföras *lättare* än på andra områden. Men är det någon i denna kammare som vågar påstå att detta har skett? Har man nått *länge* här än på andra håll? Är harmonin fullständigare på dessa arbetsplatser? Har tvångsvis utflyttade statstjänstemän större medinflytande än andra arbetstagare? Vi vet svaret. Trots att förutsättningarna är gynnsammare, uppställer besluts- och samordningsprocessens krav även här gränser, som icke kan överskridas om verksamheten skall kunna fullgöras på ett meningsfullt sätt.

Alla är alltså överens om att arbetsmiljön måste utformas så att hälsorisker, otrygghet och förslitning kan förebyggas. *Alla* är också ense om att det ligger i både den enskildes och hela samhällets intresse att arbetstagaren kan utnyttja sina erfarenheter och kunskaper, sin skicklighet, för att påverka arbetsprocessen så att den för honom framstår som meningsfull och effektiv. Men sådant kommer alltför lätt bort i förkunnelsen, när arbetsmiljöns och medinflytandets problem förs fram från socialdemokratiskt håll. Debatten tycks på något sätt ha blivit självändamål. Det förefaller ibland som om den främst syftade till att skapa missnöje och olust och motsättningar mellan olika grupper eller till och med till att spetsa till de friktioner som naturligtvis inte kan undvikas i arbetslivet. Ingen vinner något på sådant, inga andra än möjligen de som

av politiska skäl söker sig fram på konfrontationens väg för att få väljarna att glömma andra realiteter i dagens samhälle, realiteter som regeringspartiet inte lyckats få bukt med.

Socialdemokraterna vill inte diskutera de verklighetsnära problem som de själva med en annan politik skulle kunna rätta till. Skatterna – för att ta det exemplet bara – är nu så höga att det, i varje fall före val, inte är lika lustbetonat som annars att skrapa in mera skattepengar, även om dessa pengar skulle kunna användas för lockande reformer. Vad gör man då? Jo, man letar fram någonting annat att prata om. Man söker finna brister i ett samhälle, som ständigt kommer att vara bristfälligt, och ge dem så stora dimensioner som möjligt. Man exploaterar öppna eller slumrande intressekonflikter mellan olika grupper. Och de förslag man lägger fram försöker man utforma så att de leder till en ytterligare koncentration av makt hos den politiska ledningen. I det hänseendet är socialdemokraterna verkligen konsekventa. De har stegvis överfört makt och pengar från enskilda människor till kollektivet. Ytterst syftar de till att ge det kollektivt vederbörande enskild tillhör – det fackliga eller det politiska – mera att säga till om.

Statsminister Olof Palme brukar, herr talman, tala om den känsla av vanmakt som människorna grips av, känslan av att styras av anonyma krafter i "ett ekonomiskt system som de inte kan överblicka, än mindre kontrollera". Den vanmaktskänslan gör sig i minst lika hög grad gällande på det politiska fältet. I dag finner man den inte minst på områden som är starkt präglade av den socialdemokratiska ideologin:

känslan av vanmakt inför ett skatte- och bidragssystem som gör det nästan omöjligt för människorna i vanliga inkomstlägen att förbättra sin ekonomiska standard;

känslan av vanmakt, vantrivsel och främlingskap i många av de kompakta och sterila bostadsområdena;

den vanliga människans vanmakt inför en brotts- och våldsutveckling som samhällets representanter alltför länge inte velat vidgå;

föräldrarnas vanmakt inför en utveckling på skolans område som i dag är oroande;

de många arbetslösa – inte minst ungdomens och de äldres – känsla av vanmakt inför en arbetslöshet som ännu inte visat några tecken att vända.

"Gå till den stora massan av svenska folket" – förkunnade Ernst Wigforss hösten 1944 – "inte minst den stora massan av arbetarklassen och vänj dem vid tanken på att samhället skall ingripa och vänj dem vid tanken att en socialisering inte bara är önskvärd utan också nödvändig." Ernst Wigforss' tanke är fortfarande levande. Men dagens socialdemokrater – i varje fall utanför SSU – använder inte precis samma ord. De talar hellre om social förnyelse och om samhälls- och löntagarinflytande. Men syftet är detsamma: Gå ut och tala om för svenska folket att samhället måste ha mera makt för att socialt förnya arbetslivets villkor. Förkunnelsen är förledande, därför att ingen har någon invändning mot en sådan paroll i och för sig. Förhållandena på många arbetsplatser och i många branscher är trots den utomordentligt snabba reformverksamheten – något som man i regel blundar för på socialdemokratiskt håll –

fortfarande otillfredsställande, fortfarande otrugga och förenade med risker för den enskilde. Men den avgörande frågan förblir i regel obesvarad: Hur skall dessa många kvarstående problem bäst lösas? Genom att bara utmåla riskerna och bristerna, genom att förstora upp motsättningarna mellan företagare och löntagare, genom att påstå att partipolitiska motsättningar ligger bakom arbetsmiljöns problematik? Genom att ge kollektiven större makt på den enskildes bekostnad? Eller genom att bygga på samarbete och samförstånd och utnyttja den kompromissvilja och kompromissanda som finns i det svenska samhället? Genom att ge den enskilde själv större medinflytande och större medansvar?

Herr talman! Under våren väntas ett regeringsförslag i anledning av kapitalmarknadsutredningens betänkande. AP-fonden skall ges rätt att köpa aktier i svenska företag. LO och stora grupper inom det socialdemokratiska partiet vill gå betydligt längre än utredningen. I "blandekonomier med socialdemokratisk eller socialistisk politisk ledning" – ett underligt konstaterande av LO; man utgår tydligen från att vi alltid skall ha en sådan ledning – måste samhället och löntagarna genom AP-fondens medel tillförsäkras "större delaktighet och ett ökat inflytande i företagen". Samma grundsyn avspeglas i socialdemokraternas näringspolitiska program, i tanken på branschfonder och andra liknande konstruktioner, som framtvings av att den solidariska lönepolitiken visat sig inte helt stämma med verkligheten. Påfallande är att ingen av dessa lösningar syftar till att tillgodose den enskilde löntagarens, den enskilde individens *egen* ekonomi. Den vällovlige strävan att förhindra en ytterligare kapitalkoncentration syftar alltså inte till att fördela kapitalet på flera, att decentralisera förmögenheter och förmögenhetsbildning. Alla förslag som hittills skisserats har tvärtom det gemensamt att de kommer att leda till en ytterligare koncentration av politisk och ekonomisk makt. En sådan utvidgad maktkoncentration löser sannerligen inte folkushällets trygghets- och sysselsättningsproblem på sikt.

Kanslihuset och dess filialer, herr finansministerns stora stab, må vara hur välbesatta som helst med ekonomer, samhällsvetare eller jurister fyllda av kunnande och brinnande entusiasm att förbättra samhället. LO-ledningen må vara hur kapabel som helst att med hjälp av sin stora stab av fackligt skolad och erfaret folk angripa våra näringspolitiska framtidsproblem. Men när det gäller beslut av så komplicerad natur som "produktion och marknadsföring kommer tjänstemän i departement och verk alltid att förbli amatörer för att inte säga dilettanter". Finansministern känner igen citatet. Det är Assar Lindbeck jag citerar. Och Assar Lindbeck fortsätter: "Centralisering av beslut till offentliga myndigheter skulle medföra så allvarliga verkningar på ekonomins funktionsduglighet att jag har svårt att tro på någon mera omfattande centralisering i vårt land – –" – men det är det man strävar efter på socialdemokratiskt håll – "trots att det uppenbarligen finns en grupp yngre tjänstemän i departementen som i allmänt oförstånd vill leka chefer över företagsledarna i näringslivet eller, som det numera heter, styra företagen."

Vi brukar, herr talman, i mitt parti i stället tala för *ägardemokratins*

samhälle, ett samhälle i vilket inte bara inkomsterna utjämnas utan även de välståndsskapande tillgångarna. En spridning av förmögenhetsbildning och ägande till enskilda människor skulle öka allas valfrihet. De skulle bli mera oberoende. Den långsiktiga utvecklingen mot centralism, kollektiv och enskild maktkoncentration skulle på det sättet motverkas. År efter år har vi föreslagit åtgärder för att åstadkomma en sådan spridning. Vi har talat om vinstandelssystem, om meddelägarskap i andra former. Vi har pekat på att inte minst utländska försök har givit utomordentligt positiva resultat. I Västtyskland t. ex., där såväl borgerliga som socialdemokratiska regeringar satsat på sådan politik, har sparsystem för ägandespridning fått stor omfattning. Minst 40 procent av Västtysklands hushåll deltar i ett allmänt sparsystem eller bostadssparande, omfattande enligt senaste siffror ca 50 miljarder DM. Därtill kommer ett särskilt löntagarsparande, i vilket tre fjärdedelar av alla anställda deltar. På något över ett decennium har hushållssparandet i Västtyskland ökat från 16,5 miljarder DM till 70 miljarder 1971 -- inte som hos oss beroende på en svag konjunktur; Västtyskland har haft en stark konjunktur. Så är också sparpremierna så höga som mellan 50 och 80 procent.

Det skulle ligga i linje med traditionella samarbetssträvanden i det svenska samhället att skapa en fastare intressegemenskap inne i företagen. Det skulle bl. a. kunna nås genom att låta enskilda löntagare köpa in sig i sina företag, antingen direkt genom förvärv av aktier eller indirekt genom att låta en del av lönen stå inne mot ägarebevis eller arbetstagaraktier av något slag. Det finns olika lösningar som används på olika håll. De ideologiskt betingade men ofruktbara motsättningarna mellan företagare och löntagare är mogna att brytas ner. Ett företags framtid och utvecklingsmöjligheter är ett gemensamt intresse för alla som verkar i företaget.

Jag vet inte om herr finansministern har tagit del av en debatt som i höstas pågick i The Times mellan den brittiske politikern Reginald Maudling och den tjeckiske landsflyktige ekonomen Ota Sik. Mr Maudling hade publicerat ett memorandum om den brittiska inflationsökningen och om möjligheterna att utifrån moralisk-etiska synvinklar åstadkomma en förändring i den brittiska fackföreningsrörelsens syn på behovet av en effektiv inkomstpolic, en effektiv antiinflationspolitik. Ota Sik kritiserade hans teser. Med åberopande av sina kunskaper om det västerländska samhället och sina erfarenheter av Dubcek-regimen i Tjeckoslovakien gjorde Ota Sik gällande, att möjligheter saknades att bedriva en aktiv antiinflationspolitik, så länge löntagarna icke fick del av det i företagen arbetande och nyskapande kapitalet. Kommuniststaternas socialisering och byråkratisering av företagsamheten erbjöd -- menade han -- ingen framkomlig väg. Den hade bara lett till ett oerhört slöseri med kapital -- med ekonomiska och produktiva resurser -- och till ett ineffektivt utnyttjande av investeringarna. Deras ekonomiska system kunde i längden upprätthållas blott genom auktoritära och totalitära regimer. Ota Sik avvisade också tanken på något slags kollektivt andelsägande, dvs. den syn som LO tydligen har då man vill använda AP-fonderna för att köpa aktier i företagen. Ota Sik menade att ett sådant kollektivt andelsägande inte skulle överbrygga intressekonflikten

mellan kapitalägarnas och löntagarnas omedelbara behov. Om däremot – hävdade Sik – den stora massan av arbetande människor blev direkt delaktiga i det kapital som bildades i det egna företaget, skulle de få ett egenintresse för företagets utveckling, investeringar och avkastning. Individuella kapitalägare drivs vid sina satsningar av önskan att få utdelning på sitt kapital och är därför beredda att avstå en del av sin omedelbara konsumtion för nya investeringar och avkastning på längre sikt. På samma sätt, hävdar Sik, skulle löntagare som meddelägare bli benägna att avsätta en del av sina omedelbara inkomster för att gagna företagets utveckling på sikt och därmed sin egen förmögenhetssituation.

Den som har regeringens och LO:s kollektiva syn på tillvaron underkänner naturligtvis sådana synpunkter, även om de kommer från Ota Sik. Men de utgör ändå, tycker jag, ett tungt och intressant inlägg i den aktuella inflationsdebatten. Självfallet kommer även andra konjunkturpolitiska medel in i bilden. Till skattesystemets roll skall jag återkomma om en stund.

Vi har ofta frågat oss, varför socialdemokraterna är så fruktansvärt negativt inställda till enskilda löntagares delägarskap. Ett skäl som framförts är att meddelägande i vinst och avkastning medför ett ansvar och att förluster som drabbat företaget också drabbar de anställda. Ta ut så mycket som möjligt medan företaget lever, heter det. Går företaget omkull, behöver den anställde i varje fall inte vara med om att betala räkningen. Men det är just vad han ändå måste göra – han måste ändå vara med och betala räkningen. Varje företagsnedläggelse, varje friställning drabbar de anställda, och det är långt ifrån osannolikt att ett aktivt delägarskap i företaget skulle möjliggöra en uppbyggnad av så stora reserver och så förstärka företagets konkurrenskraft och driftsförutsättningar över huvud taget att möjligheterna att överleva i varje fall tillfälliga kriser blir större än om resurserna kramats ur i hårda lönerörelser, byggda på principen "När var tar sitt, så tar jag mitt".

De senaste åren har inneburit "en självprövning för socialdemokraterna", stod det att läsa i den artikel av statsministern i Dagens Nyheter som jag citerade i inledningen till det här anförandet. Det har gällt, sade statsministern, att bemästra "akuta svårigheter i fråga om sysselsättning, priser, hyror, valutareserv". Men detta är inte nog, säger statsministern, och han målar upp de mera djupgående problem i det moderna industrisamhället "som skapar oro hos människorna" och som nu måste angripas. Och så kommer han fram till slutsatsen, att "självprövningen har gett självförtroende".

Men, herr talman, *alla* de problem som påstås ha föranlett denna självprövning finns ju fortfarande kvar: sysselsättningen, priserna, hyrorna och på sikt också valutareserven. Trots självprövningen har problemen inte lösts. Hur kan man då tala om vunnit självförtroende?

Är det genom sin skattepolitik som socialdemokraterna har vunnit självförtroende? Vi har ju under de senaste månaderna kunnat följa den socialdemokratiska annonskampanjen, en kampanj i vilken de framställer sig som ett "skattesänkarparti" – till skillnad mot de borgerliga, som skulle vara *emot* sänkt skatt. Mycket skall man höra innan öronen ramlar av!

Den socialdemokratiska skattepropagandan hör till det mest otroliga som förekommit under de senaste åren. Redan i år har "skattesänkarpartiet – socialdemokraterna" hunnit genomdriva höjd drivmedelsskatt, skatt på öl- och läskedrycksförpackningar och höjd bilaccis. Från och med 1 januari fördubblades löneskatten. Det är under socialdemokratiskt styre som Sverige fått det högsta skattetrycket i hela världen. Marginalskatterna tar som bekant två tredjedelar av normalinkomsttagarnas lönehöjning. För mindre än ett år sedan, förra våren, föreslog regeringen att momsens skulle höjas till 20 procent. Den höjningen förhindrades genom att vi gick emot den. Samtidigt tillsattes den skatteutredning som riksdagen i december 1971 tvingade på regeringen – vi vet vilken olust finansministern gav uttryck åt – den skatteutredning som vi påyrkat under de senaste åren. Men regeringen förbjöd uttryckligen skatteutredningen enligt direktiven att framlägga förslag till sänkta skatter.

Skattetryck och ett orimligt skattesystem – produkten av socialdemokratiens strävan att skapa vad man brukar kalla "ett starkare samhälle" – utgör en av de viktigaste orsakerna till våra ekonomiska svårigheter. Skattepolitiken har medverkat till arbetslösheten. Utrymmet för produktiva investeringar har blivit alltför begränsat. Företag har slagits ut till följd av hög kostnadsbelastning. Nyföretagandet har av samma skäl gått ner. Nya arbetstillfällen har inte skapats i takt med att arbetskraft friställts. Det är vårt centrala problem i dag.

Skattesystemet har också medverkat till den snabba penningvärdeförsämringen. Normalinkomsttagaren behöver i dag en tioprocentig löneförbättring för att kompensera en sexprocentig penningvärdeförsämring. Skatt och stigande priser tar hela löneökningen. Familjer som har bostadsbidrag kan få sin levnadsstandard sänkt, om lönerna höjs.

Skattebelastningen är nu så hög att regeringen har förlorat en stor del av sin konjunkturpolitiska handlingsfrihet. Och den regering som har åstadkommit allt det här, den som varit ansvarig för hela den här utvecklingen, framställer sig nu i annonserna som skattesänkare. I George Orwells bok "1984" döptes som bekant krigsdepartementet om till fredsdepartementet. Det blev ju smakligare på det sättet. Krig kallades alltså för fred. "Skattehöjningar är skattesänkningar" - det är regeringen Palmes version. Förvirringen är fullständig.

För en moderat är det intressant att följa dagens skattedebatt i det socialdemokratiska lägret. Vi kunde nyligen ta del av det förslag av Allan Larsson som diskuterats här i dag. Allan Larsson menade att löntagarna skulle avstå från lönehöjningar. I stället skulle skatten sänkas. Den disponibla inkomsten skulle därmed höjas för den enskilde. Skattesänkningen skulle finansieras med höjd arbetsgivaravgift, och de uteblivna lönehöjningarna skulle skapa ett utrymme härför. Höjningen skulle anpassas till produktivitetsutvecklingen. Därmed skulle också skapas förutsättningar för prisstabilitet. Och alla skulle bli nöjda. Alla skulle vinna. Inte någon skulle förlora.

Jag undrar om finansministern är nöjd med det här förslaget? Att trollo bort ekonomiska realiteter brukar inte ligga väl till för Gunnar Sträng, även om han ibland gör försök i den riktningen. Vad herr Larsson och andra likasinnade kan åstadkomma med detta är en krånglig och i

varje fall på sikt knappast genomförbar metod att förekomma just de automatiska skattehöjningar och marginalskatteeffekter som vi under årens lopp oförtrutet har kritiserat. Men biprodukten – detta har herrarna varit inne på tidigare här i dag – blir förlorad fri förhandlingsrätt för arbetsmarknadens organisationer.

Så följde förra veckan Gunnar Nilssons inlägg. Hans uttalande innebar, såvitt jag kan förstå – alla vet att det var svårtolkat – att LO i sina löneförhandlingar nu ser sig tvingad att se till lönen efter skatt. Det förkättrade nettolöneresoneremanget skulle därmed på nytt komma till heders. Men vad Gunnar Nilsson än må ha sagt har han uppenbarligen utgått ifrån det faktum att det numera inte blir något kvar av löneökningar när skatter och priser har tagit sitt. Inte ens de egna tror alltså på "skattesänkarpartiet".

Gunnar Nilsson tycks också ha varit inne på tanken på samordnade diskussioner med parterna på arbetsmarknaden och politikerna. Hans syftar förmodligen inte på alla politiker, utan bara på dem som står honom nära, men därom sades inget. Vi har kallat sådana här överläggningar och samordnade diskussioner för stabiliseringspolitiska konferenser, en av de frågor som riksdagen i dag har att ta ställning till men som finansutskottets socialdemokratiska majoritet har avvisat.

Eller, herr talman, var det genom devalveringen som regeringen vann sitt självförtroende? En devalvering som företogs mindre än två månader efter fördubblingen av arbetsgivaravgiften. Kombinationen devalvering/höjd arbetsgivaravgift är en motsägelse – jag tror att alla de borgerliga talarna har konstaterat det tidigare i dag. Det är konsumenterna som ytterst skall betala priset.

Eller tror sig regeringen ha vunnit sitt ökade självförtroende genom de senaste årens prisstegringar? Tycker inte finansministern själv att det ligger något nästan abnormt i att löntagarna på grund av en inflation, som uppgått till omkring 7 procent om året under senaste tre åren, skall ha väsentligt sämre köpkraft då året är slut än då det började? Man har en viss köpkraft den 1 januari. Den 31 december samma år har man 7 procent sämre köpkraft om man inte har fått några löneförhöjningar. Inte kan det väl ligga något rättvist eller jämlikt i en sådan fortgående standardsänkning. Och inte mindre abnormt ter det sig, att de lönehöjningar som fordras för att täcka prisstegringarna måste bli avsevärt större än dessa – jag belyste det nyss – på grund av regeringens eget automatiska skattehöjningssystem, det som regeringen envist har försvarat varje gång vi genom indexreglering har velat göra systemet "neutralt" – om jag får använda ett sådant uttryck.

Eller menar regeringen med ett tal om självförtroende att det är prisstoppet på vissa livsmedel som har åstadkommit självförtroendet? Det prisstopp som sedan tvingade fram skatte- och prishöjningar på andra varor. Inte vinner konsumenterna *generellt* sett någonting på sådana övervältringar.

I remissdebatten för någon månad sedan raljerade finansminister Sträng väldeliga med vår kritik av prisstoppet. Ni har ju accepterat det, sade han. Vad bråkar ni då för? Någon konsekvens får det väl ändå vara. Vi hade påvisat att prisstoppet blev en följd av regeringens dåliga

Onsdagen den
28 februari 1973

Finansdebatt

stabiliseringspolitik. Hade regeringens momshöjning förra våren – upp till 20 procent – gått igenom hade situationen varit ännu värre i december. Vi hade konstaterat att ett prisstopp icke löser några problem på sikt, att det bara flyttar över prishöjningarna från ett område till ett annat. Vi konstaterade också att prisstoppet då var ett faktum och att de praktiska möjligheterna för ett oppositionsparti att i rådande läge åstadkomma en förändring var obefintliga. Men vi vidhöll vår kritik mot det bristfälliga juridiska underlaget för regeringens åtgärd.

Vi beskyldes då för inkonsekvens. Finansministern kommer säkert ihåg debatten med herr Burenstam Linder. Jag vill nu kasta tillbaka beskyllningen för inkonsekvens på finansministern själv. Herr Sträng är ju ansvarig för gällande prisregleringslag. Den signerades av honom år 1956. I den strök finansministern under att prisreglering självfallet inte fick tillgripas i onödan utan bara ”då det befanns oundgängligen nödvändigt”. Enbart en stegring av jordbrukspriserna i producentledet, framhöll han, ”som håller sig inom de gränser vilka dragits upp av statsmakterna i samband med jordbruksregleringen kan givetvis *icke* åberopas som grund för en tillämpning av prisregleringslagen”. Men som motiv för prisstoppsbeslutet i december förra året åberopar finansministern just att den då träffade uppgörelsen om jordbrukspriserna skulle leda till icke acceptabla prishöjningar. Jag frågar nu finansministern: Vad är sanning? Det som finansministern deklarerade i motiven för sin egen prisregleringslag? Eller det uttalande som han gjorde i december då han skulle tillämpa den här lagen? Jag väntar med intresse på ett klarläggande besked i det hänseendet.

Eller är det hyrorna som ger självförtroende? Den socialdemokratiska bostadspolitikens kullbytering, den som herr Fälldin var inne på för en stund sedan? De många tomma lägenheterna? De allmännyttiga företagens ekonomiska kriser? Det regleringssystem som byggts upp och som fått den besynnerliga följderna att det tydligen inte går att sänka hyresnivån för att stimulera efterfrågan på de lägenheter som nu står tomma, lägenheter vilkas hyror alltså måste betalas av andra hyresgäster? Hyresgäster som alltså skall betala dubbla hyror, dels hyran för den egna lägenheten, dels genom skattsedeln hyran för de tomma lägenheterna. Är det detta som har skapat självförtroende inom regeringen Palme?

Herr talman! För att sammanfatta. Ekonomisk tillväxt är en förutsättning för att uppnå övriga mål för den ekonomiska politiken, bl. a. full sysselsättning. Det påstår årets finansplan. Med rätta. God lönsamhet utgör villkor för investeringar som ger ekonomisk tillväxt. Det sägs också i finansplanen. Även det är sant. Men socialdemokraterna åberopar fördelningspolitiska argument mot kraven på högre lönsamhet. Fördelningspolitiken måste därför tas upp som ett särskilt och övergripande problem. Socialdemokraterna vill lösa det problemet genom ökad maktkoncentration och kollektivisering. Vi avvisar den vägen. *Dels* därför att man på det sättet minskar individens, människans, den enskildes ekonomiska rörelsefrihet. *Dels* därför att man på det sättet på sikt äventyrar den demokratiska friheten. Men *dels också* av det skälet, att en sådan lösning är ägnad att motverka andra drivkrafter inom blandekonomin eller ekonomin över huvud taget som är avgörande för välståndsut-

vecklingen, nämligen initiativ, nyföretagande, skaparkraft och arbetsglädje. Att på kollektiviseringens väg lösa de fördelningspolitiska problemen är att rycka undan grunden för tillväxt. Den väg som vi moderater i stället anvisat och som vi har argumenterat för under mer än ett årtionde är att stimulera de enskilda människorna att bli direkt delaktiga inte bara i inkomstbildningen utan också i kapitaltillväxten. Därmed skapas betingelser för ökad lönsamhet. Därmed rycker man också undan de argument som förs fram i dag mot en näringspolitik som är utformad så att den stimulerar lönsamhet. Målkonflikten mellan närings- och fördelningspolitiken skulle på det sättet kunna brytas ner.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag har utan egen begäran och förskyllan fått till mitt förfogande 75 minuter, alltså 1 timme och 15 minuter, enligt listan. När jag i morse kom hit och satte mig ner, tänkte jag att jag för en gångs skull skulle överraska riksdagen med att inte på långa vägar utnyttja den tiden. När jag emellertid har suttit och lyssnat på den här debatten har jag faktiskt fått anledning att ta några minuter i anspråk. Det har ju varit en intressant debatt i vissa avseenden rent tekniskt därför att oppositionen har släppt fram sina representanter i utskottet, vilkas inlägg sedan har kompletterats på en högre nivå.

Jag kan väl avstå från att ägna mig särdeles mycket åt själva utskottsbetänkandet. Jag tyckte nog att utskottets ordförande, herr Ekström i ett utomordentligt klarläggande inlägg gick till rätta med vad som behövde korrigeras. Men för att nu vara artig skulle jag väl också, eftersom jag står för frågorna, kanske apostrofera litet grand av den förda debatten även på utskottsplanet.

Något förvånad avlyssnade jag dagens förste talare, herr Åsling, som i talarstolen vågade konstatera att vi nu var inne i en snabb konjunkturuppgång. Jag har personligen varit litet grand försiktigare. Det har jag givit uttryck för i finansplanen och även i diskussioner här i riksdagen. Jag är säker på att konjunkturuppgången kommer – alla tecken talar för det. Men vi kommer att få vänta måhända något halvår innan den kulminerar. Men konjunkturuppgången kan komma i sommar. Den kommer förmodligen under sista halvåret 1973 och bör vara bastant förankrad 1974.

Det är rätt tillfredsställande att vi ändå har förenat oss om en bedömning av den dagsaktuella konjunkturen. Det är sedan en sekundär fråga om vi har litet olika uppfattningar om när den på allvar bränner till. Men för den händelse att vi inte skulle få rätt, kan det ju ändå ha sitt intresse för den historiska forskningen att konstatera, att regeringen och den politiska oppositionen för första gången under min tid har en på det hela taget samstämmig bedömning av utsikterna för framtiden.

Jag skall emellertid citera en del inslag i reservationen till finansutskottets betänkande, eftersom jag finner att de är – jag skall så här inledningsvis vara mycket vänlig – mindre väl genomarbetade och att en något lös tankeverksamhet ligger bakom texterna. När jag läste reservationen fann jag att stilarten i många stycken kunde vara värdig en Ignatius Loyola. Man får när man läser reservationen ganska klart besked

om att ändamålet får helga medlen.

Reservanterna intresserar sig först för hurudan den genomsnittliga tillväxten har varit. De framställer då denna under en tvåårsperiod, och det är riktigt att man då får ett dåligt resultat, eftersom 1971 var ett alldeles speciellt år, såsom jag många gånger erinrat om och inte behöver närmare gå in på. Men vad som är intressant är ju trenden och utvecklingen. Från bottenåret 1971 ägde en påtaglig förbättring i tillväxten rum under 1972, en förbättring som vi allesammans räknar med skall fortsätta under 1973. Det kan naturligtvis ge en politisk poäng, om man slår samman de två senaste åren och kommer fram till en tillväxt som t. o. m. ligger under en procent. Men det är inte en absolut hederlig beskrivning av en konjunkturpolitisk utveckling – om man nu skall gå så långt att man ställer det anspråket på oppositionen.

Sedan tillämpar man samma metod när man skall beskriva prisstegringstakten. För att komma upp till en prisstegring på 15,9 procent letar man ut en period på två år och tre månader. Det är naturligtvis intressant i och för sig – det ger ju visioner om en mycket stor differentiering i framtida analyser av prisutvecklingen. Men i allmänhet brukar vi nog hålla oss till kalenderåren. Då blir det inte lika dramatiskt.

Jag tar detta exempel såsom ett nytt uttryck för den jesuitiska metod för beskrivning av ett ekonomiskt skeende vilken onekligen har kommit till uttryck i reservationen.

Man ger sig sedermera in på en mera principiell analys av konjunkturutvecklingen. Man säger att "ett omslag i konjunkturen väntas skärpa de regionala skillnaderna, eftersom sysselsättningen i skogslänen regelmässigt påverkas långsammare av konjunkturförändringar än i andra delar av landet". Man menar att de regionala problemen därför måste ägnas större uppmärksamhet än tidigare.

Detta är en intressant ekonomisk filosofi. Det är bara det att den går rakt på tvärs mot alla andra vedertagna ekonomiska filosofier. Dessa säger nämligen att konjunkturförändringarna i första hand ger utslag på basindustrierna – och det är ju basindustrierna som dominerar i de nordliga delarna av vårt land. Därefter kommer manufakturingsindustrierna.

För att nu inte bli beskylld för att använda egna hemmagjorda handlingar, tillverkade – som det hette i herr Bohmans inlägg – av de speciellt till finansministern anknutna experterna, skall jag anföra vad som står i Handelsbankens informationsskrift *Aktuell ekonomi*, där det bl. a. sägs att under avmattningsperioden passerade stapelvarorna vägda-len för något år sedan och att man för verkstadsindustrin nu kan räkna med en uppgång. Man säger vidare att stapelvarorna är de som först börjar repa sig efter konjunkturdämpningen. Jag vill nog tillmäta den analysen större tilltro än den analys reservanterna i finansutskottet har presterat.

Om jag fortsätter den här lilla genomgången, så konstaterar jag att reservanterna åberopar något slags beräkning av chefsekonomerna i LO, TCO och SAF vilken skulle ge vid handen att vi under 1973 får räkna med 5 000 färre arbetstillfällen än under 1972. Uppgiften tycks emana från en debatt som jag hade med dessa ekonomer på ABF strax efter det

att statsverkspropositionen hade offentliggjorts. Jag har ett minne av att man diskuterade den här utvecklingen exklusivt för industrin men inte utifrån sysselsättningen i allmänhet. Jag läste sedermera till min förvåning i en av dagstidningarna, som tydligen haft en journalist närvarande för att referera debatten, att Sträng hade haft ungefär samma uppfattning, vilket är fel. Jag kan ta utskottets värderade ordförande Sven Ekström som vittne på det, eftersom han satt i en av bänkarna och avlyssnade debatten. Jag sade nämligen att jag inte trodde på en sådan utveckling. Om det blir någon ändring, sade jag, så blir det en ändring till det bättre. Denna min deklaration har sedan åkt runt i pressen såsom ett uttryck för att jag anser att det skall bli sämre med sysselsättningen under 1973.

Naiva och blåöga som oppositionens reserverter i utskottet är, sväljer de första bästa tidningsuppgift och skriver fast den som sin egen uppfattning i ett dokument som presenteras på riksdagens bord! Man skall inte lita för mycket på icke auktoriserade inlägg i den dagspolitiska debatten i tidningarna – det tror jag nog att de flesta som har nått vuxen ålder och har någon erfarenhet av det politiska livet ger mig rätt i.

Det finns många andra ting. Den dystra utvecklingen i fråga om kommunernas skatteunderlag var en populär fråga innan regeringen gick ut med kompensation. Nu har den historien rättats till. Det dagsaktuella perspektivet innebär att kommunernas skattekraft ökar lika mycket som genomsnittet från 1960 och fram till dags dato, dvs. någonting mellan 8 och 9 procent.

I reservationen förs också ett resonemang om den svaga investeringsutvecklingen inom näringslivet, delvis hänförd till lönsamheten. Underförstått skulle lönsamheten vara för klen för att man skulle kunna räkna med en rimlig investeringsutveckling. Jag har tidigare anfört att det blir en sämre investeringsutveckling inom näringslivet när den allmänna konjunkturen dämpar ner den allmänna efterfrågan. Men vi skiljer ut oss från Europas nationer i det avseendet att vårt land, under de båda nedgångsåren, praktiskt taget har varit den enda nation som kunnat hänvisa till en ökning av de industriella investeringarna.

Reservanterna fortsätter med ett intressant konstaterande, som fortfarande gör mig lika bekymrad i fråga om djupet av kunskaperna hos reservanterna i dessa intressanta frågor. Det heter i reservationen: "Den ekonomiska politiken är f. n. också så avvägd att en eventuell investeringsökning troligen i första hand kommer att falla på de mest kapitalintensiva företagen medan redan tidigare pressade, arbetskraft-intensiva företag inte kan öka sina investeringar i samma utsträckning."

På vilket underlag grundar man ett sådant här påstående? Arbetsintensiva företag är de manufakturiserande företagen, det är LM, det är ASEA, det är Volvo – för att ta några exempel. Är det någon som kan klaga på deras investeringsaktivitet jämförd med andra industribranschens under de här senaste åren? Icke arbetsintensiva men kapitalintensiva företag har vi inom skogsindustrin. Låt mig ta Cellulosabolaget som exempel. Är det någon som kan säga att det har visat framfötterna på ett alldeles särskilt sätt i fråga om investeringar? Det företaget är närmast omtalat för att vara det som på mycket energiskt sätt lägger ned sina olika industriella anläggningar.

Här slänger man således ut vissa ekonomiska påståenden som går rakt på tvärs med alla erfarenheter, och jag frågar: Vem har varit författare? Ibland brukar man ropa på författaren, och jag har faktiskt ett behov av att göra det i det här sammanhanget.

Jag skulle kunna fortsätta med att bemöta reservationen, men jag skall akta mig för det, för jag kommer nog tillbaka till ungefär samma synpunkter om jag försöker följa debatten, som av och till har gjort vissa kantringar åt just den här reservationen i utskottsbetänkandet.

Jag fäste mig, för att fortfarande hålla mig på regionen under partiledarplanet, vid hur herr Burenstam Linder uttalade sin olust inför och sin ovilja mot vad han anser vara någon form av dirigerat eller individuellt provat stöd åt det svenska näringslivet. Han gillar inte det, utan han vill ha, som det heter, de mer generella metoderna. Jag är alldeles övertygad om att herr Burenstam Linder, om han skulle ställas inför de aktuella fallen, skulle få göra många kompromisser med den där renodlade uppfattningen och säga: I detta speciella fall är det riktigt med särskilda stödåtgärder; kalla dem sedan riktade eller dirigerade eller vad som helst.

Hela vår lokaliseringspolitik, hela den selektiva politiken, har som ambition och uppgift att angripa där sjukan uppenbarar sig. Man kan naturligtvis ha den uppfattningen att det här är fel – och den meningen har man annonserat från moderata samlingspartiets sida många gånger tidigare. Jag har i debatten i dag funnit en viss tvekan på den punkten – måhända vissa koncessioner av typen att även om man ger sin anslutning till de generella stimulanserna, kan det finnas fog och motiv för att i vissa avseenden också arbeta med selektiva medel.

Herr Burenstam Linder får möjlighet att säga nej till den här metoden när inrikesministern litet längre fram i år kommer att servera den här kammaren sin lokaliseringsproposition, där han avmäter hur mycket pengar vi skall satsa för den närmaste treårsperioden på lokaliseringspolitiska ingrepp i samhället – och lokaliseringspolitiska ingrepp är i sak ingenting annat än att med statlig hjälp stödja industrier som behöver, just på en viss ort, ett handtag för att hålla sysselsättningen fortgående och eventuellt stimulera till en ny sysselsättning. Men lokaliseringspolitiken är ju i eminent mening en styrd och dirigerad politik, en selektiv politik. Och, som sagt, om herr Burenstam Linder vågar sig på att även på den punkten anmäla avvikande meningar mot sina borgerliga bröder får han ett lysande tillfälle att gå emot lokaliseringsförslagen utifrån den allmänna principiella uppfattningen, att det är fel med ingrepp lokalt och för speciella företag, speciella branscher; det är riktigare att göra ingreppen på det generöst anonyma sätt som skattesänkningar till näringslivet skulle innebära – för det är ju alternativet.

Det var ett par andra inslag i herr Burenstam Linders inlägg som jag naturligtvis borde korrigera. Om det inte skall ta alltför mycket tid får det bli i mycket korta drag.

Herr Burenstam Linder sade "när socialdemokraterna hoppade på kommunisternas förslag om arbetsgivaravgiften". Alla vet från tidigare debatter att så alls inte var förhållandet – i så fall skulle arbetsgivaravgiften inte ha blivit dubblad utan det skulle ha räckt med att höja den med

1 procent. Det råkade vara så att tankegångarna gick parallellt i det kommunistiska partiet och i mitt parti, men eftersom vi inte hade herr Hermanssons finansieringsmetoder för att klara en önskvärd skattesänkning fick vi ta till de 2 procenten. Det är utomordentligt slarvigt, på något sätt karakteristiskt för herr Burenstam Linder, när han använder uttrycket "hoppade på kommunisternas förslag" i fråga om arbetsgivaravgiften.

Och sedan, sade herr Burenstam Linder – och där var till och med hans partiledare oförsiktig nog att ge sig in i samma debatt - fortsätter man från regeringspartiets sida att öka på skatterna i år: skatt på bensin, på bilar och på förpackningar. I och för sig är det ett riktigt konstaterande, men skall de attackerna riktas ensidigt mot regeringspartiet? Borde inte herr Bohman som ledare för sitt parti och som den hederlige politiker jag hoppas att han innerst inne är nu ta min rekommendation ad notam och gå upp i talarstolen och läsa lusen av centerpartister och folkpartister, som tillsammans med regeringen genomförde beskattningen på bensin, bilar och förpackningar? Även om det kanske är påfrestande för den borgerliga samlingen råder det inget tvivel om att detta skulle hedra herr Bohman som den rättsskaffens politiker han innanför kavajen väl ändå ännu är.

I denna debatt har ju frågorna om Allan Larssons och Edins skatteförslag aktualiserats; både herr Bohman och hans vice ordförande var inne på de här frågorna. Den tanke som förts fram i förslaget är i och för sig inte alldeles ny. Vägverkets generaldirektör Sven-Göran Olhede har sedan ett tiotal år tillbaka i promemorior som han ställt till finansministerns förfogande utvecklat dessa tankegångar mycket ambitiöst och utförligt. Vi hade en lång debatt härom på den senaste partikongressen i Folkets Hus i höstas. Jag lade märke till att tidningarna, som har en förunderlig förmåga att snabbt glömma vad de skriver den ena dagen, hissade upp min statssekreterare Sjöanders inlägg i en Malmödebatt som något alldeles specifikt sensationellt – nu hade hans statsråd fått en ordentlig tillrättavisning, eftersom Sjöander i programpunkten Pejling i Malmö hade sagt att enligt hans mening var det naturligt att skattekommittén tittade på detta förslag. Den som gör sig besväret att läsa igenom min partikongress protokoll från i fjol höst finner ju, att jag inför kongressen har utlovat att den här idén som Olhede och Allan Larsson lanserar skall prövas i den sittande skattekommittén. Jag gick t. o. m. så långt att jag rekommenderade kommittén att göra det så allvarligt att man efter det att förslagen hade prövats skulle ha möjligheter att i ett större forum bland mitt partis medlemmar få säga sin mening om dessa frågor.

Nåja, glädjen är ju stor i Kapernaum över de små glädjeämnen som då och då uppstår, och följaktligen behöver jag inte diskutera mer om det här. Men skall jag fundera litet närmare på det, kan jag väl säga som så, att det är ett intressant uppslag. Jag provade det faktiskt 1972, när vi via en arbetsgivaravgift på 2 procent skapade möjligheter till den skattesänkning som har startats fr. o. m. början av innevarande år. I litet format har det här alltså redan prövats – enligt min mening med ett ganska gott resultat. Jag avslöjar ingenting om jag säger att innan den prövningen

gjordes av riksdagen föregående vår hade det försiggått diskussioner mellan LO-folket och mig; så där riktigt purfärsk är alltså inte tanken.

Detta är naturligtvis en intressant tanke ur många synpunkter. Om man t. ex. är på det klara med att det finns ett visst utrymme för lönehöjningar och förhandlar sig fram till detta, så skulle man säga: "Vi avstår från att utnyttja detta utrymme för lönehöjningar. I stället vill vi ha det utrymmet i form av skattesänkningar." Ur arbetsgivarsynpunkt skulle det hela sakligt sett vara ganska neutralt och likartat. Kostar en arbetsgivare på sig 6, 8 eller 10 procent i lönehöjning, kostar han på sig hälften av detta i lönehöjning och den andra hälften i arbetsgivaravgift eller tar han alltihop i arbetsgivaravgift, så bör resultatet sett ur kostnadssynpunkt vara helt neutralt. Det spelar följaktligen ekonomiskt ingen roll för honom.

Men jag är medveten om att den här idén för med sig komplikationer. Jag tror det är ganska svårt för en facklig förhandlare att, när han har förhandlat fram det utrymme som finns, gå tillbaka till sin avtalskonferens och säga: "Jag förhandlade fram ett utrymme på så och så mycket, men jag kommer inte hem till er med det utrymmet i lönehöjningar, utan i stället med ett förslag om att vi skall tala med regeringen om att få det utrymmet i skattesänkningar."

Nu är det möjligt att jag bara presenterar en rent personlig mening, men jag tror inte att fackföreningsmännen, som har en allmänt traditionell uppfattning om hur löneförhandlingar skall gå till och vad som skall komma ut ur löneförhandlingarna, så där utan vidare skulle vara beredda att begrava den traditionella uppfattningen, så att ett helt nytt utspel skulle få en omfattande accept. Jag lade också märke till att Allan Larsson i en debatt -- där herr Burenstam Linder hade möjlighet att för hela svenska folket även avslöja sin oförmåga att begripa vad det var fråga om -- konstaterade att här hade han inte ens på allvar talat vid sitt förbunds ledning och följaktligen kunde han bara tala för sig själv och icke för fackföreningsrörelsen.

Jag har emellertid ingenting emot att den här debatten fortsätter. Jag har ju själv praktiserat metoden i fjol -- och med ganska gott resultat, tycker jag. Jag är medveten om svårigheterna att föra fram den som en genomgående linje, men på sätt och vis är det ändå ganska stimulerande när folk går upp och djärvt och oförskräckt annonserar nya grepp i de här frågorna, som självfallet berör utomordentligt livsviktiga intressen.

I detta sammanhang har sedan Gunnar Nilsson fått en -- jag gissar -- för honom själv alldeles överraskande publicitet. Jag tog med mig folkpartiets ledande pressorgan, tidningen Expressen, av den 22 februari. Glädjen stod så högt i tak hos den tidningen att jag förutskickar att det var stabilt byggda redaktionslokaler när den här ledaren producerades. Här säger man nämligen ifrån att det var en dramatisk innebörd av Gunnar Nilssons utspel: "Han underkänner den skattereform som det socialdemokratiska partiet gick till val på 1970. Han underkänner den nya reform som genomdrevs i våras." Detta sägs vara en förklaring från hans sida -- och nu har han här identifierats med hela Landsorganisationen -- där han följaktligen tog avstånd från den socialdemokratiska skattepolitiken.

Vidare skriver man: "Skatten på en inkomstökning är så hög att det får orimliga effekter för vanliga löntagare, säger LO nu. Skattesystemet måste göras om i samband med nästa avtalsrörelse om avtalen ska kunna ge vanliga arbetare en verklig standardhöjning." Det hela är således klappat och klart enligt Expressens uppfattning.

Gunnar Nilsson underkänner konstruktionen av bostadsbidragen i samma veva som han underkänner skattesystemet enligt Expressen. Och så säger man: "Efter att ha blåst på både när det gällde skattereformen och bostadsbidragen lämnar LO nu socialdemokratin i sticket." Ja, det är ju litet hjärtlöst om det skulle vara på det här sättet. Men dess bättre är det naturligtvis inte alls så, utan detta är önsketänkande som har så svallat över hos de partipolitiskt aggressiva Expressenjournalisterna att det inte har blivit någon måtta på vad man kan dra för slutsatser av det inlägget.

"Det kan inte ha varit lätt för Gunnar Nilsson" -- säger man och klappar honom på axeln -- "att förmå sig själv att ta tjuren vid hornen. Men han har insett att LO står i en helt omöjlig situation" om man nu inte lägger om politiken.

"Därför tömmer Gunnar Nilsson bägaren med den bittra medicinen i botten: det han föreslår är i realiteten precis den rundabordskonferens som oppositionen i åratal krävt" men som socialdemokratin med spott och spe har satt sig emot.

Ja, vore det här sant skulle jag gratulera er för att ni har fått en av fackföreningsrörelsens förnämsta och intellektuellt och i andra avseenden briljantaste krafter så helt över på den borgerliga oppositionens sida som framgår ur den här ledarartikeln. Det är naturligtvis inte alls så. När han nu har utnyttjats för ett inlägg som alls inte innehåller något underlag för den här beskrivningen, blir han förmodligen helt enkelt tvingad att gå ut och säga vad han har sagt och vad han har menat. Jag skulle inte alls bli överraskad om han en vacker dag gör det. Då är det ju slut med glädjen hos er, men då får ni väl försöka hitta på någonting annat i stället.

Jag skall säga några ord till herr Hermansson. I dagens debatt har ju arbetslösheten varit ett av de ledande inslagen. Den var det den 31 januari och i höstdebatten, och det har den varit under alla våra ekonomiska debatter -- med fullt skäl, menar jag, eftersom det gäller en så vital fråga för oss alla. Då säger herr Hermansson att om man inte talar om arbetslösheten så menar tydligen socialdemokratin att problemet försvinner. Jag vet inte vad herr Hermansson har fått för underlag för det beskedet. Vi talar om arbetslösheten varje gång vi debatterar ekonomin och därtill anknutna frågor, möjligen med den nyanseringen att vi försöker beskriva arbetslösheten, att vi erkänner att vi inte accepterar den i den omfattning som har gällt de senaste åren men ändå försöker säga att rätt skall vara rätt. Och finns det vissa motiveringar och förklaringsgrunder till att vi inte har kommit till rätta med arbetslöshetsproblemet, så bör man rätteligen också ha möjligheter att anföra detta.

Nu skall jag inte upprepa mig. Jag skall inte ta upp diskussionen om de gifta husmödrarna som på grund av lokalbundenheten till mannens sysselsättning väl kan anmäla sig både som arbetssökande och som latent arbetsökande -- de blir ju alla arbetslösa i oppositionens argumentering

– men som det inte i någon konjunktur finns möjlighet att placera. Inte heller skall jag vidare utveckla – jag har gjort det många gånger förr – vissa förklaringsgrunder när det gäller ungdomen. Jag inskränker mig till att säga att arbetslösheten under 1972 varit precis 1 procent högre än den borde vara. Vi har i sysselsättning i vårt land närmare 4 miljoner människor, och 1 procent av det är 40 000. Reducerar man följaktligen arbetslösheten med 40 000 – ja, då är vi nere i den sysselsättning som vi hade under alla de år vi räknade med god sysselsättning och t. o. m. överfull sysselsättning.

Nu skall vi naturligtvis inte tolerera heller denna procent. Vi kan i och för sig någon gång säga -- jag har nog gjort det – att vid en internationell jämförelse finner man att den svenska arbetslösheten är låg på grund av att man på många andra håll inte har samma ambitioner som en socialdemokratisk regering utan tolererar en högre arbetslöshet. Framför allt – och det bör understrykas -- är den svenska sysselsättningen hög. När det gäller just kvinnans rätt att gå ut och ta ett förvärsarbete håller vi en sysselsättningsgrad, relaterad till befolkningen, som är 5 procent högre än för närmast jämförbara nation.

Herr talman! Jag är ledsen om jag på nytt börjar utveckla denna fråga jag har gjort det många gånger tidigare – men jag kan inte utan vidare låta detta stå oemotsagt.

Jag minns hur det var 1968, när vi hade en liknande situation. Jag hade nöjet delta i en TV-debatt en vecka för valet, och åtskilliga av de partiledare som i dag står här i talarstolen var med i den debatten. Jag behöver inte ta tillbaka någonting om jag säger att 80 procent av den debatten -- som alltså hölls en vecka före valet -- var ingenting annat än ett klagomål i precis samma tonarter som nu om hur den ekonomiska politiken hade misslyckats och om hur detta misslyckande hade fört med sig svårigheterna på arbetsmarknaden. Jag vill inte säga – nu kanske jag låter litet elak – att det var så mycket av hjärtats ambitioner där bakom utan det var mera av de partipolitiska och opportunistiska förväntningarna, att kan man slå socialdemokratin i huvudet med *denna* fråga, så borde man väl ändå ha lagt det väl till rätta för sin egen politiska framgång i det kommande valet.

Nu visade det sig att vid valet 1968 slöt det svenska folket upp bakom socialdemokratin på ett mer förnämligt sätt än sedan början av 1940-talet – jag får gå så långt tillbaka för att hitta ett liknande valresultat. Jag kan bara dra en slutsats av detta: Är det så att svenska folket konfronteras med arbetslöshetens elände, så håller man inte Bohman, Helén och Fällidin i näven – det är alldeles för osäkert – utan då söker man sig till det arbetarparti som under alla tider har haft sysselsättningen som den stora och dominerande frågan. Det är på det sättet. Man tror inte på er propaganda: det fick vi bevis för 1968. Och jag tycker att vissa fackliga val under de senaste veckorna faktiskt ger mig rätt att säga, att på den punkten har inte svenska folket ändrat sin allmänna uppfattning.

Herr Hermansson tog sedan upp den teoretiskt och ideologiskt mycket intressanta frågan huruvida man med ett kapitalistiskt system över huvud taget kan undvika kriser, lågkonjunkturer och arbetslöshet. Det system som vi har, alltså med fri företagsamhet och ett i långa stycken av staten

okontrollerat näringsliv som både i god och dålig mening präglas av vinstintresse – kalla det gärna så – är det system som tillämpas i den dominerande, den industrialiserade och den mest avancerade delen av världen. Det är där vi hör hemma – om jag med den avancerade delen då menar vanlig ekonomisk standard. Man kan ha andra uppfattningar om vad som är ett avancerat samhälle, men om jag här håller mig till ekonomisk standard, så står jag för vad jag säger. Och i det samhället tror jag man måste räkna med att kriser kommer och återkommer, även om de inte blir lika djupgående som de har varit tidigare. Det ligger något av en ofrånkomlig logik i det. Om man sätter sig ned och funderar över orsakerna till detta, så kommer man fram till att kriser förmodligen kommer att uppstå även i framtiden. Men där finns det en balanserande faktor, nämligen den att statsledningarna i dag, oavsett politiskt hemvist, inte kan tolerera vad man ansåg sig kunna tolerera på 1920- och 1930-talen. Även en konservativ regering – jag säger det, herr Bohman – måste i dag erkänna att man inte kan mäla sig fri från ansvaret, om lågkonjunkturen slår igenom i en oacceptabel arbetslöshet.

Nu finns det självfallet graderingar där. Jag berörde den saken nyss, när jag gjorde den internationella arbetslöshetsjämförelsen. Ett arbetarparti är alltid mera ambitiöst i sysselsättningsfrågorna än vad borgerliga partier och en borgerlig regering kan vara. Tro mig, det är på det sättet! Men jag vill inte fränkänna heller en borgerlig regering ett visst ansvar i det fallet. Även den känner skyldighet att ingripa i lågkonjunkturer och gör det också. Jag hoppas att man från statsledningarnas sida så småningom skall bli mer och mer ambitiös i det hänseendet, oavsett vad man har för politisk uppfattning. Och då kommer vi att få leva med ett system, där den fria delen markerar av svängningar upp och ner och där det allmänna får gå in och fylla på i svackorna och dämpa i den hetare uppgången för att på det sättet få en utveckling som inte stör förhållandena alltför mycket.

Man kan naturligtvis säga att detta system och dessa konsekvenser inte förekommer i de totalitära länderna. Jag kan acceptera även ett sådant konstaterande. Men då får man ju väga inte bara för- och nackdelar på sysselsättningssidan utan också för- och nackdelar på så många andra sektorer i samhällsutvecklingen som karakteriserar det ena eller det andra systemet. Och i de fria demokratierna sätter vi ju pris på att vi har möjligheter att föra en fri debatt. Även om det många gånger kan vara litet påfrestande att sitta och lyssna på herrarnas inlägg från kammarens talarstol vill jag ärligt säga att samhället inte skulle vara riktigt, om ni inte hade möjligheter att kritisera regeringen, och om ni inte i en öppen valdebatt fritt och ogenerat inför svenska folket fick försöka värva anhängare för era idéer. Jag säger detta även om jag från mina utgångspunkter naturligtvis tycker att idéerna är dåliga och att era kommentarer till den förda politiken inte är riktigt ärliga utan väsentligt överdrivna. Men trots allt sätter vi pris på tryckfriheten, mötesfriheten och den politiska friheten, och den är ju inte tillgänglig i de totalitära staterna. Här har man att väga för- och nackdelar mot varandra. Man kan naturligtvis under en allmän diskussion om det socialistiska samhället skapa visioner av att det fungerar på ett ur alla synpunkter solidariskt sätt

medborgarna emellan och att friheten är befintlig därför att alla medborgare tänker ungefär likadant. Då bortser man från hur människorna egentligen är beskaffade. I den stora internationella politiska idédebatten upplever vi i dag att det finns en kinesisk-kommunistisk uppfattning om Sovjetunionen som en imperialistisk stormakt, farlig för den rena socialismen, som kineserna enligt Maos läror företräder.

Problemet är så oändligt mycket mera komplicerat än man kan tro när herr Hermansson skisserar det på ett så enkelt sätt som han gjorde. Herr Hermansson är ju en intellektuellt utrustad man som har skrivit och talat mycket om detta – därför tycker jag att hans inlägg i dessa avseenden var alltför grovt och alltför litet nyanserat.

Så länge vårt samhälle kalla det kapitalistiskt, demokratiskt-socialistiskt eller helt enkelt blandekonomiskt, vilket som passar – behåller sina frihetsvärden, den fria debatten, den fria kritiken, den partipolitiska organisationsrätten och rätten till idékamp, är detta samhälle enligt vår mening att föredra framför det totalitära samhället, även om man i det senare genom att avskilja sig från den övriga världen kan eliminera de konjunktursvackor som av och till uppstår i den internationella fria ekonomin.

Herr Hermansson tog upp frågan om valutakrisen och vände sig direkt till mig för att få några kommentarer på den punkten. Även andra talare har berört den. Jag vill inte utan vidare tala om devalvering i samband med den kursanpassning som vi har gjort i fråga om den svenska kronan, och på den punkten har vi fått ett klart gehör från näringslivet, från de fackliga organisationerna och från två av de borgerliga partierna. Den enda nyansen i debatten stod det moderata partiet för, som tyckte att man inte borde fixera pariteten utan låta den etablera sig själv genom att låta kursen vara flytande någon tid framöver. Herr Hermansson frågade från den utgångspunkten varför vi i så stor utsträckning har fixerat den svenska valutareserven till dollarn. Även om han inte direkt ställde frågan måste den ligga bakom hans fråga, varför riksbanken och den svenska regeringen accepterar regelsystemet för stabilisering av de internationella valutorna baserat på dollarn som transaktionsvaluta och transfereringsvaluta. Herr Hermansson frågade sig varför vi över huvud taget gick med i Washingtonöverenskommelsen av den 18 december 1971. Det är herr Hermansson rätt fundersam över.

Med en internationell handel som ständigt expanderar måste det finnas en bärande valuta som fungerar som transaktionsvaluta i den internationella handeln. Tidigare var det fördelat på två; så länge det engelska imperiet var ett imperium fungerade även pundet som reservvaluta. Sedan England fått stryka på foten och blivit en nation bland övriga europeiska nationer, fick den amerikanska dollarn överta dess roll helt enkelt därför att det här rör sig om en kontinent, som utan alla diskussioner är den dominerande i avseende på ekonomisk styrka och inflytande på det jordklot där vi befinner oss. Dollarn blev alltså vår reservvaluta.

Jag vet inte vilken annan valuta man skulle kunnat använda; schweiziska francs eller tyska mark är för små valutor för att kunna överta rollen som reservvaluta i den internationella handeln. Det är bara

dollarn som kan fylla den uppgiften, såvida man inte kan komma fram till någon internationell valuta i en eller annan form som gradvis skulle kunna ersätta dollarn och bli en balansfaktor i det avseendet. Vi har dragningsrätterna – SDR – och den monetära fonden, som vid årliga konferenser diskuterar i vad mån det systemet kan byggas ut och bli ett komplement till dollarn. Men systemet kan byggas ut bara om det blir en internationell överenskommelse om att göra det. Vi har en ganska god början, och i de internationella debatterna har vi deklarerat vår uppfattning att vi självfallet vill fortsätta denna utbyggnad för att på den vägen dimensionera ner dollarns i dag, även enligt min mening, alldeles för dominerande ställning. Men man kan inte i dag ersätta den med någon annan nations valuta.

Inte heller ersätter man den med något slags återgång till guldmyntfot eller förankring i guld. Om jag inte minns fel hade herr Hermansson i ett radioeko en morgon strax efter dessa dramatiska händelser några funderingar i den riktningen. Jag tror att herr Hermansson efter att ha tänkt något närmare på detta inte är beredd att vidhålla den uppfattningen. Det finns andra som frågat mig, bl. a. i långa brev, varför man inte har förankrat den svenska valutareserven i guld. Men guldet hade ju ända tills för ett par år sedan sin värdemässiga förankring i de övriga valutorna genom att det var knutet till ett visst pris på dollarn, och dollarn i sin tur var förankrad i övriga kurspariteter. Vid den första amerikanska devalveringen släpptes detta. Det är riktigt att vi i dag har fått en våldsam stegring av guldpriset. Två nationer i världen profiterar på en sådan här guldprisstegring, det är Sydafrika och Sovjetunionen. Dessa båda nationer är producenter av guld.

Jag tycker nog, även om dansen kring guldkalven är nära nog lika gammal som mänskligheten, att det bör vara ett uttryck för avancerad civilisation om man kommer från den förankringen och kan skapa ett system där guldet ställs vid sidan om de internationella valutapariteterna.

Jag skall gå över till en annan fråga, som kanhända inte har annat än bakomliggande förbindelser med utskottsbetänkandet och därtill hörande reservation. Från oppositionens sida ställer man sig ibland upp och säger att vi skulle ha likviderat den svenska ekonomin på ett helt annat sätt redan 1971 – då hade situationen varit annorlunda i dag, framför allt på arbetslöshetssidan. Jag är litet generad över att återropa Handelsbankens information – jag har inte brukat använda mig av det materialet vid mina ekonomiska funderingar. Men här slår man fast så sent som i februari månad 1973 att verkstadsindustrin under 1971 faktiskt fortfarande hade ett hyggligt år och att stapelvaruindustrierna började repa sig under 1972.

Om jag gör en liten rekapitulation – en sådan har gjorts tidigare här i dag – av vad som hände på hösten 1971, kan jag konstatera följande. Efter en etablerad arbetsfred på några år framöver trodde vi alla att svenska folket inte längre skulle vara lika intensivt i sitt hushållssparande som det var under det oroliga året 1971, innan avtalet träffades. Vi sade oss väl också, att om vi skall angripa arbetslöshetsproblemen, skall vi göra det med den metod vi anser vara den riktiga. Så framlade regeringen ett förslag, som låg i variationen 5–7 miljarder kronor och som i allt väsentligt innebar riktade selektiva åtgärder för att angripa arbetslösheten

där den uppstod.

Från borgerlig sida sade man självfallet inte nej till detta förslag. Men uppe på detta förslag lanserade de borgerliga sitt förslag om den generella skattesänkningen både till företag och till konsumenter. Med det påslaget på ytterligare 4–5 miljarder kronor skulle man naturligtvis ha laddat upp en likviditet, som blivit omöjlig i det konjunkturperspektiv vi nu har framför oss. Om ni haft så mycket kurage att ni yrkat avslag på regeringens selektiva stöd och velat ersätta det med det generella stödet, skulle jag ha haft större respekt för er. Men att så här utan vidare slicka i er de 5–7 miljarder kronor som regeringen gick ut med för att motarbeta arbetslösheten där den uppstod och sedan försöka backa på det med ytterligare ett visst antal miljarder kronor visar, det vågar jag säga, en ansvarslöshet som inte är av denna världen.

Vad har vi att möta för situation just nu? Vi har haft en kreditexpansion, bl. a. betingad av att riksbanken medvetet och med regeringens sanktion bakom ryggen har fört en mycket liberal kreditpolitik med förhållandevis lågt pris på pengarna och riklig kreditexpansion. Den kreditpolitiken har förstärkts av underbalansen i statsbudgeten, som för budgetåret 1972/73 väl kommer att röra sig om 7,5 miljarder kronor och är tillräckligt stor även under 1973 och 1974, när vi alla är överens om att vi har att möta en uppgående konjunktur och ett perspektiv, där den likviditetsökningen kan vara besvärande.

Till detta kommer att vi på grund av en reducerad import och en förhållandevis väl uppehållen export – ett uttryck för den internationella efterfrågan – har fått en förstärkning av valutareserven, som ligger mellan 2 och 2,5 miljarder kronor på ett år. I varje fall herr Dahlén såsom ledamot av fullmäktige i riksbanken vet ju att varje krona i det sammanhanget är detsamma som motsvarande likviditetsökning ute i det svenska ekonomiska livet. Till detta kommer sedan det stödköp av dollar som den svenska riksbanken, lojal mot den Washingtonöverenskommelse som träffades i slutet av 1971, gjorde för att mota spekulanterna. Tyvärr lyckades man inte. Men de nationer som anslutit sig till den uppgörelsen gjorde en verklig kraftansträngning för att möta dem. Detta stödköp har ytterligare likviderat den svenska marknaden, kanske med någonting mellan 0,5 och 1 miljard kronor.

I detta läge, herr talman, möter jag en opposition som dels är överens med mig att konjunkturuppgången är på väg, dels är överens med mig om att man bör försöka bekämpa inflationen och hålla prisstegringen så låg som möjligt, dels till allt detta slår sig för bröstet och utbrister: Hur mycket bättre skulle det inte ha varit, om vi hade haft 4 miljarder kronor till, cirkulerande i form av likviditet i det svenska näringslivet! Hur mycket bättre kan det inte bli, säger man vidare, om den svenska riksdagen godtar alla de motioner som av naturliga skäl förs fram under en valrörelse och som finansdepartementet, med den ambition som där finns, nu har räknat samman. Därvid har emellertid vi i finansdepartementet konstaterat att de skulle få en statsfinansiell effekt, som för budgetåret 1973/74 – dvs. det år när ni anser att högkonjunkturen väl äntligen skall vara etablerad – innebär en försämring av budgetsaldot samt en ytterligare statlig upplåning: en ytterligare likviditetspåspädning

med dryga miljarden enligt moderaternas förslag, med en styv halv miljard enligt folkpartiets förslag, med en och en halv miljard enligt centerpartiets förslag och med två miljarder enligt det kommunistiska förslaget.

Vi har tagit med de motioner som är partiauktoriserade, och publikationen finns här – nu lika väl som tidigare år – till kansliernas förfogande för en närmare granskning; ni brukar ju efterlysa det. Ni får alltså den här publikationen, men sedan hör jag aldrig något mera av er, vilket väl måste innebära att när ni har studerat vad ni själva har ställt till med har ni blivit så generade att ni helst inte talar mera om detta, i varje fall inte i en sådan samlad form.

Men, herr talman, det räcker inte med detta. Samtidigt som man fyrar på under brasan ställer man sig upp här och kräver garantier för att det inte blir några kreditåtstramningar och att det inte får vidtas några åtgärder för att via penningpolitiken bromsa en konjunkturuppgång som måste bromsas ur stabiliseringens synpunkt, ur prisstabilitetens synpunkt och ur den allmänna ekonomiska hälsans synpunkt.

Det här problemet med skatterna är det frestande att komma tillbaka till i ytterligare någon liten omgång.

Vad jag har lagt märke till från oppositionen i både tal och skrift under de senaste veckorna är hur förtjust man har blivit i fiktionen, att ett nytt skattesystem löser alla problem. Man kan inte i nog starka ordalag uttala sitt fördömande av det nuvarande skattesystemet. Man kräks på det varje gång man talar och skriver om det, och man säger att det är så till den milda grad misslyckat att det helt enkelt är en oformlighet. Och så slutar man med att säga: Vi måste ha ett nytt skattesystem! Har ni egentligen tänkt på vilken propaganda ni gör med detta? Ni ger ju den icke-initierade åhöraren den föreställningen att ett nytt skattesystem skulle vara förmånligare för den enskilde skattebetalaren, men det kan ju bara bli förmånligare för den enskilde skattebetalaren, om det innebär en skattereduktion för honom. När vi har utgifterna förankrade i statens budget, och när ni själva genom era motioner oförskräckt laddar på ytterligare miljarder på dessa utgifter, hur kan ni då gå ut till Sveriges allmänhet och påstå, att om vi bara får ett nytt skattesystem, blir det mycket bättre? Detta skall då uppfattas på det sättet, att det kommer att bli lindrigare skatter. Men lindrigare skatter innebär också mindre inkomster i statskassan och mindre inkomster till kommunerna. Är det ens någon borgerligt ansvarig kommunalman som vågar gå ut till väljarna och garantera att ett annat skattesystem skulle ge lägre kommunalskatter? -- Såvida han inte är så pass ogenerad att han säger: Detta lovar jag, men då menar jag naturligtvis att finansministern skall sulagera mig för detta, eftersom jag ju under alla förhållanden måste ha pengarna.

Man klagat på marginalbeskattnings effekter, vilket är mänskligt när man konfronteras med dem. Men om man som herr Bohman skriver motioner om att ingen marginalskatt borde få överstiga 50 procent av inkomsten, ställer man ut en växel på att statskassan kommer att bli av med en enormt stor summa pengar. 500 miljoner första året och 2 000 miljoner som sluteffekt. Detta måste då tas in på något annat i stället.

Marginalskatten är till sin konstruktion sådan, att den slår hårdare ju högre inkomsten blir – jag är medveten om att vi har ett skikt bland normalinkomsttagarna, där förändringen är obetydlig. I princip fungerar den dock på det sättet. Om man tar en låginkomsttagare med 15 000–20 000 kronor eller någon annan som har 40 000–50 000 kronor, blir marginalskatten för dem inte densamma. Vill man då lindra marginalskatten, måste man i stället skaffa in pengarna på andra vägar. Jag skall inte vara så arrogant att jag säger att ni med detta beställer en skattechöjning för de lågt avlönade, men ni måste ju ändå angripa problemet genom att kräva en skattechöjning av den indirekta beskattningen, dvs. en ökad moms, vilken naturligtvis drabbar även de lågavlönade. Här kan man dock, vilket vi även tillämpat, eliminera de värsta olägenheterna genom ökade sociala engagemang.

Man kan naturligtvis reducera marginalskatten, om man är beredd att lyfta över motsvarande inkomstbehov – jag ser det från statsbudgetens synpunkt – på företagarna i form av en arbetsgivaravgift. Detta kan vara en lösning. Det går emellertid inte att gå ut och säga att vi skall ha ett annat skattesystem, varigenom allting löser sig. Då får ni med lögn, dikt och ofullständiga informationer. Ni måste gå ut och säga att varje förändring av skattesystemet ändå slutar med att man måste ha in lika mycket pengar till stat och kommun som i dag. Vill man ha ett nytt skattesystem blir det bara fråga om att tillämpa en ny teknik för att ta ut pengarna. Man skall göra det på andra vägar i stället för att göra som nu. Säger ni det för ni en öppen och ärlig debatt gentemot väljarna.

Herr Bohman kan då säga: Ja, men vi skall ju spara. Det har i debatten tidigare i dag raljerats om att finansministern i debatten den 31 januari sade att han på de ungefär 66 miljarder som budgeten omsluter har möjlighet att spara någon miljard. Men jag vill inte ställa ens den garantin så länge det inte finns en majoritet i denna kammare bakom regeringen som parti. Då kanske man skulle kunna diskutera om det går att spara en miljard.

Vi har varje år ett förtvivlat arbete med att kämpa ned de borgerliga överbudena i de små detaljer som dyker upp i utskotten och i de stora frågorna som de presenteras och via utskotten kommer fram till kammaren. Vilka besparingar vill man då göra? Jag tror att det var herr Dahlén, som här raljerade med att säga: Det har nu gått 40 år och herr Sträng har inte lärt sig någonting om den aktiva konjunkturpolitiken; den är så skral som den kan vara.

Jag har tidigare sagt att de ekonomiska vetenskapsmännen för 40 år sedan arbetade efter en samhällsbild som inte gäller i dag. Det går inte att åberopa en ekonomisk filosofi och tro att denna skulle vara användbar efter fyra decennier i ett samhälle och i en värld som är så radikalt annorlunda än den värld som fanns på 1920- och 1930-talen.

Sedan vill jag, herr talman, i allra största korthet försöka kommentera vad herr Fäldin anförde i sitt inlägg.

Han svängde sig med en del uttryck och sade att regeringen står handfallen. Samtidigt konstaterade han att exportutvecklingen nu börjar bli positiv. Det sista var intressant för det var faktiskt ett försök att bedöma utvecklingen även i framtiden. Han säger: Befarar man inte nu på

grund av en anspänd konjunktur – jag fattade honom i varje fall på det sättet – att man av rädsla för prisstegringar ute i världen får en speciellt svår situation, eftersom prisstegringslakten där smittar av sig på vår inhemska prisstegringstakt över import- och exportpriser? Ser man på det gångna året är det ju ingen tvekan om att en importprisstegring på 7,5 procent och en exportprisstegring på några procent därunder spelade en väsentlig roll när det gällde att konstituera den prisstegring vi fick ta för vår egen del.

Det kan naturligtvis ligga någonting i den betraktelsen. Om man ute i världen säger sig att man inte kan acceptera en prisstegring som är så markant som den har varit under de senaste åren, så kan jag nämna att Sverige i varje fall under 1972 legat i botten i den internationella prisstegringskurvan. Under åren 1970 och 1971 låg vi väl någonstans i mitten. Varje gång man analyserar sådana här kurvor bör man göra vissa justeringar med hänsyn till självbestämda prisstegringar i den meningen att man får reflexerna av ökade indirekta skatter avläsbara i prisstegringarna.

Det är klart att om man ute i världen i valet mellan sysselsättning och arbetslöshet å ena sidan och prisstegringsriskerna å andra sidan säger sig att prisstegringsriskerna är de mest besvärande, då kan man befara en medveten strävan att minska aktiviteten för att lindra prishöjningarna och således vara beredd att tolerera den högre arbetslöshet som blir följden av detta.

Jag har många gånger under ekonomiska debatter med ekonomer av facket diskuterat dessa frågor. För min del har jag sagt att vi självfallet påverkas av en sådan internationell utveckling men att vi för Sveriges vidkommande ändå kommer att sätta sysselsättningen med prioritet före priskonsekvenserna. Det kan vi inte underlåta, har jag sagt, och jag kan säga detsamma nu.

Herr Fälldin yttrade en del obetänksamma saker. Han sade att regeringen ej har som förstahandsmål att klara sysselsättningen. Jag betraktar det som en fräck insinuation som han inte själv har hittat på. Jag skulle känna herr Fälldin illa om jag trodde det. Alla skall ha jobb, säger herr Fälldin, på den öppna marknaden. Därför lanserar vi linjen med 100 000 nya jobb, ett nytt jobb på varje företag, säger han vidare. Det där låter klatschigt, men det är omöjligt att omsätta i praktiken. Skall Volvo anställa en ny man, skall varje liten handlare ute i bygden anställa en ny man, skall varje åkare som råkar ha en lastbil anställa en extra chaufför som sitter bredvid den andre som kör bilen? Herr Fälldin förstår att det här är en omöjlig frågeställning och försöker i sitt inlägg beskriva det så att det här egentligen bara var en illustration till vad han menade, men det var ett enkelt sätt att illustrera en tanke som varje åhörare skulle begripa, hur oerfaren denne än var.

Jag skulle dock vilja varna herr Fälldin för att driva förenklingskonst alltför långt. Går han ut och säger att man löser den här frågan enkelt genom att varje företag – och vi har 100 000 företag – anställer en ny man, då försätter han sig i varje seriös debatt i en helt omöjlig situation. Med den äldre statsmannens omvårdnad om alla unga partiledare som har framtiden för sig vill jag självfallet varna honom för att gå ut

med den här enkla redovisningen. Han blir tvungen att nyansera den om han skall bli tagen på allvar i sina inlägg. Det här kan bli besvärligt för herr Fälldin om man tar honom på orden. Den 31 januari stod jag och citerade här ur en tidning hur man bland böndernas ekonomiska föreningsrörelse klappade ihop en hel del företag nere i södra Sverige till en enda stor företagsenhet. På den rationaliseringen skulle man tjäna 20 miljoner. Hade herr Fälldin räknat in de företag som läggs ner bland de företag som var och en skulle anställa en ny man, eller skulle dessa överföras till det koncentrerade och sanerade företaget? Ja, för man den filosofin då får man naturligtvis gå på akord med ambitionerna, som väl i övrigt i och för sig är seriösa, nämligen att genom en rationalisering spara pengar och effektivisera verksamheten.

Vi får inte flytta folk, säger herr Fälldin, vi måste flytta företag. Det är precis samma enkla presentation utan den nyansering som det verkliga livet ändå ständigt uppvisar. Den där koncentrationsprocessen som jag den 31 januari gav exempel på och som jordbrukarna står för, den angriper jag inte. Jag minns att herr Fälldin blev irriterad när jag anförde detta, men jag sade ju ifrån att jag accepterade det. Alla företag är ju underkastade detta ofrånkomliga faktum att i den situation de befinner sig driva sitt företag rationellt. Men då får man också konstatera att vi får fortsätta med att flytta folk. Jag vet att man inom arbetsmarknadsstyrelsen är bekymrad över det motstånd man möter i den rörlighetsstimulerande politik som ändå måste bli ett inslag i den aktiva arbetsmarknadspolitiken därför att herr Fälldin och andra far land och rike omkring och säger, att nu skall inga människor flyttas längre, nu skall det i stället bara flyttas företag. Ja, är Sveriges jordbrukare, där herr Fälldin ju ostridigt är den politiska ledaren, så där utan vidare beredda att flytta sina företag från södra delarna av landet upp till glesbygderna i Norrland? Naturligtvis inte. Det vore vansinnigt om man försökte sig på det. Man måste väl ändå se denna verksamhet som den är och inte svänga sig med patentklychor för att bara ta enkla, populära, politiska poäng.

Men ännu en gång, herr Fälldin – han har ju ett par repliker: Jag anklagar inte bönderna för deras koncentrationsprocess. De har rättighet att föra den precis på samma sätt som industrin har rättighet att göra det. Skall vi ha ett näringsliv som skall motsvara de förväntningar vi har på framtiden så kommer den rörligheten att fortsätta – det vore rätt barnsligt att tro någonting annat.

Ja, fru talman, hur många gånger har jag inte – gångerna är oräkneliga – stått i statsrådsbanken och bemött de här idéerna om en s. k. stabiliseringskonferens som man efterlyser. Idén kommer regelmässigt tillbaka i alla reservationer till finansutskottets betänkande. Den dyker upp med jämna mellanrum även i andra sammanhang. Det ställs den frågan här om politikerna skulle få vara med. Jag minns att folkpartiets ledare, herr Helén, för någon tid sedan ställde sig upp i talarstolen och flott och generöst gjorde det erbjudandet: Om det är så att det besväras på något sätt så kan vi naturligtvis uraktlåta att vara med i den här stabiliseringspolitiska konferensen. Huruvida man från oppositionens sida har samma uppfattning i dag det vet jag ju inte när de i sina tankar konstruerar det här sammanträdet.

Nu skulle det ju också bli så förnämligt att ett ekonomiskt-socialt råd skulle preparera och förbereda och i ett kansliarbete lägga till rätta de här svåra tingen. Sedan skulle de fackligt och politiskt ansvariga bara kunna slå sig ner och läsa papperen och säga att det här var ju riktigt, nu gör vi på det här sättet. Jag tror att man kommer att få uppleva en situation, där ett uppträdande enbart på den fackliga fronten kommer att föra svårigheter med sig. Jag skulle önska att man kunde komma fram till en enstämmighet över den fackliga fronten. Man har gjort många försök tidigare. Man har i regel inte lyckats. Jag önskar de fackliga representanterna all välgång och lycka i fortsättningen i det arbetet. Det vore naturligtvis ett framsteg, men jag är alldeles övertygad om att om vi som politiker skall delta i en sådan diskussion – jag har nämligen provat det några gånger – blir den en meningslös diskussion. Även om man drar långa växlar på vad Gunnar Nilsson i LO har sagt, så är jag övertygad om att han på denna punkt har exakt samma uppfattning som jag, att den seminarieövningen kan man både ha och mista.

Därmed, fru talman, har jag på ett kortare sätt än någonsin tidigare avverkat stabiliseringskonferensen, men jag kunde inte helt utesluta den.

Man har krävt och kräver i debatten reaktion från finansministerns sida när det gäller kollisionen mellan skatter och sociala bidrag och dess kombinationer. Vi är medvetna om detta. Även om vi försökt plana av de kommunala bostadstilläggen, så att fembarnsfamiljen mister sina sista hundralappar först vid en årsinkomst på 67 000 kronor, blir det ändå kollisioner mellan skatten som stiger progressivt och bidragen som faller undan. När dessa båda kurvor möts märks kollisionen. Man kan ha sina funderingar över hur detta skall ordnas.

Vi gör en upprensning i årets budget, när vi inbjuder riksdagen att räkna upp både arbetslöshetsersättningar och sjukersättningar till 90 procent av den normala lönen och sedan skattebelägger de ersättningarna. Då får man bort en ofullständighet, en inadvartens i det här systemet elimineras, och det tror jag är värdefullt. Vi kommer att fortsätta att fundera enligt dessa tankegångar; det har vi gjort sedan flera år tillbaka. I de direktiv som den sittande skattekommittén har att arbeta efter – där fru talmannen är en högst värderad och uppskattad ledamot – sägs uttryckligen att just problemet med skatteprogressivitetens möte med de sjunkande bidragen skall uppmärksammas i det utredningsarbete som kommittén har framför sig.

Slutligen ställdes en fråga – jag förenklar den något, men innebörden var denna: Varför håller regeringen långa, anonyma diskussioner utan att komma till sak? Varför talar inte regeringen om hur man skall lägga allting till rätta? Förklaringen är mycket enkel. I en värld som ser ut som den ser ut är det inte fråga om en viljeakt att lägga allting till rätta. Viljeaktens ambitionsnivå får vara att försöka lägga så mycket till rätta som över huvud taget är möjligt under de förutsättningar som är för handen. Men det är enkelt att från oppositionens sida rada upp klagomål i långa listor och fråga: Varför gör inte regeringen någonting? Har vi en handlingsoförmögen regering? Är den slö, slapp och likgiltig och bryr sig inte om att intressera sig för dessa frågor? Visst intresserar vi oss för dem, och det kommer varje regering att göra. Men eftersom man möter en

verklighet, där man sannerligen inte kommenderar fram någon harmonisk och idealisk tillvaro, kommer det alltid – skulle jag tro – att finnas mycket för en opposition att klaga över.

Jag vill ta upp några kommentarer till herr Dahléns inlägg. Det hade varit fördelaktigare, sade herr Dahlé, om vi hade följt med dollarn längre i nedskrivningen. Ja, det hade varit mera fördelaktigt för den svenska exportindustrin. Det hade varit mindre fördelaktigt för de svenska konsumenterna med avseende på prisbildningen. När vi lade oss på 5 procent var det helt enkelt för att få en kursjustering, som dels gav ett handtag till de svenska exportörerna, dels gjorde priset effekten på den inhemska marknaden på det hela taget neutral med hänsyn till att vi gentemot vissa länder får räkna med ökade priser på importsidan, gentemot andra länder sänkta priser på importsidan. Det blir effekten av att vi lagt oss mitt emellan. Jag kan väl säga så här i efterhand – jag har nämnt något om det tidigare också – att när vi följde dollarn 5 procent var det nog det längsta vi kunde följa den. Även om man teoretiskt kan säga att vi kunde gått ner 7–8 procent eller – om man verkligen velat gå de svenska exportörerna till mötes – följt dollarn helt, så har man inte trott på en svensk nedskrivning av den omfattningen. Vi avläser det i dessa dagar, när det sannerligen inte är så lätt att få omvärlden att tro att vår kursanpassning på halva vägen är den helt riktiga. Vi har i vårt land en så pass stabil och vederhäftig ekonomi, och den svenska kronan är i internationella sammanhang så pass respekterad, att jag försäkrar herr Dahlé att varje försök att följa dollarn längre ned skulle ha varit ett slag i luften.

Det måste löna sig att arbeta. Jag håller med om det. Dess bättre tycks svenska folket också ha accepterat detta. Tyvärr har vi under de senaste åren inte haft möjligheter att ställa arbete till förfogande till alla som velat arbeta, men att de skulle avhålla sig från att arbeta därför att "det inte lönar sig", som det heter i era slagord, har ingen som helst förbindelse med verkligheten.

Inflationen skall stoppas. Som jag nyss sade: I en fri ekonomi kommenderar man inte fram något stopp på inflationen, om man vill kalla det så. Så länge vi influeras av prisutvecklingen i vår omvärld, både på importsidan och på exportsidan, så länge vi måste ta konsekvenserna av lönejusteringar på områden där man icke produktivt mässigt kan kompensera lönestegringarna, får vi ta en prisstegring. Det är naturligtvis en fråga som man ständigt kan fundera över.

Jag vill säga till herr Bohman, när han nu är vänlig nog att sitta i bänken och se intresserad ut trots min långa utläggning, att i England gick ju hans partivänner in och satte sig i ansvarsställning, i regeringsställning. De hade och har ännu till skillnad mot socialdemokratin i vårt land en bastant majoritet bakom sig i parlamentet. De tog det politiska ansvaret med en löftespropaganda, som nu skändligen avslöjats. De skickade ut sina agitatorer bland husmödrarna och frågade dem: Är det inte hemskt med denna prisstegring? Jag vill se den husmor som ställer sig upp och säger att hon accepterar prisstegring på livsmedlen. De gavs föreställningen att ett ombyte från labour till konservativa i England skulle innebära ett stopp på prisstegringarna. Resultatet blev att England

under de senaste åren varit den ledande nationen på den internationella prisstegringslistan. De sade naturligtvis vidare att de skulle klara sysselsättningen och råda bot för arbetslösheten. Det har de inte gjort. De sade också att här skall den gamla, kända, riktiga ekonomiska filosofin få gälla. Det företag som inte hävdat sig i konkurrensen skall också få vika sig. De bästa skall få överleva, de skall ta hand om arbetskraften, de skall få ta hand om pengarna. Det skall bli en fin och fri ekonomi, progressiv, i en god tillväxttakt. Det var alla de gamla klyschorna, som herr Bohman som trogen eftersägare än i dag far omkring och sprider bland människorna. De konservativa har fått gå tillbaka på varje punkt. De har fått ingripa i näringslivet med subventioner och stödåtgärder. Vad har de åstadkommit efter denna storståtliga regeringsförklaring? Verkligheten har desavuerat dem på varje punkt. Dessutom har de lyckats ställa till med en social oro bland de löneanställda som knappast har någon motsvarighet annorstädes i Europa. Det är sannerligen inget föredöme. Och när man har ett praktiskt exempel, och ett praktexempel, på vilken distans det är mellan de här storståtliga deklARATIONERNA och att hantera politiken i dagens verklighet, så är måhända – även om herr Bohman innerst inne räknar med att det kommer att vara hans privilegium att stå som oppositionsman och veta allting utan att behöva ta ansvar och därför är så ogenerad i sitt sätt att prata – en varning på sin plats.

Ja, fru talman, jag är inte säker på om mina 75 minuter börjar bli förbrukade, men jag har en otäck känsla av att jag börjar nalkas denna kritiska gräns just nu. Det är emellertid några synpunkter till i herr Bohmans inlägg som jag skulle vilja bemöta.

Vi skulle ha haft en större handlingsfrihet, säger herr Bohman, om vi haft en starkare ekonomi. Det är dessa "om" och "om" och "om" i efterhand som saknar alla vederhäftiga analyser och som bygger på tro och inte på vetande. Skulle vi ha haft en annan situation i det här dagsaktuella valutaläget, om vi handlat i enlighet med oppositionens uppfattning tidigare? Naturligtvis inte. Jag blir mer och mer förbluffad när jag sitter i bänken och hör den här sammankopplingen som ni gör mellan arbetsgivaravgiften, som beslutades i maj månad 1972, och den justering av den svenska kronkursen som beslutades för en vecka sedan. Vad har de med varandra att göra? Jag frågar bara det. Det är en sådan där dialektisk liten krok eller klyscha eller vad jag skall kalla det för, som man tycker är lämplig att föra fram. Var och en som har en uppfattning om de här frågorna begriper att de inte hör ihop.

Skulle en annan politik, låt mig säga efter oppositionens rekommendationer, ha föranlett Richard Nixon att avstå från devalvering på 10 procent som han gjorde för ett par veckor sedan och som föranledde oss att göra kursjusteringar – kursjusteringar som alla utom herr Bohman var överens om var önskvärda och erforderliga? För att få ett sammanhang mellan arbetsgivaravgiften och den nu företagna kursjusteringen måste man inbilla sig att de som lyssnar inte begriper ett skvatt av vad man talar om. För jag vägrar att tro att herr Bohmans eller herr Burenstam Linders intellektuella utrustning är sådan att de inte begriper skillnaden mellan de här båda frågorna. Nu trodde ni naturligtvis att det var något av en verbal poäng att säga att här har man drabbat den svenska industrin med en

arbetsgivaravgift och så måste man reparera det på något sätt, och det gjorde man via kursjusteringen. Att denna kursjustering var en logisk följd av amerikanarnas devalvering och av en allmän anpassning av kurspariteterna i världen — så långt går tydligen inte herrarnas slutledningsförmåga.

Det finns andra inslag i herr Bohmans inlägg. Han ägnade sig ju inte så mycket åt de speciella konkreta frågorna utan höll ett mera ideologiskt betonat anförande, där han tog upp en fråga som i långa stycken berörde arbetsplatsens miljö och över huvud taget samarbetet mellan anställda och företagare i vårt arbetsliv. Man kunde nog få den uppfattningen när man lyssnade till herr Bohman att här är en klar försämring på väg, en försämring som skulle föranledas av att arbetarpartiet i sin allmänna propaganda skulle ha varit oförsiktig så att ett visst mått av konfrontation, som man tidigare slapp undan, skulle kvarstå i dag. Ser man på det här mot bakgrund av den historiska utvecklingen är det väl ändå alldeles klart och bevisligen på det sättet att man har kommit närmare varandra ute på arbetsplatserna i dag än man har varit tidigare. Den tidigare distansen mellan brukspatron och hans anställda finns inte i dag. En modern och progressiv arbetsledare — en verkställande direktör, en civilingenjör eller vad det är fråga om — kan nu språka med de anställda och umgås med dem på ett helt annat sätt. Men det är inte en utveckling som har kommit av sig själv. Det är en utveckling som den svenska arbetarrörelsen står för. I facklig och politisk samverkan har gamla tiders stämningssläge förändrats i enlighet med en mera modern uppfattning.

En sådan utveckling vill herr Bohman se som uttryck för en kontrovers mellan — han uttalar inte ordet "pampvälde", men det var väl vad som avsågs — en centraliserad befogenhet och de många smås möjligheter till inflytande. I detta sammanhang kommer herr Bohman in på den gamla tanken att företagen skall fördela sina aktier bland de anställda och därmed få en direkt ekonomisk intressesammanknötning mellan anställda och företag. Herr Bohman gick så långt i sina förhoppningar att de anställda, om företaget delar ut en del aktier bland dessa, inte skulle komma att ta ut den löneförhöjning som de har möjlighet till — då skulle de ju ta ut löneförhöjningar av sig själva. De skulle på ett helt annat sätt bli tillgängliga för företagets intresse, och man skulle uppnå ett slags harmoni där man marscherar hand i hand för företagets bästa.

Ja, är det någon som tror att de anställda med några aktier i sin hand har någon möjlighet att påverka de stora besluten i sitt företag? Naturligtvis inte.

Nu är det vi från det socialdemokratiska partiet som har drivit fram representation för de anställda i företagsstyrelserna, och vi kommer att preparera dem för detta arbete från den ärliga utgångspunkten att de skall ha vetskap om vad det innebär att som styrelsemedlem ta ansvaret för bl. a. företagets framtid och framtida beslut. Men vi har ju inte haft någon hjälp från herr Bohmans håll i detta avseende. Vi har nu fattat beslut om detta, och vi skall fortsätta på den vägen. Jag menar att det då också är en logisk åtgärd att använda AP-fonderna för att få ett inflytande i företagen.

Herr Bohman hänvisade till en debatt som han har haft med Ingvar Carlsson. Jag vill beskriva denna intressanta fråga på följande sätt – jag hör att det var fråga om herr Burenstam Linder men det är väl i så fall inte så stor skillnad; han har väl fått besked av herr Bohman om vad han skall säga. Jag betraktar Landsorganisationens förklaring, att den är beredd att satsa de pengar som vi med starka skäl kan betrakta som arbetarnas pengar – det är ju en del av deras lön – som ett riskkapital i företagen, som något av en myndighetsförklaring från de anställda. De vill inte stå utanför längre. De vet med sig att det här gäller deras egen möjlighet att få det bättre i framtiden. De vill vara med och påverka utvecklingen. Eftersom företagen säger att de har en sådan brist på riskkapital säger man från löntagarhåll: All right, vi släpper till våra pengar till detta riskkapital. Jag menar att det är en myndighetsförklaring som man skall respektera och något som man skall erkänna som en riktig utveckling.

Den andra sidan av frågan är att man naturligtvis med detta ägandeengagemang i företagen också vill få en möjlighet att påverka utvecklingen i positiv riktning. Vem skulle ha intresse av att det egna företaget går kräftgången? Man vill naturligtvis bidra till att företagen skall få en riktig och progressiv utveckling. Men man kan ju ha vissa varningslampor framför sig på ögats näthinna – både Fagersta och Facit har ju varit kusliga överraskningar för de tusentals anställda som där var helt ställda utanför alla informationer och naturligtvis också utan möjlighet till inflytande och påverkan.

Det här är således ingen kontrovers med den första målsättningen. Är man beredd att gå in och satsa sina pengar, så är det väl logiskt att man också gör anspråk på att få ett visst inflytande. Herr Bohman säger att det inflytandet kan man få på en bolagsstämma där man har rätt att rösta för en, två, tre eller fyra aktier som man har skaffat sig i företaget. Men vad betyder det mot dem som sitter med tiotusentals aktier och bestämmer på bolagsstämman? Den enda möjligheten att skapa inflytande är att det går in ett kollektiv som har de ekonomiska resurserna att göra sig respekterat på en bolagsstämma.

Jag hittar ingenting av jesuitiska konsiderationer och försök att klämma till företagen i det här resonemanget. Det är bara en deklaration om att man inom arbetarrörelsen nu börjar känna sig tillräckligt andligen fullvuxen för att inte lämna sin egen framtid uteslutande i händerna på ett fåtal utan vill vara med själv och påverka utvecklingen. Jag är den förste att säga att *man här kommer att få gå fram försiktigt, ty vi ger oss in på ett nytt område som vi inte vet någonting om*. Jag har den största respekt för svårigheterna på det här området, och jag kommer således att tillråda försiktighet. Men här görs ett medvetet insteg på ett nytt område. Jag har någon gång sagt att det är någonting av en milstolpe i den utveckling som den fackliga och politiska arbetarrörelsen har att genomgå. Vi är intresserade av att det lyckas. Därför kommer detta steg att tas med den försiktighet som läget kräver. Vi skall stå stadigt på marken med båda fötterna, innan vi fortsätter, men vi skall börja och börja medvetet.

Herr Bohmans övriga, mera ideologiskt betonade inlägg om vikten av

en god arbetsmiljö är bara att hälsa med tillfredsställelse. Han är välkommen att delta i socialdemokratins och fackföreningsrörelsens gemensamma strävanden, och jag säger: Bättre sent än aldrig.

Det är frestande, fru talman, att säga någonting om herr Bohmans bostadsfilosofiska betraktelser. Eftersom man delar upp sina angrepp mot finansministern på så många händer, hinner man beröra de flesta av problemen under solen, och i den mån jag inte bemöter angreppen kan det ju uppfattas som att jag står här med tomma händer. Jag försöker emellertid ta upp allting så kort och koncentrerat som möjligt.

Herr Bohman skildrar ett psykologiskt problem. Han talar om den vanmakt som människorna känner i kompakta och sterila bostadsområden. Det är en populär föreställning, som ofta förs till torgs, och det finns väl alltid människor som vantrivs i kompakta bostadsområden. Jag vill se det område där alla trivs. Det finns människor som vantrivs i glesbygden, där de har miltals till närmaste granne, och det finns människor som vantrivs när de har de närmaste grannarna tvärsöver farstun. Människorna är ju så väsentligen olika att det inte går att mäta dem med samma mått.

Jag skulle kunna ställa frågan till fru Nancy Eriksson, som sitter här i första bänken: Är det vetenskapligt belagt att man vantrivs så mycket mera i Vasastan, på Kungsholmen, på Söder, i Gamla stan eller på Östermalm än på andra ställen? Det är inte alldeles säkert att man vantrivs i Tensta, om man nu råkar bo där. Jag har observerat en opinion från Tensta som slår ifrån sig och säger: Vi vill vara i fred för alla de här beskäftiga gråterskorna som far omkring och gråter över oss arma själar som har råkat bli placerade i Tensta. Hur underligt det än låter är den opinionen också en verklighet. Därför är det alldeles för snabba slutsatser som herr Bohman drar.

Det är åtskilliga sidor kvar i mitt lilla manuskript, men jag utgår från att vi får flera ekonomiska debatter, och eftersom de kommer tätt och det är svårt att förnya sig kan det vara bra att ha litet i bagaget till nästa gång. Jag är alltså, fru talman, mycket tacksam för tålmodet att ha låtit mig hålla på så här länge. Det har varit en speciell favorisering i förhållande till mina meddebattörer.

Fru andre vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Fru talman! Vi har fått en del värdefulla besked av finansministern. Jag skall försöka återge dem mycket kort.

Det första beskedet var: flyttningspolitiken kommer att fortsätta. Jag och andra centerpartister får t. o. m. bannor av finansministern för att vi tillåter oss att åka omkring och tala om regionalpolitik och betydelsen av den. De bannorna får vi därför att finansministern skulle ha erfarit att arbetsmarknadsstyrelsen på grund av vårt agerande möter ett ökat motstånd när den försöker förverkliga regeringens politik och flytta människorna. Jag kan bara ge finansministern det beskedet att varken han eller någon annan kommer att kunna skrämma oss i den här frågan.

Det andra beskedet var att herr Sträng inte vill diskutera en offensiv för 100 000 nya jobb. I stället väljer han att raljera om en ny man i Volvo och en extra chaufför till en lastbil där chauffören inte behövs. Jag kan naturligtvis inte hindra finansministern att fortsätta att diskutera det i mitt tycke stora och viktiga problemet på det sättet. Jag kan bara beklaga att åtgärder som syftar till att skapa fler arbetstillfällen har så föga intresse för finansministern att han väljer detta sätt att diskutera dem.

På tal om löneskattens verkningar pekar finansministern på Volvo. Får jag säga att det är typiskt för regeringen att bara räkna med de stora företagen; när det gäller dem kan det nämligen ligga någonting i det där betraktelsesättet. Eftersom herr finansministern är så rask när det gäller att dela ut råd till andra vill faktiskt jag också ge ett gott råd: Använd inte det där exemplet om bondeföretagen i Sydsverige, som skulle slås samman, alltför ofta. Kolla först hur det går. Jag tror att medlemsdemokratin i det avseendet kommer att fungera på ett sätt som gott och väl tål en jämförelse med medlemsdemokratin inom konsumentkooperationen.

Det tredje beskedet vi fick var egentligen en felaktig historieskrivning. Herr Sträng försöker göra gällande att regeringen hösten 1971 skulle ha lagt fram sitt förslag till åtgärder mot arbetslöshet och att oppositionen därefter lagt sina förslag ovanpå. Den faktiska utvecklingen var den rakt motsatta – det kan dokumenteras på alla sätt. Oppositionen väckte alltså sina motioner. Sedan utfärdade regeringen sin presskommuniké, och först långt därefter hade man lyckats få till en proposition.

Jag vänder mig mot beskrivningen att regeringen lägger fram sina förslag och att oppositionen lägger sina ovanpå. Kan vi inte en gång för alla bli överens om att det aldrig kan bli fråga om antingen—eller när det gäller punktinsatserna och de mer allmänt verkande insatserna; det är hela tiden en fråga om en lämplig kombination av dem.

Men vad som är ganska fantastiskt är att herr Sträng försöker göra gällande att regeringens politik 1971 och 1972 var den enda rätta. Det är i mitt tycke en omöjlig uppgift som man därmed tar på sig, när resultatet av den politiken kan avläsas av alla – prisstegringar, låga investeringar, hög arbetslöshet.

Beträffande framtiden och arbetslösheten har vi fått veta att den svenska arbetslösheten är låg vid en internationell jämförelse och att vi inom oppositionen skulle hålla oss med en alltför hög ambitionsnivå. Här i Sverige är inte alla arbetslöshetsförsäkrade, och därför är AMS-serien inte rättvisande. Jag vet att man kan mäta arbetslösheten på olika sätt, men jag tror mig ha förstått att de kriterier för när någon skall räknas som arbetslös som statistiska centralbyrån har uppställt har också finansministern accepterat. Jag vet att det finns de som är beredda att gå längre, men själv har jag använt den statistiken.

Sedan säger finansministern mycket indignerat, att han inte tror att någon annan än socialdemokraterna kan klara arbetslösheten. Och han tror också att folk tror så. Såsom arbetslösheten har utvecklats lär det vara finansministerns enda i dag kvarvarande förtvivlade hopp. Och resultatet av denna förhoppning – och jag skulle också vilja säga självgodhet – är ju ett besked till det svenska folket. Enkelt uttryckt: Ni

har en sosseregering, därför är arbetslösheten ingenting att bråka om. Och ett besked till: Blir det någon förändring i sysselsättningen blir den till det bättre. Det är ungefär vad finansministern vill säga.

För att använda finansministerns eget mustiga språk: Nog går skam på torra land, då finansministern står upp här och säger att jag och de andra inom oppositionen inte skulle ha en ärlig vilja att försöka komma till rätta med arbetslösheten. Då går skam på torra land!

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Finansministern har verkligen litet otur i dag. Han säger: "Socialdemokratin har gått i spetsen för löntagarnas representation i företagets styrelser." Vilket är det verkliga läget? Socialdemokratin har gått i spetsen för att kritisera när folkpartiet för åtskilliga år sedan sade att de anställda bör sitta i företagets styrelser. Då gick herr Sträng i spetsen – det är enda gången han har gjort det i detta sammanhang.

Sedan citerade herr Sträng den förnämliga publikationen Aktuell ekonomi som stöd för sin konjunkturteori. Det var litet otur att herr Sträng inte vände på sidan utan bara tittade på s. 1. På s. 2 står det som rubrik: Svag byggkonjunktur. Vi instämmer i den bedömning som tidningens redaktör har. Byggkonjunkturen är svag, och det är därför vi säger att det behövs ytterligare påspädning för att få bukt med byggarbetslösheten.

Att de stora löntagarorganisationerna, arbetsmarknadens parter, representanter för regering och riksdag skulle sitta med vid överläggningar kallar herr Sträng sedan för en seminarieövning. Alla de tre stora löntagarorganisationerna – LO, TCO och SACO – har vädjat till regeringen: Se till att det blir en sådan utformning av skatter och bidrag att de stora löntagargrupperna får någonting över av den löneförhöjning de förhandlar sig fram till! Klappjakten mellan priser, löner och skatter förlorar framför allt löntagarna i de vanligaste inkomstlägena på.

Herr Sträng, jag har en avskrift av radiointervjun med LO:s blivande ordförande. Om det behövs skall jag läsa upp den. Han sade: Om vi skall fortsätta på detta sätt kommer stora mellangrupper inom LO att notera att man inte uppnår någon reallöneeffekt. Därför, menade han, bör politikerna göra någonting åt skatte- och bidragssystemets utformning. Det är fakta. Det var alltså litet oturligt att herr Sträng försökte schabbla bort vad herr Gunnar Nilsson har sagt.

Vad svarar nu finansministern på det här? Har herr Sträng något konkret att komma med för att underlätta framgångsrika avtalsförhandlingar, som löntagarorganisationerna talar om, utöver de här allmänna förmaningarna som han ger då och då om återhållsamhet och samhälls-ekonomiskt ansvar etc.? Nej, herr Sträng låtsas som om den vädjan som är framförd från löntagarorganisationerna inte är någonting som man egentligen behöver bry sig om. Herr Gunnar Nilsson är felaktigt refererad, det är herr Strängs försvarslinje. Det verkar nästan som om han vädjar till LO:s andre ordförande att han skall göra avbön. Den som borde göra avbön är ju herr Sträng, när han inte vill inse att det här verkligen är ett problem som rör Sveriges löntagare.

Problemet med de orimliga marginaleffekterna, som bara är en del av

det som en stabiliseringskonferens skulle syssla med, är någonting, säger herr Sträng, som den borgerliga pressen och oppositionen har hittat på. Det är inte det, herr Sträng, och försök inte övertyga någon om att det är så! De som skall betala skatterna – de som ser att det inte blir några pengar över, att det blir mest luft när de får löneökning – vet att herr Sträng har fel. På den punkten tror jag att herr Sträng hade maximal otur i sitt långa inlägg.

Herr Sträng sade i 1970 års valrörelse när den här saken diskuterades: "Inte skulle jag bli klokare, om jag satte mig ned vid ett bord och lyssnade på andra." Nej, det kan tänkas att herr Sträng inte skulle bli klokare för det. I så fall är det svenska folket som får betala för den lomhördheten.

"Socialdemokraterna är mer ambitiösa i fråga om sysselsättningen, tro mig", säger herr Sträng. Vad har det inneburit i handling? Man har sagt nej till oppositionens förslag 1971, som skulle ha gett tiotusentals människor arbete. Det var första gången som socialdemokraterna inte ville ställa upp i främsta ledet mot arbetslösheten. Det är det som gör att vi är i ett nytt läge. Jag undrar om inte även herr Sträng känner att det förtroende, som stora grupper har haft för socialdemokratins förmåga att klara sysselsättningen, kanske sviktar litet grand. Och det är inte så underligt. Verkligheten talar nämligen så högt att herr Strängs försäkringar inte hörs av folket – försäkringar som dessutom visat sig så felaktiga.

"Det är oansvarigt, det som oppositionen har föreslagit", säger herr Sträng, och då talar han om att det som var riktigt för 40 år sedan kan man nu inte använda. Men, herr Sträng, de ekonomer som säger att det är herr Sträng som har varit oansvarig lever i dag, de verkade inte för 40 år sedan. Det är ju redaktören för den här utmärkta publikationen, dr Lars Jacobsson, som har präglat uttrycket "de två förlorade åren" – åren som svenska folket får betala därför att herr Sträng inte ville gripa till en aktiv konjunkturpolitik. Vem är oansvarig, herr Sträng? Svenska folket får betala för regeringens dåliga grepp om konjunkturpolitiken, det är sanningen.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag ställde en enda konkret fråga till finansminister Sträng, nämligen hur han tolkade den prisregleringslag som han själv hade utfärdat. Det var det enda som finansministern inte gick in på – annars tog han upp allting. Han har tillfälle att komma tillbaka.

Det är väldigt svårt att plocka ut några blommor ur finansministerns stora replikkvast; sådana här debatter präglas ju inte precis av den jämlikhetspolitik som ni i andra sammanhang talar om. Men skall jag plocka ut något, måste det i så fall bli den konjunkturpolitiska och skattepolitiska grundsyn som finansministern än en gång redovisar på ett sätt som visar hur fruktansvärt fastlåst han är i sin uppfattning. Det finns ingen möjlighet att rucka på finansministern, det finns ingen möjlighet att få förstäelse för att andra människor kan ha en annan grundsyn i dessa för sysselsättningen utomordentligt väsentliga frågor. Gunnar Sträng bryr sig tydligen inte ett skvatt om att samtliga av mig kända

ekonomerna, inklusive LO:s ekonomer, underkänner den konjunkturpolitik regeringen drev 1971 och 1972 och anser att de förslag som en samlad opposition lade fram hösten 1971 låg i linje med vad den svenska ekonomin just då behövde.

Jag tycker liksom Thorbjörn Fälldin att finansministerns försvar för sin egen politik är helt fantastisk — jag tror att herr Fälldin använde det uttrycket. Det är naturligtvis ofta svårt att fastställa vad som är rätt. Men här kan vi ju peka på resultatet. Vi kan ju peka på den vardag som vi lever med, med den låga tillväxten, den höga arbetslösheten, de snabba prisstegringarna. Detta är följderna av en felaktig ekonomisk politik. Och finansminister Gunnar Sträng kan väl inte frånsäga sig allt ansvar för den politik som landets socialdemokratiska regering har fört under de här åren.

Det är fel att påstå att oppositionen lade sina förslag "ovanpå" regeringens. Oppositionen presenterade sina förslag, innan regeringen kom med sitt paket. Vi hade under flera månader krävt de åtgärder som vi fick tillfälle att redovisa på riksdagens första dag — våra förslag lades alltså inte "ovanpå" regeringens.

Men om våra förslag hade genomförts den gången, vad hade blivit resultatet? Sannolikt — man kan naturligtvis inte svära på sådant — ett betydligt mindre antal arbetslösa, högre skatteinkomster till samhället, en snabbare tillväxt i samhällsekonomin och, finansminister Gunnar Sträng, lägre utgifter för de arbetslösa, eftersom antalet arbetslösa skulle ha gått ned, samt minskat behov av de selektiva åtgärder som föreslogs från regeringens sida som recept mot den arbetslöshet som redan inträffat. Man kan alltså inte lägga de två stora klumpsummorna på varandra, som finansministern gör, och säga att de skulle ha lett till en helt orimlig ekonomisk situation.

Likaså är finansministern fortfarande helt låst, helt statisk i sin syn på skattepolitiken. Finansminister Gunnar Sträng gjorde för resten gällande att vi i år hade kommit med överbud på någonting sådant som 1 miljard kronor. Och finansministern meddelade att han hade en sammanställning av våra partimotioner som skulle visa att överbudet var så stort och att vi tidigare inte hade kunnat gendriva motsvarande sammanställningar av våra motioner. Om jag inte minns fel så har sådana sammanställningar lagts fram först vid den stora debatten i slutet av maj månad. Och vi har faktiskt vid flera tillfällen varit i förbindelse med vederbörande i finansdepartementet och påvisat felaktigheter i sammanställningarna. Jag har inte besvärat finansministern med att ringa till finansministern själv. Mina medarbetare har ringt till dem i finansdepartementet som har sysslat med detta och klarat av det. Man hade glömt bort vissa poster, räknat vissa poster fel och missförstått vissa poster. Vi har aldrig haft anledning att ta tillbaka en enda post av dem som tagits in i den sammanställning som finansministern haft den stora vänligheten att hjälpa oss att göra. Men vi har förstått, varför finansministern har gjort sina felbedömningar i sina angrepp mot oppositionen.

Det var särskilt intressant — och väldigt oroande, för resten — att lyssna på finansministerns syn på de svenska skatterna. Skall vi ta finansminister Gunnar Sträng på orden, då vet nu alla de människor som

lyssnade på finansministern att han anser det omöjligt att sänka skatterna i vårt land. Det var ju en klar deklARATION som finansminister Gunnar Sträng gjorde – att det icke går att sänka skatterna. Om ni går ut och talar för sänkta skatter så bedrar ni den svenska allmänheten, sade finansministern. Finansministern däremot, som förklarade att skatterna aldrig kan sänkas, bedrar alltså inte den svenska allmänheten. Finansministern står fast – vi skall ha dessa världens högsta skatter kvar. Det är värdefullt att få en sådan här deklARATION inför valet. Men den stämmer inte med det resonemang som förs på arbetsplatserna i dag och de resonemang som har förts av Allan Larsson, Olhede och Gunnar Nilsson – om man inte skall fatta deras resonemang på det sättet, finansministern, att vad de vill åstadkomma är ett skattesystem som följer skatternas verkliga storlek, ett nytt system som trolldar bort att vi fortfarande har världens högsta skatter. Jag tycker att det var en utomordentligt värdefull deklARATION i och för sig, men den var väldigt oroande för de enskilda medborgarna, med hänsyn till framstegstakten i vårt samhälle, med hänsyn till samhällsekonomin, med hänsyn till våra möjligheter att ge alla de människor sysselsättning som i dag saknar jobb. Ur *den* synvinkeln var det alltså utomordentligt oroande att finansministern gjorde sin klarläggande deklARATION om den skattepolitik som socialdemokratin eller i varje fall finansministern står för i dag.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Den regerande socialdemokratin underskattar den faktiska arbetslösheten. Det gör också finansutskottet i sitt betänkande.

Finansministern talar här som vanligt om ökande sysselsättning bland kvinnorna. Den enda grupp som ökat i storlek åren 1962–1972 är de deltidsarbetande kvinnorna. Men många som har deltidsjobb har det därför att heltidsarbete inte finns att få. Alla andra grupper har minskat eller stått stilla i storlek – det gäller heltidsarbetande kvinnor lika väl som manliga med såväl heltid som deltid.

Det räcker inte att minska arbetslösheten med 40 000, som herr Sträng påstod. Det är en alltför låg målsättning, sett mot bakgrunden av den totala arbetslöshet som finns – en alltför låg ambitionsgrad, som finansministern brukar säga.

Regeringen underskattar också behovet av nya metoder för att komma till rätta med arbetslösheten. Det gör även de borgerliga partierna. Den stora arbetslösheten, nedgången i ekonomin, är en följd av bl. a. långsiktiga stagnationstendenser i det kapitalistiska systemet. Men regeringen och de borgerliga partierna trampar på i gamla spår. Ökade reservarbeten och ökade lindringar till framför allt storfinsans är metoden.

Fram till mitten av 1980-talet fordras emellertid flera hundra tusen nya arbetstillfällen för att kunna hålla en tillräcklig sysselsättningsnivå. Herr Ekström sade förut att det krävs en medveten planering för att minska arbetslösheten. Det är riktigt. Vårt parti har anvisat vägar för hur nya arbeten skall skapas. Men hur ser regeringens planer ut? Var finns långsiktigheten i regeringens politik – för i finansplanen påstår man att man har långsiktiga målsättningar? Och vilka är medlen? Är det fortsatta

reservarbeten och fortsatta lättnader för kapitalet? Eller varav består programmet? Finansministern, som ju har god tid på sig och inte brukar ta strid med klockan, kan kanske ge sig tid att redovisa detta, som är väsentligt för denna debatt. Hur tänker regeringen få fram tillräckligt antal jobb i framtiden?

Det har varit ekonomisk kris de senaste åren. Kapitalet möter sin kris genom att på arbetsplatserna öka hetsen och utsvettningen av de arbetande. Rationaliseringen drivs allt längre och arbetstakten pressas upp. Nya metoder för den kapitalistiska utsugningen införs. Meritvärderingssystem, ökad deltidсанställning av arbetskraft för att undgå sociala kostnader och avgifter ökar utsugningen och makten över de anställda. Med denna utveckling sker en allt längre gående uppbindning av fackföreningarna i olika samarbetsavtal, i skenradikala förslag om minoritetsposter i styrelser osv. Kapitalägarna försöker att lasta bördorna för sin kris på de arbetande.

I den situationen börjar man från socialdemokratiskt håll att ta över borgerliga resonemang om en statlig inkomstpolitik – om att "utrymme" för lönestegringar skall kunna fastställas avskilt från de arbetandes fackliga kamp och att löneförhöjningar skulle kunna tas ut genom skattelindringar osv. Man vill lyfta bort lönekampen från arbetsplatserna. Däremot ställs inga förslag om kontroll av den ökade utsvettningen.

I debatten här har man ju hänvisat till inlägg av olika slag – bl. a. av LO:s näste ordförande Gunnar Nilsson – om önskvärdheten av en samordning av lönepolitik, skattepolitik och socialpolitik. Det reser den allmänna frågan om vad en s. k. statlig inkomstpolitik syftar till.

Statlig inkomstpolitik brukar i de kapitalistiska staterna rikta sig *mot* lönearbetarklassens intressen. Dess syfte är att söka förhindra att löneökningarna blir så stora att de hotar kapitalets intressen. Nu finns det ju viktiga gradskillnader när det gäller statsmakternas påverkan på lönepolitiken. Finansministern uttalar ofta i finansplanen varningar för vad som brukar benämnas alltför stora löneförhöjningar. Regeringen och arbetsköparna accepterar en årlig inflation som starkt minskar värdet av vunna löneökningar och alltså redan det är ett slags ingripande mot lönearbetarna.

Direkta ingripanden i avtalsrörelserna har också ägt rum. Men vad som nu från vissa håll har förts fram i debatten är en direkt samordning av den statliga politiken och avtalsrörelserna. Först har en centralisering ägt rum inom den fackliga rörelsen, vilken har starkt reducerat medlemmarnas inflytande över avtalsuppgörelserna. Nu vill man driva centraliseringen ännu längre, så att statlig politik och avtalspolitik helt samordnas. Vi tror att detta är en farlig och skadlig linje. Om den drivs till sin ytterlighet betyder den att fackföreningsfolket helt berövas inflytande över avtalsrörelserna. Vissa av de framförda förslagen tar också från riksdagen dess beskattningsrätt. Ingetdera kan accepteras.

Det borgerliga kravet på en stabiliseringskonferens är ju ett steg mot en statlig inkomstpolitik, trots att man här i debatten har fört fram en viss kritik mot en sådan. Det vore mycket intressant att få veta: Hur planerar de borgerliga partierna att göra, om de eventuellt skulle erövra regeringsmakten? Avser de då att införa en sådan här statlig inkomstpolitik eller att ta viktiga steg i riktning mot en sådan?

Herr ÅSLING (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag noterade med intresse finansministerns förvåning över mitt blygsamma försök till konjunkturanalys, men jag förstår inte riktigt bakgrunden till finansministerns förvåning. Jag sade att man under en tidsperiod på 12–14 månader får vara beredd på en successiv uppgång, och när finansministern sedan tog till orda sade han att man får räkna med att en uppgång har kommit någon gång nästa år. Herr Sträng sade det i anklagande ton, som om jag olovandes hade tittat i finansministerns kristallkula. Det har jag emellertid inte gjort. Det var min helt privata fundering.

Det väsentliga, och det som jag ville illustrera, var emellertid att trots de påtagliga tendenser till uppgång som nu kan iakttagas finns det ändå – kanske mer än någonsin tidigare i ett motsvarande läge i en konjunkturcykel – en rad orosmoment och osäkra faktorer. Och det är det som är det intressanta vid dimensioneringen av de ekonomisk-politiska åtgärderna. Jag återopade och ägnade i mitt anförande ganska stort utrymme åt just arbetslöshetsfrågorna och kom även in på konjunkturuppgångens regionalpolitiska konsekvenser, vilka är av betydande intresse när vi nu äntligen står inför en regionalpolitisk satsning av mera målmedveten och genomfäkt art.

För skogslänens del blir högkonjunkturerna egentligen aldrig några högkonjunkturer, utan de blir endast tillfällen då man till övriga svårigheter också måste lägga att man får hjälpa till att bära de konjunkturpolitiska åtgärder som överhettningen i landets expansiva regioner motiverar. För varje högkonjunktur ökar på det sättet avståndet i ekonomiskt avseende mellan landets skilda regioner. Jag tycker att man skall kosta på sig att notera detta, och det bör göras mot bakgrunden av den besvikelse som jag uttryckte över att man nu från regeringens sida går ut med en i jämförelse med länsstyrelserna sänkt ambitionsnivå när det gäller regionalpolitiken.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Sträng gjorde gällande att det var en myndighetsförklaring av löntagare att AP-fonderna skulle ge sig in och köpa aktier. Men vem är det en myndighetsförklaring av egentligen? Det är en myndighetsförklaring av en fondstyrelse, och det är sannolikt att det i denna fondstyrelse kommer att sitta personer som sedan mycket länge är myndighetsförklarade i herr Strängs bemärkelse. De har sannolikt redan mängder av olika uppdrag, till vilka nu detta skall läggas. Jag undrar om det är den riktiga formen av myndighetsförklaring att på det viset skapa en maktcentralisering. Det är inte en myndighetsförklaring av de enskilda löntagarna. Jag undrar hur de skulle uppleva det att staten i praktiken blev ägare av en allt större del av näringslivet. Hur är det, herr Sträng, med de anställda i LKAB – upplever de mer av medbestämmande än anställda i andra företag? Eller hur är det med de anställda vid posten, vid statens järnvägar, vid Kalmar verkstad, som gjorde Tjorven? Hur är det med dem som är anställda i de olika verk som skall flyttas ut från Stockholm – har de en känsla av att de har blivit myndighetsförklarade och har ett speciellt inflytande över vad som händer och sker? Nej, herr

Sträng, jag tror inte att det är någon speciellt löntagarvänlig politik att pensionera det enskilda näringslivet med pensionspengar. Då blir det sannolikt en så mycket sämre ekonomisk utveckling i landet att alla parter utsätts för större påfrestningar.

Genom svensk historia har självägande bönder utgjort ett starkt värn mot alla möjliga former av överhet. Det kanske är någonting som man kan dra slutsatser av även när det gäller hur man skall bygga upp ett modernt framtida samhälle. Det är bakgrunden till vår uppfattning att man skall myndighetsförklara de enskilda människorna genom att åstadkomma ett spritt ägande så långt det nu går. Vi tror inte alls, som herr Sträng kanske inbillar sig, att man löser alla svåra företagsdemokratiska problem genom att den ena eller andra har några aktier eller någonting sådant – förvisso inte. De företagsdemokratiska problemen är mycket större än så. Men jag tror, herr Sträng, att man den vägen skulle kunna undvika den företagsdemokratiska katastrof, som ligger i förlängningen av ett system som inriktar sig på att ge staten större och större ägande, vilket så småningom medför att man kommer att få bara en enda arbetsgivare. Det är icke det system som är det lämpligaste ur företagsdemokratisk synvinkel.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! Herr Fälldin konstaterade alldeles riktigt att jag i mitt första anförande sade att arbetsmarknadsstyrelsens rörelsestimulerande politik måste fortsätta. Jag sade också i mitt första anförande att vi har att förvänta en proposition från inrikesministern om fortsatt lokaliseringspolitik, dvs. statens hjälp till etablering av företag ute i provinsen. Det kommer att krävas rörlighet åt båda hållen. Felet med herr Fälldin är att han inbillar sig att det nu skall vara slut med all flyttning av arbetskraft; nu är det bara företag som skall flytta. Man måste vara sällsynt främmande för den verklighet vi dväls i, om man tror att detta skall kunna genomföras efter den ordalydelse som det uttalas i från herr Fälldins sida.

Herr Fälldin blir alltid irriterad när jag sluter upp bakom den organiserade ekonomiska bonderörelsen och säger att den lika väl som alla andra har rättighet att göra sina koncentrationer och rationaliseringar. På något oförklarligt sätt blir herr Fälldin irriterad när jag ställer mig bakom dess göranden och låtanden i den riktningen. Jag kan delvis förstå det, eftersom det inte går ihop med den enkla bondepolitiska filosofi som herr Fälldin gör sig till talesman för: nu skall ingen flytta – nu skall företagen ut i bygderna, där det finns folk. Drar vi konsekvenserna av den filosofin, kommer vi fram till att man naturligtvis inte heller får lägga ned företag i bygder där det finns folk. Det är logik i det.

Herr Fälldin sade emellertid överraskande nog att vi inte skulle tala så mycket om exemplet från Sydsverige utan se hur det kommer att gå. Det var ju en förhoppningsfull utgångspunkt för den fortsatta observationen på det här området. Om herr Fälldin går ut och säger att den här fusioneringen inom slakteriverksamheten inte kan bli av därför att den inte är i överensstämmelse med centerpartiets politiska ideologi – om det finns företag ute i bygderna skall de vara kvar oussett hur små och

oräntabla de är -- får jag ta av mig hatten för herr Fälldin, för då har han gjort en insats i den sant bygdepolitiska och lokaliseringpolitiska verksamheten. Men vi får väl följa detta i fortsättningen och se hur det går.

Vi får ta ställning till ett annat närliggande exempel rätt snart. Jag håller på att skriva avslutningen på ett departementschefsanförande om den andra etappen av utlokaliseringen av statliga verk i landsorten. Jag tar mig friheten föreslå kammaren att även jordbruksnämnden flyttar till Jönköping, där tidigare skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen är placerade. Jönköping skulle kunna bli något av ett jordbrukets förvaltningscentrum -- där finns ju Elmia tidigare, så det är inte så tokigt som man kan tycka.

När jag har justerat dessa skrivelser har jag tillåtit mig säga att med hänsyn till jordbruksnämndens flitiga kontakter med jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse, lokaliserad till Bondtolvan här i Klara, dvs. i Stockholm, vore det naturligtvis högst önskvärt att även jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse tog chansen och följde med jordbruksnämnden till Jönköping. Det skulle underlätta kontakterna mellan det statliga ämbetsverk, som har att hantera den många gånger komplicerade jordbruksregleringen, och dess motpart, dvs. jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse. På denna punkt hoppas jag att jag skall få riksdagen med mig när det gäller jordbruksnämnden, och min förhoppning är att exemplet även skall följas av jordbruksnämndens partner, dvs. jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse.

Naturligtvis litar jag på att jag har Thorbjörn Fälldin skuldra vid skuldra med mig själv när det gäller detta utflyttningsarrangemang. Riksdagen kan inte fatta beslut om att flytta jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse till Jönköping, men en uppslutning från herr Fälldins sida bakom regeringens proposition och en anslutning från riksdagen i övrigt skulle väl inte utan vidare kunna nonchaleras. Denna lokalisering av en av jordbrukets centrala ekonomiska organisationer tycker jag skulle vara mycket värdefull.

Det här var naturligtvis en liten diskontering av en debatt som vi skall föra längre fram, men någon gång kan man väl komma med en nyhet också.

Herr Fälldin återkom till frågan om de båda alternativa förslagen från 1971; om jag inte minns fel följdes det upp även av herr Bohman eller möjligen herr Dahlén. Men de missar ju hela poängen och lyssnade tydligen inte på vad jag sade i mitt första inlägg. Jag skall inte bestrida att ni hade ett förslag innan regeringen lade sin proposition på riksdagens bord. Regeringen insåg inte det kloka i det förslaget utan valde att sätta in pengarna där arbetslösheten uppstod i stället för att använda dem till de generella gåvorna till svenska företag, som ingick som en väsentlig del i ert förslag.

Jag skulle ha respekterat er ståndpunkt om ni, när de båda förslagen sedan låg bredvid varandra, hade sagt nej till regeringsförslaget, matchat upp ert förslag såsom ett alternativ till regeringsförslaget och röstat för detta. Men det gjorde ni inte. Ni tog inte avstånd från regeringsförslaget. Ni följde regeringens förslag och yrkade därutöver på även ert förslag.

Nr 31

Onsdagen den
28 februari 1973

Finansdebatt

Detta kan vem som helst övertyga sig om, och man behöver inte gå till akterna. Så långt tillbaka var det inte. De flesta i denna kammare har minnesintrycket mycket klart för sig.

Herr Fälldin förklarade avslutningsvis att han läser statistiska centralbyråns statistik, medan jag läser arbetsmarknadsverkets räkningar. Jag tror att dessa båda statistiska beräkningar i viss mån kompletterar varandra. Men arbetsmarknadsverkets räkningar har mera karaktären av arbetslöshetsräkning, medan statistiska centralbyråns statistik har mera karaktären av sysselsättningsredovisning och innebär försök att analysera och inventera de dolda arbetskraftsresurser som finns, dock med bortseende från om dessa dolda arbetskraftsresurser i verkligheten kan placeras i ett arbete eller inte.

Här återkommer jag till vad jag sade i mitt första inlägg. Inte i någon konjunktur kommer en stor del av dessa latenta arbetslösa att kunna placeras, helt enkelt därför att kvinnorna i för hård utsträckning är bundna till männens arbetsplats. Det är en historia på utomordentligt lång sikt att kunna så differentiera och nyansera det svenska näringslivet att man får en jämn balans mellan arbeten som passar kvinnor och män, även om man numera kan säga att skillnaderna inte är så stora. Men jag har svårt att tänka mig att vi kan få gruvarbetarhustrurna i Kiruna och Malmberget ned i gruvorna 300–600 meter under jord för att bryta malm. Det förekommer följaktligen sådana situationer i landet att det alltid finns gifta kvinnor som önskar arbete, men där det innebär utomordentliga svårigheter att bereda dem arbete – även i en överkonjunktur.

Herr Fälldin överraskade oss med att säga att min uppfattning skulle vara den att de arbetslösa, eftersom vi har en "sosseregierung" – jag brukar aldrig ta detta ord i min mun – inte skulle vara någonting att bråka om. Ingen som allvarligt lyssnat på mitt första inlägg kan undgå att observera hur pass allvarligt jag tar på den frågan, när jag gång på gång sätter den som vår centrala fråga. Men jag sätter in den i den praktiska verklighet där vi har att verka. Jag kan svara herr Fälldin att varje regering av borgerligt märke skulle ha varit sämre under dessa lågkonjunkturår än vad den s. k. sosseregierung nu var.

Till herr Dahlén vill jag säga att jag gärna skall läsa s. 2 i den publikation som vi båda har utrustat oss med. Först på denna sida står:

"I år kan man vänta en relativt kraftig expansion för både stapelvaruindustrierna och verkstäderna. Följaktligen skulle man ha anledning att räkna med en ovanligt expansiv utveckling av den totala industriproduktionen. Det finns emellertid industrier med mindre gynnsamma marknadsutsikter."

Bland dessa anförs byggnadsindustrin. Det är i och för sig ingen nyhet. Jag kan visserligen trösta mig med att byggnadssituationen genom de insatser, selektivt och lokalt, som regeringen har gjort är bättre och har varit bättre denna vinter än föregående vinter. Framför allt har detta varit påtagligt i Byggettans område, Stockholm–Nynäshamn–Södertälje, där arbetslösheten denna vinter varit ungefär hälften så stor som föregående vinter.

Men detta är, som jag ser det, en fråga, som man inte kan klara med

mindre än man gör fortsatta selektiva insatser. När jag talar med byggnadsarbetare som står i produktionen, erfar jag att det väl närmast är nästa vinter som de är ängsliga för. Regeringen kommer att tillsammans med arbetsmarknadsverket i sedvanlig ordning någon gång i mars-april månad, när nästa vinters sysselsättning för byggnadsarbetarna skall planeras, göra de överväganden som kan vara erforderliga.

På s. 2 behandlas en del andra intressanta frågor som i viss mån kan understödja den optimism vi alla hyser inför utvecklingen - jag kom litet vid sidan av ämnet, eftersom det var herr Dahlén som redovisade detta. Där redovisas nämligen produktionsvolymen för industrin under november månad i fjol, som är den senaste redovisningsmånaden, och under januari-november månad 1972, allt uttryckt som procentuella ökningstal. Det är påfallande vilken renässans för optimism och aktivitet som de sista månaderna i fjol innebar. Medan det för hela industrin under tiden januari-november redovisas 2,2 procents ökning, redovisades en ökning med 7 procent under november. Vad beträffar järnmalmgruvorna var det en nedgång under tiden januari-november på 1,5 procent men i november -- dvs. den sista redovisade månaden - en uppgång med 12,6 procent. För järn- och metallverken redovisas för hela året fram till november en 2,3-procentig ökning men för november månad en 10-procentig ökning. Massaindustrins produktion ökade under årets första tio månader med 0,7 procent, men för november redovisas 21,7 procents ökning. För träindustrin var ökningen 5,3 respektive 12,3 procent.

Allt detta - jag skall inte trötta kammaren mera med uppräknings - ger en intressant bild av hur det just under de senaste månaderna har blivit en klar förändring i orderingång, i beställningar och i aktivitet inom den svenska industrin.

Detta, fru talman, var en liten komplettering till mitt första inlägg, närmast intalad för protokollets del.

Herr Dahlén kom också tillbaka till hur mycket bättre det skulle ha varit, om man bifallit oppositionens förslag år 1971. Tiotusentals och åter tiotusentals i dag arbetslösa människor skulle i så fall ha varit i sysselsättning. Hur i Herrans namn kan man avge sådana förklaringar? Det finns bara ett motiv för detta: man kan ju inte gärna med återopande av siffror säga till herr Dahlén att den ene har rätt och den andre har fel. Det är ett uttryck för en mycket bastant tro och förhoppning hos honom, men någonting annat är det sannerligen inte. Jag menar att det är alldeles klart att om man givit den svenska industrin denna kassaförstärkning 1971, när orderna i orderböckerna låg i botten, när aktiviteten låg i botten, när priserna stod stilla och inte animerade till någon extra ansträngning, hade man visserligen fyllt på företagens bankkonton, men det hade sannerligen inte givit något som helst praktiskt utslag på arbetsmarknaden.

När vi i dessa dagar avläser företagens årsredovisningar för 1972 tror jag vi allesammans kan säga oss att det inte fanns något befogat motiv för att ytterligare fylla på företagens bankkonton med tanke på vinstutvecklingen under 1972.

De ekonomiskt sakkunniga används ju ofta som slagträ emot

finansministern i de här debatterna. Jag talar ofta med sådana som tillhör mitt parti och alla andra – det anges alltid i debatten om det är någon som tillhör mitt parti; däremot saknas partibeteckningar på alla dem som inte tillhör mitt parti, men jag vet i alla fall ungefär var de hör hemma. Det här är dock en bisak, eftersom det inte är någon partipolitisk debatt när jag diskuterar med dem utan ett försök att analysera de ekonomiska problemen utifrån vetenskapliga grunder. Då brukar jag säga att de alla gör sig skyldiga till misstaget att tro att man kan sköta ekonomin oberoende av alla politiska ambitioner som är företrädde i den här riksdagen, ambitioner som i sista hand utmynnar i att man vill få bort den socialdemokratiska regeringen och själv skaffa sig politisk makt och ledning av samhällsutvecklingen. Ekonomerna lägger ju inte in den bedömningen men jag är tvingad att göra det, därför att jag vet var jag har er någonstans. Det är därför klart att när jag för en ekonomisk debatt med ekonomerna denna alltid slutar med att jag säger till dem: Ni har så rätt allesammans. Om jag satt i min skyddade studerkammare på ett universitet eller en högskola och inte behövde ta hänsyn till omvärlden eller till politiska realiteter, skulle jag förmodligen – jag är inte säker på det men det är möjligt – föra en debatt som var mycket likartad den ni för. De tycker naturligtvis att detta är mycket skändligt och politiken behöver man egentligen inte bry sig om. I stället borde man föra en ekonomisk debatt med bortseende från alla politiska trivialiteter. Det är emellertid svårt för en gammal politiker att göra det.

Herr Bohman var litet irriterad över att han inte fick något besked av mig i fråga om kriterierna för en tillämpning av prisregleringslagen. Han hänvisade till att jag 1956 – rimligen bör det vara 16 år tillbaka – hade skrivit under en proposition, i vilken jag säger att kriterierna är de och de. Ja, det finns vissa förklaringsgrunder för detta. Jag hade under hela kriget suttit som ledamot av priskontrollnämnden. Jag hade väl hunnit bli ledsen över den kontroll man var tvungen att föra i detalj. Jag tillbringade ett par år efter kriget med att som folkhushållningsminister konfronteras med prisregleringen i alla dess detaljer. När vi sedan gick in i 1950-talet räknade vi kanske med en återgång till tider där diskussioner om priskontroll skulle kunna förbehållas sådana speciella lägen då vi drabbades av krig eller "av krig föranledda utomordentliga förhållanden", som det brukar heta på lagspråket.

Sedan dess har det runnit mycket vatten under broarna. Vi har kommit in i en utveckling, där prisstegringen blivit en huvudvärk för oss alla och där man följaktligen fått pruta på 16 år gamla kriterier och anpassa dem efter dagens situation. Svårare är det inte, herr Bohman. Det prisstopp som vi genomförde 1970 och det som vi genomfört i år på vissa viktiga livsmedel har i varje fall i den senare omgången stötts upp av de flesta i den här kammaren, även om de inte haft socialdemokratisk mantalsskrivningsort. Man har sett sakfrågan som den väsentliga, och man tycker inte att botanisering från 1956 i kriterier, som då hade sin naturliga bakgrund, lönade sig så mycket när det gäller ställningstaganden i dag.

Det går inte att sänka skatten, har herr Sträng sagt, citerade herr Bohman. Detta inregistrerar herr Bohman som en utomordentligt viktig,

politiskt värdefull nyhet. Ja, herr Bohman är väl den ende som är överraskad över den deklarationen. I själva verket är inte heller han överraskad, fastän han försöker spela teater för oss allesammans genom att verka överraskad. Herr Olhedes och Allan Larssons förslag gäller inte skattesänkningar, utan det är fråga om en omläggning av skattepolitiken. Det är fråga om hur staten skall få in sina pengar andra vägar. De har föreslagit att de anställda genom minskade skatter skulle få ökade reallöner och att arbetsgivarna i stället för att betala löneökningar skulle få höjda arbetsgivaravgifter.

Som jag sade i mitt första inlägg är detta ingenting nytt, för jag provade det i fjol. Vi har nu ett år där vi tillämpar detta system – delvis för första gången. Det är möjligt att vi skall fortsätta därmed. Men jag skulle bli ganska förvånad om herr Bohman tillhörde mina entusiastiska supporters ifall jag tog Allan Larsson och Olhede på allvar. Hittills har i varje fall reaktionen från det hållet varit ganska kritisk. Jag brukar ibland säga att 2 procent i höjd arbetsgivaravgift ställer till tio gånger mera väsen och indignation hos herr Bohman, herr Fälldin och herr Helén än fem gånger högre lönehöjningar, trots att varje procent i det här sammanhanget spelar exakt samma roll. Försök inte dra några växlar på Olhedes och Allan Larssons diskussion, den kommer väl att fortsätta. Men är herr Bohman inte beredd att ställa sig bakom en omväxling till arbetsgivaravgift, så bör herr Bohman försiktigtvis inte hissa upp dessa båda representanter till ett föredöme i den skattepolitiska omläggningen.

Jag brukar, herr Bohman, överlämna mitt intressanta PM till kanslierna, det har jag gjort tidigare. Det utgör en seriös beskrivning av det finansiella innehållet i de motioner som har partisanktion från oppositionssidan. Det har aldrig resulterat i att jag har hört någonting från herr Bohman. Då säger herr Bohman: Jag vill inte besvära finansministern. Men då jag frågade min närmaste man, statssekreteraren, svarade han att han aldrig heller hade hört något från moderata samlingspartiets partikansli. Det är naturligtvis mycket hänsynsfullt av er att inte heller besvära statssekreteraren. Däremot har en av mina yngre medarbetare fått påringningar från ert kansli. Jag har fått reda på att dessa påringningar rörde rent obetydliga detaljer som inte i något avseende förändrade bilden av era ogenerade överbud. Så är det, och så kommer det att vara så länge ni tror att ni verbalt och i tidningarna kan göra svart till vitt och vitt till svart och fortsätta att tala om skattesänkningar, fortsätta att tala om plågan av att bära skattetungan och samtidigt tala om så mycket välvilligare ni vill vara på olika avsnitt i den budget som spänner över hela reformfältet.

Herr Hermansson har en benägenhet att tala litet föraktfullt om de insatser som görs via AMS. Det är inte, som han uttryckte det, ökade reservarbeten och hjälp till storfinansens som man skall satsa på. Jag har tidigare sagt till honom att det finns ingenting av deklassering i AMS:s verksamhet. Jag har också ett minne av att herr Hermansson tidigare var litet generad och vid det tillfället tog tillbaka det han sagt på grund av det intryck det gav. Han får nu chansen att ta tillbaka det en gång till eftersom han har möjlighet till replik. Bygger man vägar maskinellt och modernt, bygger man hus och gör man anläggningar, vilken aktivitet man

än har – det må vara skogsvård, byggnation, turistanläggningar, byggande av vatten och avlopp och väganläggningar – så är det naturligtvis respektabla arbeten, och de arvoderas med avtalsenliga löner. Jag kan tala om för herr Hermansson att jag har haft interventioner från det privata näringslivets arbetsgivare som har uttalat sin arghet över de löner som utgår i AMS:s arbeten. Dessa löner betraktar de som en svårighet när de skall konkurrera om arbetskraften. Detta är nu sanningen om AMS:s arbeten. Efter den deklarationen kan vi väl vara ense om att betrakta dessa arbeten med samma respekt som alla andra sysselsättningar och aktiviteter i vårt land.

Till sist vill jag vända mig till herr Burenstam Linder beträffande den här myndighetsförklaringen – som jag tillät mig att kalla det. När man är beredd att satsa vad man anser vara sina pengar i företagets riskkapital och i logikens namn gör anspråk på att man även skall ha en möjlighet till representation, insikt och medinflytande, då svarar herr Burenstam Linder: Men det är ju inte på det viset; det blir något slags statlig byråkrati som är så oändligt distanserad ifrån de enskilda människorna. Jag vet inte hur pass rika erfarenheter herr Burenstam Linder har av den representativa demokratin som vi arbetar med här i landet, men han sitter ju här som riksdagsman på röster från de enskilda människor som gillar hans parti och jag hoppas även honom själv i hans egenskap av politiker. Jag utgår ifrån att han inte distanserar sig från dem därför att han vet ju med sig att han vart tredje år skall redovisa sitt fögderi inför väljarna och göra detta på ett sådant sätt att han kan räkna med fortsatt förtroende. Så är det med alla organisationsrepresentanter. Och det blir naturligtvis i stor utsträckning representanter för Organisationssverige, som har sin förankring ute hos de enskilda människorna och som ställer sina mandat på omval med regelbundna mellanrum, som kommer att få det praktiska ansvaret för den här representationen, om AP-fondernas hantering av pengamedlen i företagen. Svårare är inte det problemet. De har anspråk på att bli trodda på att de företräder de enskilda människorna på samma sätt som herr Burenstam Linder gör anspråk på att företräda sina valmän.

Fru talman! Jag har, tror jag, besvarat de frågor som ställdes.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Fru talman! Vi skall väl inte fortsätta diskussionen om de här bondeföretagen längre, men herr Strängs deklaration innebar ju en anslutning till fortsatt koncentration. Det är alldeles uppenbart. Jag vill bara säga att jag har inte lagt ned någon möda på att övertyga någon människa på den punkten, men om jag minns rätt sade finansministern i remissdebatten att han läst det här i en tidning. Jag kan bara säga att jag har läst i tidningen att KBS:s styrelse har sagt nej till detta, och i några referat har jag sett att medlemmarna ute i området helt och fullt gillar att KBS har sagt nej. Det var det jag tänkte på när jag tyckte att finansministern skulle lugna sig litet med att använda det exemplet i fortsättningen.

Åter tillbaka till 1971. Det hade varit hederligare om ni i oppositionen hade sagt nej till regeringens förslag, heter det. Vad var det nu fråga om? Jo, ni kom i ett första varv i stort sett med förslag till arbetsmarknads-

politiska åtgärder. För min del sade jag att om ni går vidare på den vägen, kommer de här pengarna att vara otillräckliga; ni kommer att få ta fram mer och mer av anslag till arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

För vår del sade vi: Lägg vår typ av allmängiltiga åtgärder i botten, så kommer behovet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder att bli mindre. Det är den filosofin som ligger bakom också när jag säger att det är fel att vänta till dess att arbetslösheten är ett faktum och då sätta in sina åtgärder. Det är, enkelt uttryckt, det grundfel som ni på regeringssidan har gjort.

Det skulle inte vara helt rätt att titta på statistiska centralbyråns redovisningar, för där finns dolda arbetskraftsresurser, säger man. Är det därför som det varit ett sådant motstånd från regeringens sida mot att låta arbetslöshetsersättningen omfatta alla? För i och med det skulle de komma med i AMS-statistiken, och då skulle finansministern räkna dem. Men så länge de inte finns med där räknas de inte.

Till sist vill jag ta upp finansministerns påstående att vilken annan regering som helst än den socialdemokratiska skulle ha lyckats sämre. Det är det jag kallar en kombination av förhoppning och självgodhet. Men jag vill gärna säga att det resultat som regeringen kan peka på verkligen inte är så lysande att vi inom oppositionen har någon anledning att förlora självförtroendet.

Finansministerns inställning är ju genomgående att den nuvarande arbetslösheten inte är något att oro sig för. När vi föreslår offensiva åtgärder väljer finansministern att raljera. Omdömet om framtiden är väl i stort sett att blir det någon förändring, blir den till det bättre – eller annorlunda uttryckt: finansministern hoppas att det i varje fall inte blir sämre än nu. Jag tycker inte att det är en särskilt hög ambitionsnivå med tanke på den arbetslöshet som är registrerad.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Sträng fortsätter att citera ur samma fina publikation. Då kunde ju herr Sträng också ha citerat vad som där står om att man tror att det i varje fall inte under första halvåret kommer att bli någon mera betydande sysselsättningsökning inom industrin. Herr Sträng anklagar oppositionen för att i reservationen i finansutskottet ha citerat honom fel när man säger att herr Sträng har sagt, att det nog inte blir någon väsentlig förbättring av sysselsättningen – man skall inte tro på tidningarna, eftersom de refererade honom fel i ABF-debatten. Nu råkade en del av diskussionen sändas ut i radio, och jag har nu fått en utskrift av vad herr Sträng sade på denna punkt. Han sade bl. a.: ”Det här skulle väl betyda, enligt mina bedömningar, en i stort sett oförändrad sysselsättning under -73, med möjligen en viss ökning, men inte så stor så att det är någonting att dansa kring julgranen med.”

Det är precis vad oppositionen säger i reservationen. Men det väsentliga är inte om herr Sträng minns fel om vad han sade utan utgångspunkten för vårt resonemang måste ju vara att det behövs flera åtgärder under den närmaste tiden, och vi har ju preciserat vad vi tycker att man bör göra just nu.

Jag håller helt med herr Fälldin om att herr Strängs försök att stapla

de specialinriktade åtgärderna på de allmänna åtgärder som vi föreslog är felaktigt. Hade man satt in mera allmänt verkande åtgärder, hade ju de specialinriktade s. k. selektiva åtgärderna aldrig behövt i sin helhet träda i funktion. Därför är det inte en hederlig redovisning.

Så frågar herr Sträng: Hur kan man lova att en starkare satsning på konjunkturpolitiken skulle ha givit flera arbetslösa arbete? Ja, var det inte det jag anade – att herr Sträng inte tror att det är möjligt att bedriva en effektivare konjunkturpolitik. Hans fråga är ju det verkliga beviset för att något bättre i fråga om sysselsättningspolitik än vad regeringen har fört inte finns. Det bevisar ju att socialdemokratien håller på att förlora tron på att man verkligen kan göra insatser på detta område.

År 1971 krävde vi speciella åtgärder för att få bukt med arbetslösheten. Eftersom det nu är klarlagt att den statliga politiken då ledde till en ekonomisk åtstramning, är det väl alldeles uppenbart att det, om vi hade bedrivit en mera expansiv politik, hade blivit färre arbetslösa. Jag tror inte att man från socialdemokratien kan förneka detta. Då förnekar man ju i själva verket grundvalen för möjligheten att över huvud taget föra en konjunkturpolitik, och det är man väl ändå rädd för – åtminstone *före* valet.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Det var bra att finansministern tog upp de s. k. "ogenerade överbuden" en gång till. Jag har nu kollat saken med min medarbetare. Denne ringde till finansdepartementet förra våren och påvisade att vederbörande tjänsteman där hade glömt omkring 440 miljoner kronor i besparingar i departementets sammanställning.

Sedan bör det tilläggas att vi fick listan *efter* det att debatterna i kammaren var slut. Jag hade alltså ingen möjlighet att i debatten med finansministern påvisa felaktigheterna.

Men det var av ännu ett skäl bra att finansministern tog upp frågan. Jag glömde nämligen i min brådska i det förra inlägget att dementera påståendet att det skulle vara fråga om ett överbud på 1 miljard kronor i år. Effekten av besparingar och skattesänkningar kommer att bli plus minus noll, och då har vi ändå inte räknat med konsekvenserna i tillväxthänseende av de skattesänkningar som vi föreslår.

Men det var allvarligt det som finansministern sade om prisregleringslagen. Här har alltså landets finansminister år 1956 förklarat att lagen icke får tillämpas om prishöjningarna beror på jordbruksavtalet – ett klart konstaterande i lagmotiven – men nu tillämpas lagen av just detta motiv. Man må kalla det vad man vill, men man kan inte kalla det för rättssäkerhet. Jag skall inte fullfölja min egen replik i den delen utan ge ordet till en ledare i Grönköpings Veckoblad där det något mindre allvarligt heter: "För vår del vilja vi särskilt understryka hur betydelsefullt det är för ett land att ha en regering, som icke låser sig i sina positioner utan kan ändra ståndpunkt från den ena månaden till den andra, då den inflatoriska utvecklingen och opinionsundersökningarna så kräva. Det är, enligt vår bestämda mening, verkligen att 'lyssna på rörelsen' och rätta sig efter densamma, oavsett varifrån den än kommer."

Sedan hoppade finansministern på engelsmännen – om jag nu får

använda det fula uttrycket "hoppa på". Han gör det av någon underlig anledning så fort det blir besvärligt i debatten. Jag har framfört mig riksbankens tidningssammanställning från den 23 februari, där det står så här: "En kraftig nedgång i den brittiska arbetslösheten gav en klar antydning om att ekonomin äntligen håller på att komma igång efter alla stimulanser. Antalet arbetslösa föll med drygt 70 000 — — den kraftigaste minskningen vid denna årstid på över 25 år."

Att den engelska ekonomin är urusel beror i stor utsträckning på — och det vet finansministern — att de engelska fackföreningarna inte uppträtt på det ansvarsfulla sätt som vi är vana vid här i vårt land. De har krävt och strejkat sig till löneökningar långt utöver produktiviteten. Och det engelska labourpartiet har verkligen inte försökt hålla tillbaka kraven. Om herr Sträng skall kritisera den brittiska ekonomin, kritisera då brittiska labour för det sätt på vilket det partiet har betett sig. Och om jag inte är fel underrättad — men jag skall reservera mig på den punkten — föreligger en allmän uppfattning i Storbritannien i dag, att skulle man gå till val just nu så skulle de konservativa vinna över labour på grund av den ansvarslösa ekonomiska politik som labour har bedrivit och den brittiska fackföreningsrörelsen desslikes.

Men nu tycker jag inte att vi i vår riksdag skall debattera britterna. Vi skall tala om vår egen ekonomi. Men varje gång som finansministern är trängd "hoppa han på" Storbritannien.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Sträng säger än en gång, när han inte vill svara på hur regeringen tänker skapa de hundratusentals nya arbetstillfällen som behövs, att jag skulle ha bristande respekt för reserarbeten. Han vill inte förstå vad jag säger, nämligen att det inte räcker med reserarbeten som medel mot arbetslösheten. Det behövs nya industrier. Låt gärna AMS bygga dem, men det är nya industrier som behövs.

Så tillbaka till frågan om de ekonomiska kriserna. Finansministern resignerar helt. Kapitalismens kriser kommer vi inte ifrån. Finansministerns ödestro är nog korrekt. Kapitalismen kan inte avskaffa arbetslöshetens gissel, kan inte garantera människorna social och ekonomisk trygghet. Men talet om "det fria" i systemet och hans övertygelse att kapitalismen inte kan avskaffas och inte bör avskaffas, tron att socialismen arbetarnas makt över produktion och samhällsliv — måste vara auktoritär, som han sade här förut i debatten, visar att socialdemokratins ledning övergivit socialismen. Herr Sträng står här i kammaren och bokstavligen river sönder det socialdemokratiska partiprogrammet. Det bör man komma ihåg, när socialdemokratin förbereder tal på första maj och vid andra högtidliga tillfällen.

Så till valutakrisen. Valutakrisen och den svenska nedskrivningen av kronan i förhållande till andra valutor kommer att leda till prisstegringar. Det är en följd av bundenheten till dollarn, något som i sig är en följd av att den svenska regeringen inte ingripit mot de kapitalägare och stora företagsägare som har makt över Sveriges internationella ekonomiska förbindelser.

Det är inte i de svenska arbetarnas och lägre tjänstemännens intresse

att valutareserven ensidigt består av dollar eller att den svenska utrikeshandeln så ensidigt fått inriktas på ett fåtal rika kapitalistiska länder. De går liksom Sverige från kris till kris och drar med Sverige i den utvecklingen. Det är en politik i kapitalägarnas intresse. Sverige måste frigöra sig från beroendet av USA-dollar. Man kan inte, som finansministern gör, skylla allt på internationella förhållanden. Redan innan en nödvändig valutareform – där en internationell valuta eller guld är det enda tänkbara – blir verklighet kan reformer genomföras. En sådan reform är att se till att det blir en annan och mindre ensidig sammansättning av valutareserven än för närvarande.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Fru talman! Om jag förstod finansministern rätt gick han på den linjen att förslaget om AP-aktier inte utgjorde någon myndighetsförklaring av de enskilda människorna utan i stället av deras representanter. Eftersom vi nu har ett representativt system i så många sammanhang var det, menade han, helt omöjligt att anföra något motargument, alldeles speciellt om man var riksdagsman.

Herr Strängs tankegång är väl ändå ganska farlig; den skulle man kunna tillämpa över hela fältet för att flytta allt fler beslutsbefogenheter från de enskilda människorna över till deras ganska avlägsna representanter – för även om herr Sträng och vi alla anstränger oss för att hålla kontakt måste vi nog med en viss ödmjukhet erkänna att det inte är så lätt. Jag tror att den riktiga myndighetsförklaringen är att ge de enskilda människorna själva en möjlighet att delta i uppbyggandet och ägandet av de växande tillgångarna i ett land. Annars hamnar vi med herr Strängs uppläggning i ett system som är det socialistiska, med en enda arbetsgivare i praktiken. Jag undrar om det verkligen är bra för medbestämmandet, för fackföreningar och för enskilda människor med en sådan uppläggning. Det visar inte de exempel vi har sett från andra länder att det skulle vara.

Jag har också undrat över, när jag hört herr Sträng tala så länge, att herr Sträng inte har funnit utrymme för att säga någonting alls om en fråga som ändå är mycket viktig och som hänger ihop med AP-aktierna, nämligen: Hur skall vi åstadkomma ett ökat nyföretagande i Sverige? Hur skall vi ordna det? Det är ett betydelsefullt spörsmål när vi försöker se in i framtiden och ordna så att den blir bra.

Sedan vill jag beröra skattefrågan, herr Sträng, som också är ett exempel på maktkoncentration i socialdemokratisk regi. Det fördes en debatt i Malmö, och herr Sträng påpekade helt riktigt att jag hade tillfälle att vara med i den och demonstrera – som herr Sträng uttrycker det – min oförmåga. Jag är inte lika självgod som herr Sträng – såsom herr Fällidin påpekade är nämligen herr Sträng fruktansvärt självgod – och jag vill gärna säga att jag i den debatten demonstrerade åtminstone en oförmåga, nämligen oförmågan att inse att de fackliga organisationerna, som Allan Larsson representerade, hade kommit så långt att de nu var beredda att som pris för den socialdemokratiska högskattepolitiken offra en mycket betydande del av den fackliga friheten.

Jag var oförmögen att inse det, herr Sträng, och jag undrar hur herr

Sträng tänker klara det mycket invecklade läge vi nu befinner oss i. Herr Sträng har inte gett något besked på den punkten, och herr Ekström sade tidigare under debatten att vi på det hela taget skulle akta oss för att över huvud taget tänka på saken. Ja, men det måste väl politikerna göra för närvarande, och politikerna måste försöka ändra skattesystemet så att det blir rimliga förutsättningar för fria fackliga förhandlingar.

Nr 31

Onsdagen den
28 februari 1973

Finansdebatt

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! Det är klart att jag med stigande intresse avlyssnar herr Fälldins droppvis kommande information om utvecklingen av den dramatiska historien om slakterifusionen i södra Skåne. Nu fick vi allesammans beskedet att man tills vidare har lagt det hela på is. Frågan är så pass intressant att vi skall följa den vidare. Nu har väl inte herr Fälldin någon mer replikmöjlighet, men det skulle vara frestande att fråga för hur lång tid man har lagt den på is. Men jag avstår från att fråga det – det går ju att följa utvecklingen.

Herr Fälldin sprang in litet abrupt på frågan om arbetslöshetsförsäkringen som inte skulle gälla alla. Det finns ett betänkande i denna fråga, och socialministern arbetar med propositionen. Vi skall väl inte tjuvstarta på alla områden, utan vi får ta den debatten när propositionen behandlas. Men redan i statsverkspropositionen skisseras grundtankarna. För att man skall omfattas av arbetslöshetsförsäkringen skall man på ett eller annat sätt vara etablerad på arbetsmarknaden. Innan man är det får man enligt det nya förslaget ett direkt kontantbidrag, som finansieras över budgeten och som blir någonting av ett substitut till arbetslöshetsförsäkringen för dem som inte har hunnit göra sitt inträde på arbetsmarknaden. Detta rent upplysningsvis.

För herr Dahlén kan jag bara upprepa, att även om ni var först på hösten 1971 med ert förslag röstade ni inte avslag på det förslag till selektiva utgifter på 5–7 miljarder kronor som regeringen lade fram. Regeringen sade att det blir för mycket att ladda upp med båda delarna, men ni var beredda att göra det. Att inbilla folk att en likvidisering av företagens bankkonton skulle ha någon nämnvärd sysselsättningseffekt är felaktigt. Inte heller skulle det hjälpa med ett påslag på konsumenterna. Eftersom det har visat sig att de sätter en ära i att spara just nu. De hade väl gjort det då också. Skulle man få någon effekt gällde det att ta rätt på arbetslösheten där den fanns och de arbetsvilliga där de fanns och genom de direkta metoderna över arbetsmarknadspolitiken se till att verksamhet kom i gång.

Sedan är det en sak till, om jag fortsätter med denna ganska hypotetiska debatt. Antag att ni hade fått igenom vad ni velat och denna väldiga likviditet hade laddats upp – den hade då varit väsentligt större än den är i dag – och antag också att likviditeten hade behövt stramas åt litet längre fram på sommaren 1973! Ni har redan bestämt att det inte får ske genom kredittätstramningar och penningpolitik. Kvar står då naturligtvis finanspolitiken. Några reduktioner på statsverksbudgetens utgiftssida är ni inte med på – era överbud i motionerna redovisar motsatsen. Någon ny skatt är det sista alternativet. Det vore ju en intressant frågeställning: Skulle ni ha varit så konjunkturmedvetna att ni

ett par månader före valet skulle ha stått i riksdagen och följt med finansministern på en ny skattehöjning. Jag tror att jag kan ta gift på – jag har sagt det tidigare – att så konjunkturmedvetna skulle ni inte vara även om det fanns sakliga skäl för det. Där skulle de partipolitiska bedömningarna väga över. Jag skulle ha stått ensam med en minoritet av kammaren bakom mig, och då hade vi – fortfarande hypotetiskt naturligtvis – befunnit oss i en situation som kunnat bli till ytterlighet besvärande.

Slutligen till herr Bohman: Vi är naturligtvis väldigt intresserade i finansdepartementet. Är det så att herr Bohman har rätt skall han också ha det. Vad var det för 440 miljoner kronor som vi hade tagit upp som en utgift från moderaternas sida och beträffande vilka ni sedan korrigerade finansdepartementets tjänstemän? Jag är tacksam för att få det utvecklat. Kanske jag minns fel – var det 420 eller 440 miljoner? Ja, det spelar ingen roll.

(Herr Bohman): Det var besparingar på 440 miljoner som ni glömde.)

Ja, man kan rent allmänt säga att ni hade gjort en besparing, men tala om för oss vilken besparing det var! Får vi besked om detta? Det är inte bara att sitta och ruska på huvudet, herr Bohman. Det här är inte något buskmöte utan en debatt i riksdagen.

(Herr Bohman: Jag har ingen replikrätt.)

Nej, men om herr Bohman är beredd att tala om för oss vad det var för 420 eller 440 miljoner är jag nöjd. Intill dess jag fått det beskedet är jag det inte. Den rent allmänna diskussionen har jag litet svårt att tro på.

Sedan frågar herr Bohman: "Varför kommer finansministern ständigt tillbaka till England?" Det är ju tyvärr på det sättet att England är den enda nation i omvärlden som har fått tillfälle att praktisera en renodlat konservativ högerregering. Fanns det flera nationer som hade vågat sig på det äventyret, så försäkrar jag herr Bohman att jag skulle ha fördelat gracerna mycket objektivt och mycket lika. Nu finns det inte det, och därför har jag talat om England. Jag har beskrivit Englands prisutveckling och dess arbetslöshet – och även om den har sjunkit med 70 000 så sjunker den från en nivå som är så hög att den väsentligen överstiger de tal vi rör oss med här i Sverige, där vi har en regering av en annan politisk kulör.

Det där med prisregleringen har jag förklarat. Jag förde en lång diskussion med herr Bohman i Sveriges television i valrörelsen 1970 om huruvida kriterierna var tillfredsställande för att sätta lagen i kraft. Herr Bohman kan från sina juridiska utgångspunkter ha en annan uppfattning – jag får respektera det – men jag har från mina praktiska utgångspunkter den uppfattningen, att här var det rimligt att tillämpa prisregleringslagen. Och jag har fått gehör för det i denna kammare. Det kommer ett förslag till riksdagen som moderniserar denna prisregleringslag, så att den blir bättre i överensstämmelse med hur vi bedömer den frågan i dag med de erfarenheter vi nu har än med hur vi bedömde den 1956.

Herr Hermansson tar upp frågan om valutakrisen igen. Han gillar inte det här med att dollarn fungerar som reservvaluta och transaktionsvaluta. Jag har sagt att jag inte heller tycker om den dominans som dollarn har, men eftersom vi lever med andra nationer och sätter värde på att vi har

konvertibilitet i våra penningväxlingar nationerna emellan har jag inte för min del kunnat hitta på något alternativ till detta. Det har börjat så försiktigt med de här speciella dragningsrätterna, men i de praktiska affärerna över gränserna spelar de liten roll ännu. Jag är rädd att det tar lång tid innan de kommer att få någon nämnvärd betydelse.

Att ha utväxlingsbara valutor med möjligheter att handla fritt över gränserna och acceptera varandras pengar efter fasta pariteter är en utomordentlig fördel för en nation, som är så vänd emot omvärlden i sin handel som Sverige är. Jag försäkrar herr Hermansson det, för jag har varit personligen invecklad i de diskussioner som vi har med de slutna länderna, där man inte har en konvertibel valuta, där man inte har en valuta som accepteras utanför det egna blocket. Jag vet vilka svårigheter det ligger i dessa bilaterala byten av varor – ett system i handeln som delvis återför tankarna till, skall vi säga 1400- eller 1500-talet, när vi bytte oxar och salt mellan Sverige och Lübeck; jag säger det bara för att beskriva hur pass bekymmersamt det är med den bilaterala handeln. Vi satt i den situationen efter kriget, och jag har livliga minnen av de besvärligheterna. Därför är just den konvertibla valutans av så utomordentligt värde för en nations ekonomiska expansion.

Fru talman! Om jag hoppar över dem som inte riktigt har nått upp till partiledargarnityret ännu, så är det uteslutande med hänsyn till den långt framskridna tiden.

Fru andre vice talmannen anmälde att herr Bohman anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr FÄGELSBO (c):

Fru talman! Jag känner mig som något av en sparv i en tranedans när jag kommer in som förste talare efter en sådan duell som nu här har avslutats. Jag har dock några synpunkter som jag vill framföra i denna finansdebatt.

Ibland får man höra påståendet att de som har fast egendom tjänar på inflationen. Min bestämda mening är att alla förlorar på densamma. Inflationen bör bekämpas med alla till buds stående medel, och det tycker jag att det borde gå att få enighet om. Jag säger detta trots vad finansministern sagt för en stund sedan här i debatten. Inflationen är en av de grundläggande orsakerna till det ekonomiskt bekymmersamma läge vi har i dag. Dålig lönsamhet i många företag hör också till bilden. Följden av detta blir arbetslöshet, höga hyror och levnadskostnader i övrigt. Och alla klagar på att pengarna inte räcker till. Bidrag av olika slag måste tillskjutas. Lönehöjningar ger ingen reallöneförbättring, bl. a. på grund av höjda marginalskatter. Det blir ökade kostnader, och i vissa fall innebär en löneförhöjning inte alls någon löneförbättring, utan det kan till och med bli ett minus.

Denna onda cirkel vari vi befinner oss måste brytas. Det har påpekats många gånger, men hittills har det också stannat vid detta. Under de senaste veckorna har det hörts några nya tongångar från LO-borgen och dess närhet. Är det den första lärkan på detta område? Centerpartiet och folkpartiet har sedan många år tillbaka motionerat om rundabords-

konferens eller stabiliseringskonferens. Hitta gärna på ett nytt namn om det då går lättare att genomföra förslaget och förutsättningslöst pröva olika åtgärder för att lösa problemen i vår ekonomi!

Att lönsamhet i företagen är en första förutsättning för att man skall komma till rätta med arbetslösheten har inte beaktats i tillräckligt stor utsträckning. Tvärtom har företagsamheten många gånger nedvärderats och mistänkliggjorts. Under de senaste månaderna har attityden mot näringslivet något ändrats till det bättre. Det är möjligt att det är finansministerns uttalande vid något tillfälle som har ändrat inställningen.

Vid finansdebatten för ett år sedan talades om att högkonjunkturen fanns bakom knuten, att högkonjunkturen snart skulle vara här, att arbetslösheten skulle minska. Men hur har det gått? Nu talas det i stället om – det har vi också hört här i dag – att även om vi får en bättre konjunktur, bättre tider, så kan vi inte räkna med att arbetslösheten skall försvinna. Arbete åt alla är en s-märkt paroll. Är man inte beredd att medverka till att genomföra detta? Är det meningen att AMS permanent skall klara sysselsättningsproblemen? Naturligtvis måste åtgärder för sysselsättning i en normal arbetsmarknad vara det grundläggande. Det krävs kraftfullare åtgärder i detta syfte.

Målsättningen skall givetvis vara att alla skall ha arbete och att de om möjligt skall ha det på de platser där de så önskar. Centern kräver 100 000 nya jobb som en första etapp i ansträngningarna att snabbt lösa sysselsättningsfrågorna. Man tycker att det är ett krav som det borde gå att få allmän uppslutning kring här i riksdagen.

Det är åtskilliga motioner från de icke-socialistiska partierna som refererats i detta första betänkande från finansutskottet vid 1973 års riksdag. Det finns många goda uppslag för att lösa de problem jag här tidigare redogjort för. Men ingenting av detta har passerat den s-märkta delen av utskottet. Man har inte ens talat om för oss hur undermåliga man ansett de olika motionerna vara – man har kommit med ett yrkande om avslag och ingenting mera. Vi borde åtminstone fått reda på i vilket bedrövligt tillstånd vårt land skulle ha hamnat om motionerna beaktats i positiv riktning. Från den 1 januari i år har arbetsgivaravgiften, löneskatten, höjts till 4 procent. Att genomdriva en sådan åtgärd i en hård arbetsmarknad är lindrigt sagt egendomligt. Det betyder ju att företagarna påförs straffskatt när de utökar sin arbetsstyrka, samtidigt som man från statens sida säger sig vilja ha fram flera arbetstillfällen.

Arbetsgivaravgiften är en skatt som inte har med vare sig bärkraft eller inkomst att göra – detta senare om jag då bortser från den mycket egendomliga egenavgiften. Var ligger för resten rättvisan i egenavgiften? Det är ingen reaktionär inställning som gör att jag här framhåller att det behövs en positivare inställning till företag och näringsliv. Det är därifrån kakan kommer på vilken vi grundar vårt välbefinnande.

Att det finns finansieringsmöjligheter är viktigt för näringslivet. Visst är låneramar och garantilånemöjligheter som staten beviljar betydelsefulla för jordbrukssektorn. Men det är ännu viktigare att det finns tillgång till kapital. Detta påpekar vi också i motionen 1973: 887.

Men efterfrågan på krediter har inte på långt när kunnat tillgodoses. Landshypoteksorganisationen och Lantbrukskredit har mycket långa

låneköer. Hypoteksbanken har under 1971 och 1972 fått tillstånd att lägga upp obligationslån på 200 miljoner kronor för vart och ett av dessa år, men kön av låneansökningar är likväl i dag uppe i omkring 520 miljoner kronor. Det är viktigt att Hypoteksbanken för 1973 får lägga upp obligationslån som inte blir lägre än under 1972.

Fru talman! I vår reservation har vi hemställt att riksdagen måtte uttala önskvärdenheten av att lantbruket tillförs ökade kapitalresurser så att efterfrågan på långfristiga krediter i form av hypotekslån bättre kan tillgodoses. Men inte ens ett så försynt uttalande har kunnat accepteras av utskottsmajoriteten.

Det är flera andra motioner som behandlas i detta första betänkande från finansutskottet och som utan tvivel är mycket betydelsefulla för det ekonomiska tillfrisknandet. Dessa motioner kommer emellertid att närmare beröras av andra talare.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till finansutskottets betänkande nr 1.

Herr MÖLLER (fp):

Fru talman! Herr Fågelsbo uppehöll sig i slutet av sitt anförande vid frågan om kapitalresurser till lantbruket. Vi har från folkpartiets håll, för att inte belasta talarlistan, inte anmält några fler debattdeltagare, och jag ber därför att nu varmt få instämna i vad herr Fågelsbo sade på denna viktiga punkt.

Låt mig sedan gå över till frågan om prisstegringarna, som jag särskilt tänker uppehålla mig vid.

Vi minns alla hur socialdemokraterna under många år sade att man måste välja mellan arbetslöshet och inflation. Det sade ni till folkpartiet och till Bertil Ohlin, som var den som särskilt drev frågan om en politik för ett stabilare penningvärde. Vi hävdade då att ni hade fel i tron att valet var så renodlat. Om inflationen och kostnadsökningarna blev för stora skulle det lätt bli *både* arbetslöshet och inflation. De senaste två åren har visat just detta. Det har blivit ekonomisk stagnation, som inte ger nog med nya jobb, samtidigt som det blivit inflation -- den så beryktade stagflationen, som drabbar människorna hårt.

En klok ekonomisk politik söker i stället verka återhållande på prisstegringarna långt i förväg, så att man inte försätter sig i ett ohållbart läge där både priser och kostnader rusat i höjden. En sådan politik skulle också innebära en stor villighet att vidta tekniska ändringar i fråga om skatteskalor -- såsom indexreglering av dessa -- vilket skulle minska farten i den våldsamma priskarusell, där löner och priser för stora grupper av vårt folk jagar varandra fåfängt.

Den karusellen har gått fort. Det är tre nya omständigheter som gör att krafttag nu är viktigare än någonsin:

1. Prisstegringarna i utlandet går fortare än förr. Det kan belysas med statistik från två av de för vår ekonomi viktigaste länderna, USA och Västtyskland. I USA steg priserna i genomsnitt med knappt 2 procent per år mellan 1951 och 1965, men sedan har utvecklingen varit häftig. Jag visar det på bildskärmen genom den första kolumnen.

Onsdagen den
28 februari 1973

Finansdebatt

År	USA	Västtyskland	Sverige (dec--dec)
1951-65	2 %/år	2 à 3 %/år	4 %/år
1966	2,9 %	3,5 %	4,7 %
1967	2,8 %	1,5 %	3,1 %
1968	4,2 %	1,8 %	2,0 %
1969	5,5 %	2,7 %	4,8 %
1970	5,8 %	3,8 %	7,0 %
1971	4,4 %	5,1 %	7,5 %
1972	3,3 %	5,8 %	5,5 %

Det har alltså varit en häftigare prisstegring i USA under de senaste sju åren.

I andra kolumnen visas att även i Västtyskland har något av en prisexplosion ägt rum på sistone.

Dessa tendenser är mycket viktiga. De betyder att det utomlands har uppstått allt allvarigare prisökningar. De sköljer delvis in över vårt land. Det ökar naturligtvis betydelsen av en starkt prisåterhållande politik här hemma.

2. Det andra allvarliga skälet är att prisstegringarna i Sverige har gått snabbare på sistone än någonsin sedan Koreakriget i början av 1950-talet. I stället för "vanliga" prisökningar om ca 4 procent per år visar den sista kolumnen, med statistik räknad från december ett år till december nästa år, på denna nya fas, och det gäller även om hänsyn tas till höjningen av moms. Prisökningarna har tilltagit kusligt i styrka hos oss. Låt oss inte heller bli lurade av att just för 1972 utfaller en internationell jämförelse någorlunda bra för Sverige. Ser vi det hela över en period som också går några år tillbaka i tiden ligger Sverige illa till.

3. Nu antas det i finansplanens bilaga, den s. k. preliminära nationalbudgeten, att priserna för december 1972—december 1973 skall öka med 4,8 procent, eller om man tar årsmedeltal med 5,5 procent för 1973. Men av sidorna 65 och 77 framgår att man räknar med att export- och importpriserna för vår utrikeshandel skall ungefär fördubblas i år jämfört med i fjol, något som verkar starkt prisstegrande. Till detta kommer devalveringen. Jag anser därför att den prognos som gjorts om prishöjningarna i år dessvärre pekar för lågt.

Fru talman! I ett tal den 20 februari i år sade LO:s blivande ordförande Gunnar Nilsson enligt referaten att man måste ta hänsyn till marginalskatter, prishöjningar och bortfallna bostadsbidrag då man går in i löneförhandlingarna. Det är ju precis den linje som vi har drivit och driver! Statsmakterna, alltså regering och riksdag, måste ta hänsyn till denna verklighet.

Även om inga exakta förslag framlades av Gunnar Nilsson — Arne Geijers efterträdare — pekade han på den för löntagarna ömma och viktiga punkten: de samlade marginaleffekterna kan inte trollas bort; de är alldeles för svåra. De är oerhört hårda i sin konstruktion, inte minst för mellangrupperna med 20 000—40 000 kronor i årsinkomst. Och sedan skatter och bidragsbortfall tagit sitt urholkar prishöjningarna de reallöne-stegringar som folk trots allt hoppats på.

Vid en inkomst av 2 100 kronor i månaden är marginalskatten — alltså skatten på den sist intjänade hundralappen — 47 kronor. Sedan stiger

marginalskatten hastigt uppåt, och redan vid 2 900 kronor i månaden är den 63 kronor. Där ligger den sedan stilla upp till en inkomst av 5 900 kronor i månaden. Det är alltså så att marginalskatten formligen rusar i höjden då årsinkomsten växer mellan 25 000 kronor och 35 000 kronor. Sedan ligger den kvar på en högplatå långt upp i mycket höga inkomstskikt. Detta är ett orimligt skattesystem, inte minst för låginkomsttagare och inkomsttagare i mellanskikten.

Så höga som prisstegringarna blivit, är det en självklar och viktig rätt för inkomsttagare i 20 000–40 000-kronorsskikten att skattesystemet ändras. Det får inte vara skatt på luft i lönekuverten! Skatt på verkliga inkomstökningar men inte skatt på de s. k. inkomstökningar som bara motsvarar prisstegringarna – det är vårt krav.

Finansministern sade i debatten att i en fri ekonomi kommander man inte fram en stabil prisnivå. Ja, det låter sig säga, men varför inte försöka de motåtgärder som går att vidta och som i varje fall kan *dämpa* prisstegringarna, såsom bl. a. indexreglerade skatteskalor? Löntagarna behöver då inte begära kompensation för att inflationen knuffar upp dem i högre marginalskattesikt, och detta skulle mildra kostnadsstegringarna.

Som jag har angivit kommer prisstegringarna i år med all sannolikhet att bli större än man förmodar i finansplanen. Detta leder till att folks faktiska inkomster naggas än mer i kanten, och det hejdar delvis den faktiska konsumtionsökning som man annars kunde vänta i landet. Dessutom visar siffror över tillväxten förra året, att takten i tillväxtökningen i svensk ekonomi gick ned under sista halvåret 1972.

Detta gör att den avstamp som väntades inför 1973 blivit sämre än man trodde. Trots att en konjunkturuppgång nu så sakteliga kommer, är därför regeringens förhoppningar om en helt normal tillväxttakt i år alltför optimistiska. För första kvartalet i år visade dessutom konjunkturinstitutets sedvanliga förfrågan till företagen att det netto var *färre* industriföretag än föregående kvartal som väntade ökning av orderingen på hemmamarknaden, orderingen på exportmarknaden och produktionsvolymen. Året 1973 hotar därför att bli ett ganska passivt år i svensk ekonomi. Rosenröda skildringar är inte på sin plats, inför vare sig de arbetslösa eller andra.

För att få bättre fart på ekonomin just nu har vi i folkpartiet och centerpartiet begärt tilläggsanslag för detta halvår i fråga om vägar, järnvägar, reningsverk, miljöåtgärder inom industrin och svenskt bistånd till de fattiga länderna; det allra sista är en fråga som jag verkligen vill betona men inte vidareutvecklar här, eftersom vi i riksdagen om tre veckor skall ha den stora utrikes- och bistandsdebatten.

Herr Ekström sade tidigare i debatten i dag att vi reserverar i finansutskottet skulle ha skaffat oss reservutgångar i fråga om bl. a. konjunkturpolitiken. Men vår uppfattning är alldeles klar. På s. 24 i betänkandet sägs att därför är "fortsatta stimulansåtgärder erforderliga för att näringslivets samlade kapacitet skall utnyttjas fullt och sysselsättningen därmed förbättras. Åtgärder måste således sättas in, som ger en omedelbar verkan under vintern och våren 1973." Vi vill alltså få fram en expansion *nu*. Det är bedömningen för den närmaste framtiden. På längre sikt, ett tag efter innevarande halvår, kan omslaget komma mycket

fort, och då bör man givetvis vara beredd på dämpande motåtgärder. Det finns ingen motsättning mellan de två synsätten eftersom tidsperspektiven är olika.

”Hata inflationen” utropade för en del år sedan socialdemokraten Gösta Rehn inom LO. Bara så kunde man enligt honom få en vilja att bekämpa inflationen på allvar för att ta bort de orättvisor som den ställer till med.

Men vad vi sett framför allt under de senaste åren är att inflationen inte bara är orättvis, bl. a. mot spararna, utan den drabbar dessutom alla som söker arbete och inte kan få något sådant – därför att priser och kostnader har stigit för högt. För att inte tala om de ännu fler som är rädda och otrygga, därför att de inte vet när kostnadsskruben kan komma att knäcka det företag de själva arbetar i. Därför är inflationen och dämpningen av den också en fråga om trygghet i jobbet.

Och skall det löna sig att arbeta, får inte en lönehöjning orimligt ütats upp av den kombination av marginalskatter och prisstegringar som enligt vad jag har visat drabbar så grymt med nuvarande skattesystem.

Orättvisorna, arbetslösheten och skattesystemets marginaeffekter är de tre avgörande skälen till att inflationen nu måste hejdas. I motionen 982 med herr Eriksson i Arvika som första namn har vi tagit upp och angett ett brett program mot inflationen och ställt preciserade krav på åtgärder. Där förordas en besparingsutredning, en mera aktiv konjunkturpolitik och bättre ekonomisk planering (än det slag av oplanering vi sett under 1971 och 1972), indexreglerade skatteskalor, stabiliseringskonferenser förberedda av ett ekonomiskt-socialt råd och sparstimulerande åtgärder. Och det poängteras: ”Kampen mot prisstegringarna måste prioriteras i den ekonomiska politiken. Som vi anfört behövs *ett samlat program* för att bekämpa kostnadsstegringarna m. m. och därmed angripa de underliggande orsakerna. Punktåtgärder kan hjälpa tillfälligt och i någon mån.” Men det avgörande är ändå ”Åtgärder mot inflationen över hela fältet”.

Vad anser nu finansutskottets majoritet om dessa krav? Den intar i sitt utlåtande en passiv hållning. Det är verkligen illavarslande att man inte ens *söker* sig fram mot nya vägar, när utvecklingen hittills på prissidan visat sig vara så förödande för krav på arbete och jämlikhet i detta land.

Fru talman! Förra gången vi hade s. k. prisstopp minns alla hur det gick. Efter en tid bröt prishöjningarna igenom ändå. Det som skulle vara ett prisstopp blev en pris-topp. Och självklart blir det så, om man inte hejdar kostnadsökningarna utan t. ex. höjer löneskatten i stället, vilket nu har skett. Kostnadsstegringarna måste ju tas ut någonstans, och då blir det konsumenterna som kommer i kläm. Ett prisstopp kan aldrig mer än tillfälligt hejda prisökningar, om den ekonomiska politiken missköts och driver fram höjda kostnader! Det är därför som det behövs nya grepp, ett samlat program.

Det förtjänar att ständigt slås fast att prisstoppet bara gäller 8,3 procent av konsumenternas privata utgifter. Det bekräftar en uppställning som vi fick i finansutskottet om prisstoppets omfattning. Över nio tiondelar av det som konsumenterna köper är alltså oskyddat! Därför

måste den ekonomiska politiken i större utsträckning än hittills inriktas mot bekämpandet av inflationen.

Jag har till slut tre frågor, som jag hade tänkt ställa till finansutskottets ordförande, herr Ekström. Men han har omtalat för mig att han troligen var förhindrad att närvara. I förhoppning att han ändå skulle hinna tillbaka gömde jag dem till sist i anförandet men ställer dem nu gärna och alternativt till herr Knut Johansson, som är den som skall tala härnäst från samma parti. Jag vill mot bakgrunden av de oroväckande prishöjningarna ställa följande frågor till honom, och vi får väl svar efter middagspausen:

1. Har socialdemokraterna och regeringen något nytt grepp mot inflationen att meddela svenska folket?

2. Föranleder det inte någon omprövning att LO:s blivande ordförande, Gunnar Nilsson, i sitt tal nyligen efterlyste breda samtal före avtalsrörelsen just därför att marginalskatthöjningar, prishöjningar och bortfallna bostadsbidrag innebär reallönesänkningar för stora grupper?

3. Kan ni utlova att i år och resten av nästa budgetår inte söka införa fler belastningar på företagen och därmed kostnadsstegringar än de som nu finns och de som redan omtalats?

Svenska folket väntar sannerligen på besked. En annan politik måste nu till. Med de senaste tre årens inflationstakt blir dagens krona bara värd 53 öre inom tio år. Så får det inte fortsätta.

Jag hemställer fru talman, om bifall till reservationens samtliga yrkanden, vari bl. a. ingår att riksdagen uttalar att den ekonomiska politiken i större utsträckning än hittills inriktas mot bekämpandet av inflationen.

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30.

§ 6 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner:

Nr 18 angående livränta till vissa personer

Nr 24 med förslag till lag om ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier

§ 7 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 115 Herr *Sellgren* (fp) till herr kommunikationsministern angående SJ:s taxepolitik:

Är kommunikationsministern beredd att i avvaktan på trafikpolitiska utredningens betänkande ta initiativ till en mera flexibel taxepolitik från SJ:s sida, speciellt i de fall då bortfall av godstrafik från en redan trafiksvag bandel kan medföra risk för fortsatt försvagning av trafikunderlaget på bandelen och motsvarande ökning av tung trafik på vägarna?

Nr 31

§ 8 Kammaren åtskildes kl 17.58.

Onsdagen den
28 februari 1973

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert